

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικών και Καποδιστριακών
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Σχολή Οικονομικών & Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

ΠΜΣ Γεωπολιτικής Ανάλυσης, Γεωστρατηγικής Σύθεσης και Σπουδών Άμυνας και Διεθνούς
Ασφάλειας

Όνοματεπώνυμο: **ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΛΑΧΟΣ**

Αριθμός μητρώου: **201510102**

Γνωστικό αντικείμενο: **ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

Επιβλέπων Καθηγητής: **Ι. Θ. ΜΑΖΗΣ**

Επόπτες: **ΔΡ. Ν. ΔΕΝΙΟΖΟΣ, Ι. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ ΥΠ. ΔΡ.**

Τίτλος: **Γεωπολιτική ανάλυση του τομέα ενεργειακής ασφάλειας στο σύμπλοκο Αίγυπτος-Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρος-Τουρκία. Η ανακατανομή ισχύος μέσω της γεωπολιτικής της ενέργειας και η δημιουργία δυναμικής εξ' αυτής στα προαναφερόμενα κράτη.**

Αριθμός λέξεων: **20329**

Προθεσμία κατάθεσης: **15-06-2017**

Ημερομηνία κατάθεσης: **15-06-2017**

Δήλωση: Με την υποβολή της παρούσας και τη συμπλήρωση του ανωτέρω πίνακα, βεβαιώ ότι έχω αναγνώσει και κατανοήσει τις πολιτικές και τους κανονισμούς του ΕΚΠΑ και του ΠΜΣ σχετικά με την αξιολόγηση των εργασιών και τα ακαδημαϊκά παραπτώματα.

Ημερομηνία

Υπογραφή

«Είναι αξίωμα γενικά παραδεκτό πως κανένα κράτος δεν μπορεί να κρατηθεί ελεύθερο αν δεν είναι στον ίδιο βαθμό ισχυρό με τα γειτονικά του κράτη».

Θουκυδίδης

Ευχαριστίες

Για την παρούσα διπλωματική εργασία εκφράζω τις ευχαριστίες μου στον Καθηγητή Ι. Θ. Μάζη, ο οποίος αποτέλεσε για εμάς Δάσκαλος, που μας εισήγαγε στον θαυμαστό κόσμο της Γεωπολιτικής, μέσα από τα μεθοδολογικά εργαλεία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης που μας δίδαξε. Πολύτιμοι αρωγοί στην προσπάθεια συγγραφής της παρούσας εργασίας αποτέλεσαν οι Επόπτες κκ Δρ. Ν. Δενιόζος και Υπ. Δρ. Ι. Σωτηρόπουλος, οι οποίοι με κατηύθυναν παρέχοντας μου το κρίσιμο επιστημονικό υλικό.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγό μου Δήμητρα, τους γονείς μου, τα αδέρφια και τον θείο μου για την αμέριστη ηθική συμπαράσταση κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	8
1. Το θεωρητικό υπόβαθρο της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης	8
1.1 Οι Γεωγραφικοί Χώροι και οι Δομικές θέσεις	8
1.2 Τα βασικά εργαλεία της Γεωπολιτικής	10
1.3 Η συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση Ι. Θ. Μάζη	11
2. Εφαρμογή της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης στο Σύμπλοκο της	
Νοτιοανατολικής Μεσογείου	12
2.1 Ανάλυση του 1^{ου} Υποσυστήματος-Αιγύπτου, Ελλάδας, Ισραήλ,Κύπρου	13
2.1.1 Η περίπτωση της Ελλάδας	13
2.1.2 Η Ελλάδα απορρίπτει τις τουρκικές θέσεις που αμφισβητούν τα κυριαρχικά δικαιώματα στην ΑΟΖ	16
2.1.3 Ο ρόλος και οι ενέργειες του Ισραήλ	18
2.1.4 Ο ρόλος και οι ενέργειες της Κύπρου	20
2.1.5 Ο επαναπροσδιορισμός των σχέσεων των εθνικών-εθνοκρατικών δρώντων στο Σύμπλοκο	22
2.1.6 Η υψηλή γεωπολιτική αξία των κοιτασμάτων φυσικού αερίου του Συμπλόκου Νοτιοανατολικής Μεσογείου	24
2.1.7 Λεπτομέρειες για τη διαδικασία αδειοδότησης γεωτρήσεων φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ	26
2.1.8 Οι συζητήσεις για τον αγωγό East-Med	27
2.2 Ανάλυση 2^{ου} Υποσυστήματος-Τουρκία	30
2.2.1 Το γεωπολιτικό όραμα της Τουρκίας	32
2.2.2 Η Τουρκία ως ανταγωνιστής των δύο τριγώνων (Αίγυπτος-Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρος)	36
3. Δρον Υπερσύστημα	41
3.1 Οι επιδιώξεις και οι στόχοι της ΕΕ ως υπερσυστημικού δρώντα	41
3.2 Ο ρόλος των ΗΠΑ ως υπερσυστημικού δρώντα	43
4. Ανάλυση των δύο Πυλώνων-Άμυνα/Ασφάλεια, Οικονομία	44
4.1 Πυλώνας Οικονομίας	45
4.2. Πυλώνας Άμυνας/Ασφάλειας	45
4.2.1 Η στρατιωτική ισχύς των κρατών του 1 ^{ου} Υποσυστήματος	46
4.2.2 Η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας του 2 ^{ου} Υποσυστήματος	53
4.2.3 Η στρατιωτική συνεργασία των κρατών του 1 ^{ου} Υποσυστήματος	55

5. Τα αποθέματα φυσικού αερίου της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου	58
5.1 Περιορισμοί στη μεταφορά φυσικού αερίου μέσω αγωγών	59
5.2 Οικονομικά στοιχεία επενδύσεων φυσικού αερίου	60
5.3 Οικονομικά στοιχεία αγωγών φυσικού αερίου	60
5.3.1 Μείωση κόστους διάθεσης φυσικού αερίου μέσω αγωγών	61
5.4 Οικονομικά στοιχεία πλοίων LNG	62
5.4.1 Μείωση κόστους διάθεσης φυσικού αερίου μέσω πλοίων LNG	63
5.5 Σύγκριση κόστους αγωγών και κόστους πλοίων LNG	64
6. Συγκριτική ανάλυση τρόπων μεταφοράς φυσικού αερίου της	
Νοτιοανατολικής Μεσογείου στην Ευρώπη	65
7. Συμπεράσματα	68

Ακρωνύμια

Ελληνικά

ΑΟΖ = Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΑΣΔΕΝ = Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση Ελληνικών Νήσων
ΕΛΔΥΚ = Ελληνική Διοίκηση Κύπρου
ΕΕ = Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΠΕ = Ελληνικά Πετρέλαια
ΔΕΠΑ = Δημόσια Επιχείρηση Παροχής Αερίου
ΗΠΑ = Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΟΑΣΑ = Οργανισμός Ασφάλειας, Συνεργασίας, Ανάπτυξης
ΟΗΕ = Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΤΟΜΑ = Τεθωρακισμένο όχημα Μάχης
ΤΟΜΠ = Τεθωρακισμένα Οχήματα Προσωπικού

Αγγλικά

AESA = Active Electronically Scanned Array
AKP = Justice and Development Party
LNG = Liquefied Natural Gas
IGB = Interconnector Greece-Bulgaria
IGI = Italy, Greece Interconnector
ISPS = International Ship and Port Facility Security Code
NATO = North Atlantic Treaty Organization
NAVTEX = Navigational Telex
NPT = Non-Proliferation Treaty
UNCLOS = United Nations Convention on the Law of the Sea
TAP = Trans Adriatic Pipeline
UAV = Unmanned Aerial Vehicle
FOB = Free On Board

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη του τομέα ενεργειακής ασφάλειας με τη βοήθεια των θεωρητικών εργαλείων της Γεωπολιτικής ανάλυσης στο εν θέματι σύμπλοκο, εστιαζόμενη στους Πυλώνες της Ασφάλειας και της Οικονομίας και η προσέγγιση αυτών, μέσω παράθεσης ποσοτικών στοιχείων κόστους, έτσι ώστε να αναδειχθεί το ζήτημα της βιωσιμότητας του σχεδιαζόμενου εγχειρήματος-project, που αφορά στον προσφορότερο τρόπο μεταφοράς του παραγόμενου φυσικού αερίου, είτε μέσω πλοίων LNG, είτε μέσω κατασκευής υποθαλάσσιων αγωγών. Η εν λόγω προσέγγιση μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση στοιχείων κόστους, έτσι ώστε να γίνει η συγκριτική ανάλυση των εναλλακτικών μεταφορικών τρόπων στον υπό εξέταση χώρο.

Μέσω της γεωπολιτικής ανάλυσης θα αναλυθεί η ανακατανομή ισχύος μεταξύ των δρώντων, που λαμβάνει χώρα στο σύμπλοκο της ανατολικής Μεσογείου. Αναφορικά με τον πυλώνα της ασφάλειας, επιδιώκεται να μελετηθεί σε θεωρητικό επίπεδο η πολιτική και οι στρατηγικές ενεργειακής ασφάλειας που εφαρμόζουν οι δρώντες του αναφερόμενου συμπλόκου. Η μελέτη θα χρησιμοποιήσει πηγές από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία καθώς και από ηλεκτρονικές διευθύνσεις διεθνών, εθνικών, δημοσίων και ιδιωτικών οργανισμών εγνωσμένου κύρους.

1. Το θεωρητικό υπόβαθρο της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης

Η προσέγγιση του θέματος της διπλωματικής εργασίας στηρίζεται στο θεωρητικό πλαίσιο της σύγχρονης Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης του Καθηγητή Ι. Μάζη. Η μέθοδος αυτή αποτελεί αναλυτικό εργαλείο ανάλυσης στα πλαίσια της Γεωπολιτικής, η οποία αποτελεί επιστημονικό κλάδο της Γεωγραφίας. Η Γεωγραφία είναι η επιστήμη που μελετά τον *Φυσικό Χώρο* και τις διαλεκτικές συνθέσεις αυτού με τις ανθρώπινες κοινωνικές δομές που συνιστούν τους *Ανθρωποχώρους*¹. Ο Φυσικός Χώρος και ο Ανθρωποχώρος θεωρούνται Πρωτογενείς Γεωγραφικοί Χώροι με τα υπόλοιπα είδη χώρων να θεωρούνται ν-γενή παράγωγά τους². Επομένως προκύπτει μια σχέση μεταξύ πολλών επιστημονικών κλάδων όπως της Ιστορίας, της Πολιτικής Επιστήμης, της Εθνολογίας, των Μαθηματικών της Οικονομίας κ.α., με διαλεκτική συσχέτιση μεταξύ του Ανθρωποχώρου και του Φυσικού Χώρου³.

1.1 Οι Γεωγραφικοί Χώροι και οι Δομικές θέσεις

Κατά τον Καθηγητή Ι. Θ. Μάζη ο διαχωρισμός των χώρων γίνεται στη βάση του διαλεκτικού αιτίου και αιτιατού. Επομένως το σύστημα αναφοράς των Χώρων διακρίνεται σε

1 Μάζης, Ι.Θ., *Γεωπολιτική: Η Θεωρία και Πράξη*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2002, σ. 30

2 Ibid σ.31

3 Ibid σ.33

τέσσερα είδη⁴:

α) Τους **Πρωτογενείς**, που είναι αιτιακοί υποδομικοί χώροι οι οποίοι χωρίζονται σε δύο είδη υπο-Χώρων.

α.1) τον *Φυσικό χώρο*, που αφορά τα φυσικά στοιχεία όπως χλωρίδα, πανίδα, ανάγλυφο, υπέδαφος, κλίμα, φυσικούς πόρους και διαθέσιμα.

α.2) τον *Στοιχειώδη Ανθρωποχώρο*, που αφορά το σύνολο των ανθρωποστοιχείων όπως φυλές, πληθυσμιακές συσσωρεύσεις και δημογραφικές συνθέσεις κατά φύλο, ηλικία. Στον Στοιχειώδη Ανθρωποχώρο δεν περιλαμβάνονται οι εθνοκρατικοί και εθνοτικοί σχηματισμοί.

β) Τους **Δευτερογενείς** που είναι αιτιακοί υπερδομικοί χώροι και χωρίζονται σε δύο είδη υπο-Χώρων.

β.1) τον *Πολιτικό Χώρο* που αφορά τα συστήματα υλικής και άυλης παραγωγής των κοινωνιών.

β.2) τον *Οικονομικό Χώρο* που αφορά τη διαφορά μεταξύ του μαρξιστικού διπόλου οικονομικής υποδομής και πολιτικο-νομικο-πολιτισμικής υπερδομής και του γεωγραφικού διπόλου. Οι σχέσεις των ανθρώπων και οι μεταξύ τους αντιδράσεις δημιούργησαν τις οικονομικές δομές στο πέρασμα της ιστορίας. Στο σημείο αυτό ο Καθηγητής Ι. Θ. Μάζης εισάγει την έννοια του *Γεωγραφικού Χρόνου* τον οποίο ορίζει ως: «*τη συγκεκριμένη και διακριτή ιστορία των συγκεκριμένων και διακριτών μεταβολών του φυσικού περιβάλλοντος μέσω των οικονομικών παρεμβάσεων και επεμβάσεων του οργανωμένου Ανθρωποχώρου, δηλαδή των κοινωνιών*». Είναι το αποτέλεσμα της εξέλιξης της ανθρώπινης δραστηριότητας⁵.

γ) Τους **Τριτογενείς** που χωρίζονται σε δύο είδη υπο-Χώρων.

γ.1) Τον *Πολιτισμικό Χώρο*, ο οποίος προέρχεται από τη σύνθεση του Οικονομικού και Πολιτικού Χώρου και κατά τον Ι. Θ. Μάζη ως Πολιτισμός ορίζεται η συνισταμένη όλων των ανθρώπινων πνευματικών λειτουργιών και παρεμβάσεων στο διεθνές φυσικό, κοινωνικό και πνευματικό περιβάλλον⁶.

γ.2) Τον *Εθνικοκρατικό / Εθνοκρατικό Χώρο*, όπου ως εθνοτικότητα ο Ι. Θ. Μάζης ορίζει : «*την ύπαρξη ενός τουλάχιστον κοινού γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων που συνθέτουν την εθνοτική ομάδα, την κοινή θρησκευτική αντίληψη, τα κοινά ήθη και έθιμα και την κοινή αντίληψη του συλλογικού συμφέροντος/συλλογικού κινδύνου της ομάδας ως προς το κοινωνικοπολιτικό της περιβάλλον*»⁷.

Ως εθνικότητα ορίζει ότι:

«*αν η ως άνω οριζόμενη εθνοτικότητα καλύπτει ομοιογενώς το σύνολο της κοινωνίας ενός συγκροτημένου κράτους και νομιμοποιεί τη διοίκησή του με κοινώς αποδεκτές και επίσημες πολιτικές διαδικασίες, τις οποίες*

4 Ibid σ.34

5 Ibid σ.35

6 Ibid σ.35

7 Ibid σ.36

διεξάγουν οι πολίτες που αναγνωρίζουν ελευθέρως και αβιάστως την υπαγωγή τους σε αυτήν, τότε η εθνοτικότητα ορίζεται ως εθνικότητα»⁸.

δ) Τους **Συνθετικούς Χώρους** τους οποίους διαχωρίζει σε δύο είδη.

δ.1) Τον *Πλήρη Συνθετικό Χώρο*, ο οποίος είναι το σύνολο των διαλεκτικώς πρωτογενών, δευτερογενών και τριτογενών χώρων που ορίστηκαν ανωτέρω.

δ.2) Στους *Ειδικούς Συνθετικούς Χώρους* ή *Χωρικά Πλέγματα*. Το είδος των χώρων αυτών προκύπτουν από την αλληλεπικάλυψη σε επίπεδο υποδομής των δύο πρωτογενών χωρικών οντοτήτων, δηλαδή του Φυσικού Χώρου και του Ανθρωποχώρου και των αντίστοιχων δευτερογενών και τριτογενών δομικών χαρακτηριστικών.

1.2 Τα βασικά εργαλεία της Γεωπολιτικής

Κατά τον Ι. Θ. Μάζη η Γεωπολιτική μελετά τέσσερις βασικές πτυχές άσκησης ισχύος των κρατών και συνασπισμών κρατών με τη μορφή οργανισμών που είναι η αμυντική, η οικονομική, η πολιτική και η πολιτισμική⁹. Σύμφωνα με τον ίδιο ο πολιτισμός ως πεδίο άσκησης επιρροής περιλαμβάνει τις μεταβλητές της γλώσσας, της θρησκείας και άλλα κοινωνιολογικά και ανθρωπολογικά δεδομένα¹⁰. Η πληροφορία που εντάσσεται στον πολιτισμό είναι μετρήσιμο μέγεθος που αποτελεί πολλαπλασιαστή ισχύος, λόγω της αλματώδους ανάπτυξης των τεχνολογιών πληροφορικής, η οποία πλέον συμπίεζει τους εθνοκρατικούς δρώντες και ορίζει μια μετάβαση προς υπέρβαση των βεστυφαιανών εθνοκρατικών συνόρων¹¹.

Επομένως λόγω της άμεσης διείσδυσης των τεχνολογιών πληροφορικής τα γεωγραφικά όρια των κρατών έχουν υπερσκελιστεί και οι *Νέοι Πόλοι Διεθνούς Ισχύος*, οι οποίοι ως ηγεμονικοί μηχανισμοί προωθούν τις ιδέες για διάλυση των μέχρι τώρα πολυεθνικών κρατών και ευνοούν τη δημιουργία νέων αδύναμων κρατών εύκολα ελεγχόμενων¹².

Η Γεωπολιτική περιλαμβάνει επιστημονικά εργαλεία όπως την Οικονομική Γεωγραφία, την Πολιτική Γεωγραφία, την Πολιτισμική Γεωγραφία, την Εθνοκρατική Γεωγραφία και τη Γεωγραφία Ελέγχου και Διασποράς της Πληροφορίας¹³. Ο Ι. Θ. Μάζης ορίζει ότι: «η Γεωπολιτική είναι στοχασμός, είναι σκέψη, ενώ η Γεωστρατηγική είναι εφαρμογή, είναι πράξη».

Συνεχίζει αναφέροντας ότι: «Η Γεωπολιτική δεν είναι Διεθνής Θεωρία, δεν αποτελεί κατ' ουδένα τρόπο Σχολή των Διεθνών Σχέσεων»¹⁴.

Η Γεωπολιτική προσφέρει μια ορθολογιστική μέθοδο ανάλυσης και σύνθεσης όλων των

8 Ibid σ.36-37

9 Ibid σ.38

10 Ibid σ.39

11 Ibid σ.39

12 Ibid σ.39

13 Ibid σ.41

14 Ibid σ.41

δομών και λειτουργιών του Διεθνούς Συστήματος, που μελετά τη συσσώρευση της ισχύος των διεθνών δρώντων και δεν πρέπει να συγχέεται με τη «Ρεαλιστική Σχολή» σκέψης του επιστημονικού κλάδου των Διεθνών Σχέσεων¹⁵. Επομένως η Γεωπολιτική ερμηνεύει και προβλέπει τους μηχανισμούς ανακατανομής ισχύος των εθνοκρατικών δρώντων του διεθνούς γίνεσθαι και τα συμπεράσματά είναι αντικειμενικά, συνεπώς «... δεν έχει πατρίδα» (Ι. Θ. Μάζης) και είναι διαφορετική από την γεωστρατηγική η οποία «... έχει πατρίδα και έχει εθνικούς άρα προσηλωτικούς (ιδεολογικοπολιτικούς) στόχους»¹⁶.

1.3 Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση Ι. Θ. Μάζη

Η σύγχρονη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση του Καθηγητή Ι. Θ. Μάζη όπως τονίστηκε ανωτέρω, είναι η μέθοδος που αποτελεί αναλυτικό εργαλείο ανάλυσης στα πλαίσια της Γεωπολιτικής. Ασχολείται με την μελέτη, καταγραφή και πρόβλεψη της ανακατανομής ισχύος με τη δημιουργία δείγματος τάσεων¹⁷. Η μέθοδος αυτή απαιτεί εργαλεία ποσοτικοποίησης επιδιώκοντας να συνδυάσει τρεις στόχους: α) τη σύνδεση συγκεκριμένων υπολογιστικών μοντέλων με αυτήν (Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση). β) την αναφορά σε σχετικούς μαθηματικούς ορισμούς. γ) τη χρήση υπολογιστικών μέσων¹⁸.

Μεθοδολογικά σε κάθε εφαρμογή της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης ορίζεται το *Γεωγραφικό Σύμπλοκο* πάνω στον χάρτη, ακολούθως περιγράφεται ο *Γεωπολιτικός Παράγοντας* που επιδρά στο εξεταζόμενο σύμπλοκο και ανακατανέμει την ισχύ και στη συνέχεια αναλύονται οι τρεις κλίμακες Συστημάτων που είναι: τα *Υποσυστήματα*, τα *Συστήματα* και τα *Υπερσυστήματα*¹⁹.

Η γεωπολιτική ανάλυση ερευνά τα χαρακτηριστικά, τη δομή και λειτουργία των τεσσάρων πυλώνων που καθορίζουν την κατανομή ισχύος στα όρια του εξεταζόμενου Γεωγραφικού Συμπλόκου²⁰. Οι τέσσερις πυλώνες ισχύος είναι²¹:

- 1) Η **Οικονομία** που περιλαμβάνει το σύνολο των Γεωπολιτικών Δεικτών οικονομικής φύσεως που χρησιμοποιούνται στη γεωπολιτική ανάλυση όπως το ΑΕΠ, το έλλειμμα, το εξωτερικό χρέος, το εμπορικό ισοζύγιο εισαγωγών-εξαγωγών, οι δείκτες παραγωγής, το ποσοστό ανεργίας, οι ενεργειακοί πόροι, οι φυσικοί πόροι, κ.α..
- 2) Η **Άμυνα-Ασφάλεια** που περιλαμβάνει όλους τους Γεωπολιτικούς Δείκτες άμυντικής φύσεως όπως τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς, τα βεληνεκή των οπλικών συστημάτων, ο αριθμός των

15 Ibid σ.41

16 Ibid σ.42

17 Μάζης, Ι.Θ., *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το Νεοθετικιστικό πλαίσιο*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2012, σ.354

18 Ibid σ.397

19 Ibid σ.369

20 Ibid σ.398

21 Ibid σ.398

πολεμικών πλοίων και αεροσκαφών, η πληθυσμιακή οροφή των στρατευμάτων, η στρατιωτική τεχνολογία, κ.α..

3) Η **Πολιτική** που περιλαμβάνει όλους τους Γεωπολιτικούς Δείκτες πολιτικής φύσεως όπως το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης, τους δείκτες πολιτικής σταθερότητας του πολιτικού συστήματος, κ.α..

4) Ο **Πολιτισμός** που περιλαμβάνει όλους τους Γεωπολιτικούς Δείκτες πολιτισμικής φύσεως, όπως την παιδεία, την ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος, την πολιτιστική κληρονομιά, τα μουσεία, τα πολιτιστικά ιδρύματα, κ.α..

Οι ανάλυση των τεσσάρων πυλώνων στο κάθε υπό μελέτη Γεωγραφικό Σύμπλοκο ποσοτικοποιείται με τη βοήθεια υπολογιστικών μέσων και μας οδηγεί σε ορισμένα αντικειμενικά, όντας μετρήσιμα αποτελέσματα, όπου εξάγουμε συμπεράσματα ως προς την τάση ανακατανομής ισχύος σ' αυτό.

2. Εφαρμογή της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου

Το υπό εξέταση θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας αφορά την περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Εφαρμόζοντας την μέθοδο της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης Μάζη, πρωταρχικά ορίζουμε το Γεωγραφικό Σύμπλοκο στο οποίο λαμβάνει χώρα η εν εξελίξει διαδικασία των εμπλεκομένων εθνικών δρώντων για εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων σ' αυτό. Επομένως το υπό εξέταση Σύμπλοκο ορίζεται από τα κράτη: **Αίγυπτος, Ελλάδα, Ισραήλ, Κύπρος, Τουρκία** (Σχ. 1. Χάρτης Γεωγραφικού Συμπλόκου Νοτιοανατολικής Μεσογείου). Στο σχήμα 1 του παραρτήματος με πράσινο χρώμα οριοθετείται το Σύμπλοκο.

Ο **Γεωπολιτικός Παράγοντας** είναι η επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας στο Γεωγραφικό Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, η οποία αναλύεται σε δύο συνιστώσες. Η πρώτη αφορά στην ασφαλή και απρόσκοπτη εξόρυξη και αξιοποίηση των νέο-κοιτασμάτων ενεργειακού μείγματος που έχουν ανακαλυφθεί στη θαλάσσια περιοχή του ανωτέρω Συμπλόκου. Η δεύτερη αφορά στην ασφαλή ροή των αντλούμενων υδρογονανθράκων προς τις διεθνείς αγορές ενέργειας. Η εμπορική εκμετάλλευση των εν λόγω νεο-κοιτασμάτων από τους εθνικούς δρώντες των υποσυστημάτων επηρεάζει την κατανομή ισχύος στο Σύμπλοκο και κλιμακώνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των δρώντων.

Ως **Υποσυστήματα** ορίζονται δύο: το πρώτο συγκροτείται από την **Αίγυπτο**, την **Ελλάδα**, την **Κύπρο** και το **Ισραήλ** και οριοθετείται με μπλε γραμμή. Το δεύτερο συγκροτείται από την **Τουρκία** και οριοθετείται με κόκκινη γραμμή. Όσον αφορά το πρώτο υποσύστημα είναι χαρακτηριστικό ότι συνεκτικό δεσμό αποτελούν η Ελλάδα και η Κύπρος μεταξύ της Αιγύπτου και

του Ισραήλ, λόγω του γεγονότος ότι αυτές έχουν υπογράψει σύμφωνα συνεργασίας και με τις δύο τελευταίες χώρες²². Επομένως η Ελλάδα και η Κύπρος αποτελώντας τον συνεκτικό κρίκο μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ, επιτυγχάνουν μια στρατηγική συνεργασία σε οικονομικό και αμυντικό επίπεδο προς όφελος και των τεσσάρων συγκροτώντας το σχετικό υποσύστημα²³.

Ως **Σύστημα** ορίζεται η θαλάσσια περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου εντός του Γεωγραφικού Συμπλόκου, η οποία αποτελεί το πεδίο δράσης των ανωτέρω υποσυστημάτων με τα αποθέματα φυσικού αερίου που διαθέτει.

Ως διεθνείς δρώντες ισχύος στο δρον γεωπολιτικό **Υπερσύστημα** ορίζονται η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι ΗΠΑ. Η μεν πρώτη είναι άμεσα ενδιαφερόμενη λόγω της ενεργειακής ανεπάρκειας και της εξάρτησής της από φυσικό αέριο, αποτελώντας έναν τελικό χρήστη διάθεσης των μελλοντικών εξορύξεων φυσικού αερίου του συμπλόκου. Οι δε ΗΠΑ, όντας παγκόσμια ηγεμονεύουσα δύναμη, έχει ζωτικά συμφέροντα για τον έλεγχο της περιοχής, με πρώτο την μείωση του μονοπωλίου διάθεσης φυσικού αερίου της Ρωσίας προς την ΕΕ και την εξασφάλιση για λογαριασμό των ενεργειακών εταιρειών τους, όσο το δυνατόν μεγαλύτερου μεριδίου συμβολαίων στην εκμετάλλευση μελλοντικά των εξορύξεων φυσικού αερίου. Η παρουσία των ΗΠΑ στο Σύμπλοκο χρησιμοποιεί και το NATO συνδυαστικά με την παρουσία των δικών της στρατιωτικών δυνάμεων.

Οι Πυλώνες ισχύος που επιλέγονται είναι της **Άμυνας/Ασφάλειας** και της **Οικονομίας**, γιατί απαντούν στην υπόθεση εργασίας της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Θα αναλυθούν εκτενέστερα παρακάτω, αφού επεξηγούν το βασικό διακύβευμα της ανακατανομής ισχύος μεταξύ των εθνικών δρώντων, που προκαλείται στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου υπό την επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα, που είναι οι προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης από την μελλοντική εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου.

2.1 Ανάλυση του 1^{ου} Υποσυστήματος-Αιγύπτου, Ελλάδας, Ισραήλ, Κύπρου

2.1.1 Η περίπτωση της Ελλάδας

Η Ελλάδα ως χώρα μέλος της ΕΕ και λόγω της γεωγραφικής της θέσης προβάλλει ως σημαντική χώρα στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Η παρατεταμένη οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας έχει απομειώσει το διπλωματικό της κεφάλαιο και διέρχεται μια περίοδο εσωστρέφειας. Οι προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης που διανοίγονται από την μελλοντική εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη θαλάσσια περιοχή μεταξύ

22 Σωτηρόπουλος, Ι., *The Geopolitics of Energy in the South-East Mediterranean. Greece, European Energy Security and the Eastern Mediterranean Pipeline*, University of Leipzig Summer School Workshop 8-12 June 2014, Joint Partnership Projects “Repositioning Greece in a Globalizing World”, Ιούλιος 2016.

23 Ibid

Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου είναι μεγάλες. Η Ελλάδα δυνητικά μπορεί να καταστεί διαμετακομιστικός κόμβος της προώθησης του μελλοντικού εξαγόμενου φυσικού αερίου προς τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε., μέσω κατασκευής υποθαλάσσιου αγωγού ή μέσω μεταφοράς με πλοία LNG υγροποιημένου φυσικού αερίου, λόγω και του γεγονότος ότι οι ελληνικές ναυτιλιακές εταιρείες διαθέτουν από τον μεγαλύτερο παγκοσμίως στόλο εμπορικών πλοίων.

Η Ελλάδα, όπως τονίστηκε, έχει καίρια γεωγραφική θέση λόγω της μεγάλης διασποράς του νησιωτικού της αρχιπελάγους στο Αιγαίο, το οποίο συνορεύει με την νοτιοανατολική Μεσόγειο. Η νήσος Κρήτη ιδιαίτερα έχει μεγάλη αξία τόσο για την Ελλάδα όσο και για τους συμμάχους της ΗΠΑ και κατ' επέκταση το ΝΑΤΟ. Η Κρήτη έχοντας κεντρική θέση στην ανατολική θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου αποτελεί το νοτιότερο σημείο της Ευρώπης, απέχουσα 120km από το ακρωτήριο Μαλέας της Πελοποννήσου, περί τα 200km από τις ακτές της Μικράς Ασίας στην Τουρκία και περί τα 300km από από τις ακτές της Βόρειας Αφρικής²⁴.

Η Κρήτη έχει μεγάλη στρατηγική σπουδαιότητα γιατί αποτελεί ένα από τα σημεία διασταύρωσης των κύριων αξόνων γεωστρατηγικής επιρροής στη Μεσόγειο, τοποθετούμενη στο μέσον της απόστασης μεταξύ της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Αιγύπτου και ελέγχει τις θαλάσσιες οδούς προς τη Διώρυγα του Σουέζ και τη Βόρεια Αφρική²⁵.

Η Ελλάδα γενικά όπως τονίστηκε παραπάνω έχει πλεονεκτήματα λόγω της γεωγραφικής της θέσης. Η οικονομική δυσπραγία όμως των τελευταίων χρόνων την έχει οδηγήσει σε μια εσωστρέφεια. Ένα από τα θετικά της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι ότι η Ελλάδα έχει συνάψει δύο τριμερείς συνεργασίες. Τη μία μεταξύ Κύπρου-Ισραήλ και την άλλη μεταξύ Αιγύπτου-Κύπρου, οι οποίες αποτελούν στρατηγική επιλογή και γι' αυτό τον λόγο συγκροτούν το 1^ο Υποσύστημα της υπόθεσης εργασίας της παρούσας διπλωματικής.

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι από το 2010 η Ελλάδα έχει προωθήσει μνημόνια συνεργασίας με τους προαναφερόμενους δρώντες τα οποία και ασκούν όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις που διαδέχονται από τότε. Το γεγονός ότι όλες οι κυβερνήσεις τις Ελλάδας από το 2010 συνεχίζουν αυτή την συνεργασία, αποτελεί ένδειξη ότι πλέον πρόκειται για στρατηγική επιλογή του ελληνικού πολιτικού συστήματος. Ιδιαίτερα με το Ισραήλ και την Κύπρο, πέραν της στρατιωτικής συνεργασίας έχουν υπογραφεί και μνημόνια συνεργασίας στους τομείς της ενέργειας, του περιβάλλοντος, της ψηφιακής τεχνολογίας, της οικονομίας, της επιστήμης, της έρευνας, των τηλεπικοινωνιών και της διασποράς²⁶.

Το επόμενο βήμα μετεξέλιξης αυτών των δύο τριμερών συνεργασιών είναι η Ελλάδα να ανακηρύξει και να οριοθετήσει την ΑΟΖ. Αυτή η διαδικασία είναι μια δύσκολη διπλωματική

24 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.215

25 Ibid σ.216

26 <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=885689> 14-06-2017 [downloaded: 14-06-2017]

εξίσωση που προσκρούει στη διαχρονική διένεξη με τον άλλο εθνικό δρώντα του 2^{ου} Υποσυστήματος, την Τουρκία. Παρ' όλα αυτά η Ελλάδα προσπαθεί να ενδυναμώσει τις συνεργασίες με τις προαναφερόμενες χώρες του Υποσυστήματος και να προωθήσει την επιλογή κατασκευής του υποθαλάσσιου Αγωγού East-Med, για τη μεταφορά του μελλοντικού φυσικού αερίου από την θαλάσσια περιοχή Αιγύπτου, Κύπρου, Ισραήλ προς την ΕΕ.

Τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων στη θαλάσσια περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και οι εκτιμήσεις ότι υπάρχουν αντίστοιχα σημαντικά αποθέματα δυτικότερα στη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Κύπρου και Κρήτης και νότια αυτής, δημιουργεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ΕΕ αφού το φυσικό αέριο θα προέρχεται από τις δύο χώρες-μέλη της Ελλάδα και Κύπρο²⁷. Επομένως το θέμα της ανακήρυξης και οριοθέτησης της ΑΟΖ για την Ελλάδα, όποτε αυτή αποφασίσει να ενεργοποιήσει τις σχετικές διαδικασίες, προβάλλει ως γεωστρατηγικό πλεονέκτημα, όμως δημιουργεί και αντιπαραθέσεις αφού συνδέεται με την ενεργειακή ασφάλεια και τα οικονομικά συμφέροντα των εμπλεκόμενων όμορων κρατών²⁸. Αυτό ισχύει σε κάθε περίπτωση σε οποιαδήποτε θαλάσσια περιοχή του πλανήτη που εμπλέκονται παράκτια κράτη και θέλουν να ενεργοποιήσουν αυτή την διαδικασία²⁹.

Για την Ελλάδα όταν αυτή αποφασίσει να ενεργοποιήσει την ΑΟΖ, αποτελεί ένα στρατηγικό πλεονέκτημα λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της νησιωτικής διαμόρφωσης, η οποία είναι σχεδόν διπλάσια από την ΑΟΖ της Τουρκίας³⁰. Έχει τεθεί σε δημόσιο διάλογο το θέμα της σύγκρισης των πλεονεκτημάτων της ΑΟΖ σε σχέση με εκείνα της υφαλοκρηπίδας, αφού η ΑΟΖ δίνει τη δυνατότητα σε ένα παράκτιο κράτος να εξασφαλιστούν τα δικαιώματά του, όχι μόνο στο βυθό αλλά και στην επιφάνεια και επιπλέον παρέχει στα νησιά ισότιμα δικαιώματα ως προς τις θαλάσσιες ζώνες, όπως καταγράφεται στη διεθνή βιβλιογραφία και στη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων³¹.

Η ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου είναι κυρίως αποτέλεσμα των νέων τεχνολογιών που έχουν καταστήσει οικονομικές τις επενδύσεις σε μεγάλα βάθη, οι οποίες παλαιότερα ήταν απαγορευτικές³². Οι επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες προκάλεσαν την «επανάσταση» του shale-gas στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη μετατροπή τους από

27 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.141

28 Ibid σ.141

29 Ibid Με βάση τα άρθρα 55-57 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) αναφέρει ότι:

«Ως ΑΟΖ ορίζεται η πέραν και παρακείμενη της αιγιαλίτιδας ζώνης περιοχή σε πλάτος μέχρι 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης και εντός της οποίας το παράκτιο κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα σε θέματα που έχουν σχέση με την εξερεύνηση, την εκμετάλλευση, τη διατήρηση και τη διαχείριση των φυσικών πηγών ζώντων ή μη των υδάτων, του βυθού και του υπεδάφους της θάλασσας», σ.142

30 Ibid σ.142

31 Ibid σ.142

32 <http://www.kathimerini.gr/890772/article/epikairothta/kosmos/energeiako-skaki-sth-na-mesogeio> Λιάγγου, Χ., 8-01-2017 [downloaded: 8-01-2017]

καθαρό εισαγωγή σε εξαγωγική χώρα φυσικού αερίου³³.

Η Ελλάδα μπορεί να μην έχει κάνει ενέργειες στο θέμα της ΑΟΖ, όμως μια ελληνική εταιρεία η Energean Oil & Gas έχει λάβει έγκριση από το Υπουργείο Ενέργειας του Ισραήλ, έπειτα από εισήγηση του Συμβουλίου Πετρελαίου για την αγορά των δύο ισραηλινών κοιτασμάτων Karish και Tanin από τις Delek Drilling και Avner³⁴. Η συμφωνία προβλέπει την αγορά του 100% δυναμικότητας 2,4 τρισεκατομμυρίων κυβικών ποδιών φυσικού αερίου κοιτασμάτων με τίμημα 148 εκατ. δολαρίων καθώς και δικαιώματα επί των εσόδων από την εκμετάλλευση³⁵. Τα κοιτάσματα Karish και Tanin, στα οποία έχει εντοπιστεί και ελαφρύ πετρέλαιο της τάξης των 25 εκατ. βαρελιών, βρίσκονται σε βάθος περίπου 1.600 μέτρων στην ΑΟΖ του Ισραήλ³⁶.

2.1.2 Η Ελλάδα απορρίπτει τις τουρκικές θέσεις που αμφισβητούν τα κυριαρχικά δικαιώματα στην ΑΟΖ

Η Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Τουρκίας στα Ηνωμένα Έθνη απέστειλε στις 15 Ιουνίου 2016 επιστολή με την οποία εκθέτει τις απόψεις της σε απάντηση προηγούμενης επιστολής της Ελλάδας στις 23 Μαΐου του 2016, με θέμα την οριοθέτηση ΑΟΖ στην περιοχή που βρίσκεται δυτικά του γεωγραφικού μήκους 32°16'18" Ε στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο και διακινεί τον ισχυρισμό ότι: «τα νησιά δεν γεννούν απαραίτητα πλήρους δικαιοδοσίας θαλάσσιες ζώνες (υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ)»³⁷.

Στην επιστολή αυτή της Μόνιμης Αντιπροσωπείας της Τουρκίας προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ στις 15 Ιουνίου 2016 (που κυκλοφόρησε ως επίσημο έγγραφο της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ), η Τουρκία αναφέρει ότι μία από τις αρχές του διεθνούς δικαίου που διέπουν την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας ή της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης μεταξύ κρατών με αντικείμενες ή παρακείμενες ακτές, είναι να παράγει ένα ακριβοδίκαιο αποτέλεσμα (αρχή της ισότητας)³⁸.

Ταυτόχρονα διπλωμάτες του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών σημειώνουν πως έννοιες όπως «η ξηρά κυριαρχεί της θάλασσας» και το «φαινόμενο της αποκοπής» εξακολουθούν να είναι μεταξύ των βασικών αρχών του διεθνούς δικαίου και της νομολογίας, στο πλαίσιο της οριοθέτησης

33 Ibid Η επόμενη «επανάσταση» στην ενέργεια, σύμφωνα με τους γεωλόγους, θα έρθει από τους «υδρίτες» ... να βρίσκονται στην ΑΟΖ της Ελλάδος και συγκεκριμένα στην περιοχή που εκτείνεται από το Καστελόριζο και τη Ρόδο μέχρι την Κύπρο. Οι υδρίτες φυσικού αερίου είναι μόρια μεθανίου ... στην επιφάνεια της γης γίνεται 67 m³.

34 <http://www.mignatiou.com/2017/01/sto-pechnidi-tis-energias-i-ellada-me-agora-israilinon-kitasmaton-apo-elliniki-eteria/> ΚΥΠΕ, Λευκωσία, 12-01-2017 [downloaded: 13-01-2017]

35 Ibid

36 Ibid

37 <http://www.protothema.gr/politics/article/638975/i-ellada-aporriptei-tis-tourkikes-pou-amfisvitoun-ta-kuriarhika-dikaomata-stin-aoz/> 21-12-2016 [downloaded: 22-12-2016]

38 Ibid Αναφορά γίνεται στην επιστολή της Τουρκίας και σε κυριαρχικά δικαιώματα «οντοτήτων»:

«Η αρχή αυτή αποκτά μεγαλύτερη σημασία σε κλειστές και ημίκλειστες θάλασσες, ... ώστε να μην βλέπονται τα κυριαρχικά δικαιώματα και η δικαιοδοσία άλλων ενδιαφερομένων κρατών/οντοτήτων».

των περιοχών θαλάσσιας δικαιοδοσίας³⁹. Ως εκ τούτου, κατά τους Τούρκους διπλωμάτες, ποτέ δεν έχει καθιερωθεί από το διεθνές δίκαιο για τη θαλάσσια οριοθέτηση, η αποκοπή της πρόσβασης ενός παράκτιου κράτος από την ανοικτή θάλασσα⁴⁰. Στην επιστολή παρότι δεν το κατονομάζει, αμφισβητεί τα δικαιώματα της Ελλάδας στη θαλάσσια περιοχή του νησιωτικού συμπλέγματος του Καστελόριζου⁴¹.

Η Ελλάδα απάντησε στις αιτιάσεις της τουρκικής θέσης, ότι τα νησιά δεν δημιουργούν απαραίτητα θαλάσσιες ζώνες πλήρους δικαιοδοσίας με επιστολή διά της Μόνιμης Αντιπροσώπου της Ελλάδας (Πρέσβευς) στα Ηνωμένα Έθνη⁴². Συνεχίζοντας τα επιχειρήματα η ελληνική διπλωματική πλευρά στον τουρκικό ισχυρισμό, ότι τα ελληνικά νησιά στην εν λόγω θαλάσσια περιοχή δεν δικαιούνται θαλάσσιων ζωνών (υφαλοκρηπίδας και/ή αποκλειστικής οικονομικής ζώνης), η Μόνιμη Αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΗΕ υπογραμμίζει πως:

«η θέση αυτή παραγνωρίζει εντελώς τους κανόνες του διεθνούς δικαίου της θάλασσας που αφορούν στα δικαιώματα των νησιών για τη δημιουργία θαλάσσιων ζωνών, καθώς και τη διαδικασία της θαλάσσιας οριοθέτησης, όπως η διαδικασία αυτή έχει εφαρμοστεί από τα διεθνή δικαστήρια»⁴³.

Η Μόνιμη Αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΗΕ απέστειλε επιστολή στις 8 Δεκεμβρίου 2016, με την οποία απαντά στην επιστολή της τουρκικής Μόνιμης Αντιπροσωπείας στα Ηνωμένα Έθνη στις 15 Ιουνίου 2016, όπως γράφεται στο τηλεγράφημα του Κυπριακού Πρακτορείου Ειδήσεων από την Ουάσιγκτον και επαναλαμβάνει τις ελληνικές θέσεις, όπως αυτές έχουν καταγραφεί σε παλαιότερες επιστολές προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, για τα ίδια ζητήματα⁴⁴.

Η ελληνική πλευρά επισημαίνει ότι δεν υπάρχει κανένας κανόνας του διεθνούς δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο η οριοθέτηση σε ημίκλειστες θάλασσες πρέπει να πραγματοποιηθεί με συμφωνία όλων των συνδεδεμένων μερών, στη βάση της αρχής της επιείκειας, έτσι ώστε να μην βλάπτονται τα κυριαρχικά δικαιώματα και οι δικαιοδοσίες άλλων ενδιαφερομένων κρατών/οντοτήτων. Το διεθνές δίκαιο όπως τονίζεται στην επιστολή:

«ορίζει λεπτομερώς τους τομείς της συνεργασίας των κρατών στην περίπτωση των κλειστών και ημίκλειστων θαλασσών, μεταξύ των οποίων δεν περιλαμβάνεται οριοθέτηση των θαλάσσιων περιοχών»⁴⁵.

39 Ibid

40 Ibid «Ομοίως, έχει καθιερωθεί σε αποφάσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου ότι τα νησιά δεν παράγουν απαραίτητα πλήρους δικαιοδοσίας θαλάσσιες ζώνες (υφαλοκρηπίδα ή/και αποκλειστική οικονομική ζώνη), ... να προβάλλονται οι μαξιμαλιστικές αξιώσεις της».

41 Ibid «Βάσει του διεθνούς δικαίου και πρακτικής, η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στην ανατολική Μεσόγειο θα πρέπει ... η Τουρκία απορρίπτει όλους τους ισχυρισμούς που περιέχονται στην επιστολή του Μονίμου Αντιπροσώπου της Ελλάδας».

42 Ibid «Η Τουρκία για άλλη μια φορά, μέσα από μια σειρά αβάσιμων επιχειρημάτων, αρνείται κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας στη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ... στοχεύουν στην προώθηση αυτών των ισχυρισμών που περιέχονται στην επιστολή της 15ης Ιουνίου το 2016».

43 Ibid

44 Ibid

45 Ibid

Απορρίπτοντας στο σύνολό τους, τους τουρκικούς ισχυρισμούς, η Ελλάδα επαναλαμβάνει ότι οι τουρκικοί ισχυρισμοί σχετικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο είναι εντελώς αβάσιμες, αφού δεν λαμβάνουν υπόψη τα κυριαρχικά δικαιώματα άλλων κρατών, όπως η Ελλάδα στη θαλάσσια αυτή περιοχή⁴⁶. Τα παραπάνω συμπεριλαμβάνονταν στην επιστολή της Μόνιμης Αντιπροσώπου της Ελλάδας, η οποία κατατέθηκε στις 23 Μαΐου 2016 ως επίσημο έγγραφο της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Ασφαλείας, κάτω από τα κεφάλαια του Δικαίου της Θάλασσας και του Κυπριακού⁴⁷.

2.1.3 Ο ρόλος και οι ενέργειες του Ισραήλ

Σε ότι αφορά το Ισραήλ οι σχέσεις του με την Τουρκία είναι ένα παράδειγμα ήπιας σχέσης μεταξύ ενός μουσουλμανικού κράτους και ενός σύγχρονου⁴⁸. Η περίπτωση του Ισραήλ είναι διαφορετική από αυτές της Ελλάδας και της Κύπρου, καθώς δεν είχε ποτέ ιστορικό υπόβαθρο αντιπαλότητας με την Τουρκία⁴⁹. Παρά το γεγονός ότι οι σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας διαχρονικά δεν ήταν σταθερές, ωστόσο με την αραβοϊσραηλινή ειρηνευτική διαδικασία που έλαβε χώρα το 1990 υπογράφηκε μεταξύ τους στρατηγική συμμαχία το 1996 και είχαν κοινές αντιλήψεις ως προς τα θέματα περιφερειακής ασφάλειας⁵⁰.

Μετά την υπογραφή της συμφωνίας του Όσλο μεταξύ ισραηλινών και παλαιστινίων, οι σχέσεις Τουρκίας και Ισραήλ εμβάθυναν με στρατηγικά οφέλη και για τις δύο⁵¹. Ή άνοδος στην εξουσία το 2002 του ΑΚΡ οδήγησε στην αντιπαράθεση με την κεμαλική ιδεολογία και το γραφειοκρατικό στρατιωτικό κατεστημένο, με αποτέλεσμα να καταφέρει να περιθωριοποιήσει τις στρατιωτικές ελίτ και το αποκορύφωμα ήταν η αλλαγή στο θερμό κλίμα μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ με την ισραηλινή επέμβαση στο τουρκικό πλοιάριο Mavi Marmara το 2010⁵². Η ρητορική του Ερντογάν ήταν έντονη εναντίον του Ισραήλ από τότε. Το Ισραήλ προσπάθησε με τη βοήθεια των ΗΠΑ να υπάρξει μια επαναπροσέγγιση με την Τουρκία συμφωνώντας να καταβάλλει και αποζημιώσεις στις οικογένειες των θυμάτων⁵³.

Το 2011 άρχισε να υλοποιείται η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Ισραήλ, Κύπρου με το Ισραήλ να εκτιμά ιδιαίτερα τα στρατηγικά πλεονεκτήματα που του δίνει η σχέση αυτή και οι

46 Ibid

47 Ibid

48 Ιωάννου, Ι.-Σ., «Το Ισραήλ», σ.205 (Επίμετρο), Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016

49 Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016, σ.154-155

50 Ibid σ.155

51 Ibid σ.155

52 Ibid σ.156-157

53 Ibid σ.158

προοπτικές οι οποίες διαφαίνονται στον ενεργειακό και κατ' επέκταση στον οικονομικό τομέα⁵⁴. Ταυτόχρονα το Ισραήλ προσπαθεί να εφαρμόζει πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική και να κρατά ίσες αποστάσεις τόσο με την Ελλάδα, Κύπρο όσο και με την Τουρκία, ώστε να διατηρεί ένα στρατηγικό περιφερειακό πλεονέκτημα⁵⁵. Όντως η τριμερής συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου λειτουργεί εξισορροπητικά ως προς τα προβλήματα που δημιουργεί η Τουρκία στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και μ' αυτό τον τρόπο το Ισραήλ και ο υπερσυστημικός δρώντας ΗΠΑ λειτουργούν ως ανασχετικοί πόλοι των τουρκικών απειλών και αναθεωρητικών βλέψεων της Τουρκίας⁵⁶. Μπορεί η ανωτέρω τριμερής συνεργασία να εμβαθύνεται όμως η πραγματικότητα των συσχετισμών δεν εγγυάται τη βιωσιμότητά της και σχετίζεται με το πώς θα εξελιχθούν οι σχέσεις του Ισραήλ με την Τουρκία⁵⁷.

Η οικονομική λογική υποδεικνύει την Τουρκία ως την καταλληλότερη οδό προώθησης του ισραηλινού φυσικού αερίου στις δυτικές αγορές, όμως το Ισραήλ είναι απρόθυμο να καταστεί όμηρος της Άγκυρας και σαφώς προσανατολίζεται σε δύο αγωγούς: αυτόν προς την Τουρκία και τον East-Med⁵⁸. Οι σχεδιασμοί της Ισραηλινής πλευράς είναι θετικοί οικονομικά μετά τις νέες αποκαλύψεις κοιτασμάτων, συν την προοπτική εντοπισμού ακόμα περισσότερων, ενώ θα υπάρχει αρκετό φυσικό αέριο για να καταστεί βιώσιμος και ο East-Med⁵⁹. Στα σχέδιά τους αυτά βοηθά η κρίση ανάμεσα στην Τουρκία και την Ευρωπαϊκή Ένωση, υπό την έννοια ότι ενδυναμώνει το κίνητρο των Ευρωπαίων να αποφύγουν κάθε εξάρτηση από την απρόβλεπτη πολιτική και ρητορική του πολιτικά ασταθούς Ερντογάν⁶⁰.

Στο πλαίσιο της ανωτέρω ανάλυσης εντάσσονται και οι δηλώσεις του Ισραηλινού υπουργού Εθνικών Υποδομών, Ενέργειας και Υδατινών Πόρων, Yioval Steinitz, ο οποίος έχει πλήρη αντίληψη των τεκταινομένων στο Σύμπλοκο, λόγω του γεγονότος ότι το προηγούμενο υπουργικό χαρτοφυλάκιο που υπηρέτησε, ήταν αυτό του υπουργού «Στρατηγικών Υποθέσεων»⁶¹. Ο ισραηλινός υπουργός εξέφρασε την πεποίθηση ότι οι συνομιλίες ανάμεσα στο Ισραήλ και στην Τουρκία θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν μέχρι το καλοκαίρι του 2017, με στόχο τη συνεργασία ιδιωτικών φορέων από τις δυο χώρες, ώστε ο αγωγός να είναι έτοιμος να μεταφέρει φυσικό αέριο στην Τουρκία μέχρι το 2020⁶².

Πρόκειται για μια συμφωνία που θέτει το Ισραήλ σε προνομιακή θέση επηρεασμού των

54 Ibid σ.158,170

55 Ibid σ.170

56 Ibid σ.169

57 Ibid σ.169

58 <http://www.defence-point.gr/news/?p=173683> 21-03-2017 [downloaded: 21-03-2017]

59 Ibid

60 Ibid

61 Ibid

62 Ibid

εξελίξεων σε όλο το εξεταζόμενο Σύμπλοκο, αν και από τη στιγμή που τέτοιος αγωγός θα διέρχεται από την κυπριακή ΑΟΖ, θα πρέπει να υπάρχει εύλογη αναμονή για το πως οι συμφωνίες που προωθούνται επηρεάζουν τα ελληνικά και κυπριακά συμφέροντα⁶³. Βέβαια ταυτόχρονα το Ισραήλ συζητά με την Κύπρο και την Ελλάδα για τον EastMed που θα καταλήγει στην Ιταλία και θα μπορούσε να εξασφαλίσει χρηματοδότηση από τα ταμεία της ΕΕ⁶⁴.

Μια επιπλέον παράμετρος που προστίθεται είναι το γεγονός ότι ο Λίβανος ετοιμάζεται να προχωρήσει σε δημοπράτηση αδειών για τη διεξαγωγή ερευνών με στόχο την εξεύρεση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων σε μια θαλάσσια περιοχή την οποία το Ισραήλ θεωρεί δικιά του, με αποτέλεσμα να εγείρονται φόβοι κλιμάκωσης της κατάστασης (Σχ. 2. Αμφισβητούμενη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου)⁶⁵. Παράλληλα ο Λίβανος διένειμε στον ΟΗΕ χάρτες για να υποστηρίξει τις διεκδικήσεις του, με το μειονέκτημα για το Ισραήλ να είναι ότι δεν έχει επικυρώσει τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) 1982, όπως και οι ΗΠΑ, που καθορίζει τα δικαιώματα εκμετάλλευσης των υποθαλάσσιων ορυκτών πόρων⁶⁶.

Η κυβέρνηση του Λιβάνου έχει δημοσιεύσει πρόσκληση προς εταιρείες να συμμετάσχουν καταθέτοντας προτάσεις για την έρευνα και ανάπτυξη πέντε συνολικά θαλασσιών οικοπέδων, έχοντας ορίσει το διάστημα από 2 Φεβρουαρίου έως 31 Μαρτίου 2017 για την κατάθεση των προσφορών και το άνοιγμά τους στις 15 Νοεμβρίου 2017⁶⁷.

Η απόφαση της κυβέρνησης του Λιβάνου τερματίζει μια τριετή περίοδο απραξίας που έφερε τη χώρα πίσω σε σχέση με τις ενέργειες που έκαναν οι υπόλοιπες χώρες το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Κύπρος. Σεισμικές έρευνες που έχουν διεξαχθεί στη θαλάσσια περιοχή αποκαλύπτουν, ότι ο Λίβανος θα μπορούσε να διαθέτει 96 τρισ. κυβικά πόδια αερίου και 850 εκατ. βαρέλια πετρέλαιο, τα οποία καταρχήν θα συμβάλλουν στην ενεργειακή τροφοδοσία της χώρας και δευτερευόντως θα επιτρέψει την εξαγωγή τους στις διεθνείς αγορές ενέργειας⁶⁸. Το Ισραήλ παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις και είναι σε εγρήγορση για τη διασφάλιση και την προστασία των συμφερόντων του σε θαλάσσιες περιοχές στις οποίες πιστεύει ότι έχει δικαιοδοσία και ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα⁶⁹.

2.1.4 Ο ρόλος και οι ενέργειες της Κύπρου

Η γεωπολιτική και στρατηγική αξία της Κύπρου είναι σημαντική καθώς αυτή βρίσκεται στο κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου και επηρεάζεται από όλες τις μεταβολές που συμβαίνουν στην περιοχή αυτή⁷⁰. Επιπλέον βρίσκεται στο γεωγραφικό σημείο συνάντησης των δύο κύριων

63 Ibid

64 Ibid

65 <http://www.defence-point.gr/news/?p=170164> 30-01-2017 [downloaded: 24-01-2017]

66 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.138-139

67 <http://www.defence-point.gr/news/?p=170164> 30-01-2017 [downloaded: 24-01-2017]

68 Ibid

69 Ibid

70 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.217

θαλασσίων εμπορικών αρτηριών, Ατλαντικού-Μεσογείου-Ινδικού και Ευξείνου Πόντου-Μεσογείου-Ινδικού, όπου με τα αεροδρόμια και λιμάνια αποτελεί εξαιρετική βάση επιχειρήσεων χερσαίων, και αεροναυτικών δυνάμεων, οι οποίες μπορούν να επιχειρήσουν προς όλες τις κατευθύνσεις είτε προς βορράν στην Τουρκία, είτε προς την ανατολή στη Μέση Ανατολή, είτε προς το νότο στη Διώρυγα του Σουέζ και την περιοχή του Μαγκρέμπ, είτε δυτικά προς την Κρήτη και τη Δυτική Μεσόγειο⁷¹. Μ' αυτό τον τρόπο η Κύπρος αποτελεί τη βάση για τον ουσιαστικό έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου⁷².

Από την Κύπρο διέρχεται ο κύριος γεωστρατηγικός άξονας που τέμνει οριζόντια τη Μεσόγειο Θάλασσα, με την ύπαρξη των δύο μεγάλων βρετανικών βάσεων Δεκελείας και Ακρωτηρίου να αποτελεί σημείο στρατηγικής ισχύος⁷³.

Η Κύπρος λόγω της γεωγραφικής της θέσης ελέγχει το κρισιμότερο τμήμα της Μεσογείου, όπου στα απέναντι παράλια της Μέσης Ανατολής καταλήγουν οι αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου που ξεκινούν από τη Ρωσία, την Κασπία, το Ιράν, το Ιράκ και φθάνουν στο Τσεϊχάν και στο λιμάνι της Αλεξανδρέττας της Τουρκίας⁷⁴. Επιπλέον στη μεσογειακή ακτή της Συρίας και του Λιβάνου καταλήγουν και αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου που ξεκινούν από το Ιράκ και την περιοχή του Περσικού Κόλπου⁷⁵.

Η Κύπρος αποτελεί σημαντικό σημείο διέλευσης των θαλάσσιων εμπορικών οδών διακίνησης του πετρελαίου και του φυσικού αερίου του Περσικού Κόλπου, που κατευθύνεται στις αγορές της Ευρώπης, με την στρατηγική αξία της να καθίσταται ακόμα μεγαλύτερη λόγω της ανακάλυψης κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στη θαλάσσια περιοχή νοτίως της⁷⁶.

Η Κύπρος σε σχέση με την Ελλάδα έχει προχωρήσει σε διπλωματικό επίπεδο καταφέροντας να ανακηρύξει και τελικά οριοθετήσει την ΑΟΖ της με το Ισραήλ. Αυτό της επέτρεψε να συνάψει οικονομική και στρατιωτική συνεργασία με το Ισραήλ. Παρ' όλο το ζωτικό της πρόβλημα με το χρόνιο πρόβλημα του Κυπριακού ζητήματος και τις απειλές της Τουρκίας, προχώρησε στην δημοπράτηση θαλασσίων οικοπέδων της ΑΟΖ της και πορεύεται σε μια βάση στρατηγικής συνεργασίας με το Ισραήλ.

Η σημαντικότερη στιγμή για την εξέλιξη της κυπριακής ΑΟΖ ήταν το 2004, όταν ο τότε Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Τάσος Παπαδόπουλος ανακήρυξε την ΑΟΖ στις 5 Απριλίου 2004 με το νόμο 64(I)⁷⁷. Στη συνέχεια η Κύπρος προχώρησε σε οριοθέτηση της ΑΟΖ με την

71 Ibid σ.217

72 Ibid σ.217

73 Ibid σ.218

74 Ibid σ.218

75 Ibid σ.218

76 Ibid σ.218

77 Καρωύτης, Θ., *Η ΑΟΖ της Ελλάδας*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2014, σ.114

Αίγυπτο, τον Λίβανο και το Ισραήλ⁷⁸.

Το 2009 η αμερικανική εταιρεία Noble Energy ανακοίνωσε την ανακάλυψη του πρώτου μεγάλου κοιτάσματος στην ΑΟΖ του Ισραήλ, το οποίο σε διάστημα μικρότερο της δεκαετίας θα καθιστούσε την ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της παγκόσμιας πετρελαϊκής βιομηχανίας και θα διαμόρφωνε νέες γεωπολιτικές ισοροπίες⁷⁹.

Το ενεργειακό παιχνίδι άνοιξε στη ΝΑ Μεσόγειο πρώτη η εταιρεία Noble και ακολούθησαν οι Total, Statoil, ENI και BG, καθώς και μια σειρά από μικρότερες εταιρείες και συμπληρώθηκε με την ηχηρή άφιξη στην ΑΟΖ της Κύπρου, λίγο πριν εκπνεύσει το 2016, της μεγαλύτερης παγκοσμίως ενεργειακής εταιρείας, της αμερικανικής Exxon Mobil, από κοινού με τον μεγαλύτερο παραγωγό διεθνώς υδροποιημένου φυσικού αερίου της Qatar Petroleum⁸⁰. Σχεδόν ταυτόχρονα εισήλθαν στο Σύμπλοκο και στην ΑΟΖ της Αιγύπτου η αγγλική BP, μέσω της εξαγοράς από την ENI του 10% του κοιτάσματος Zor, και η ρωσική Rosneft, μέσω της εξαγοράς μεριδίου 30% στο ίδιο κοιτάσμα⁸¹.

Οι μεγαλύτερες παγκοσμίως πετρελαϊκές εταιρείες και οι υπερσυστημικοί δρώντες είναι αποφασισμένοι να προχωρήσουν σε επενδύσεις εκατοντάδων δισ. δολαρίων, χρηματοδοτούμενες από τα μεγαλύτερα τραπεζικά ιδρύματα διεθνώς⁸². Για τις εμπλεκόμενες χώρες, Ισραήλ, Κύπρο, Αίγυπτο και Ελλάδα ως προέκταση της ίδιας γεωλογικής λεκάνης, δημιουργούνται νέες ευκαιρίες και προοπτικές αναβάθμισης του ρόλου τους στον γεωπολιτικό χάρτη⁸³. Στο πλαίσιο αυτό αξιοποιούν τις ευκαιρίες και επαναπροσδιορίζουν τις μεταξύ τους σχέσεις μέσω των δύο τριμερών επαφών που βρίσκονται σε εξέλιξη, όπως τονίστηκε ανωτέρω, παράλληλα με την πορεία και τα αποτελέσματα των ερευνών για νέα κοιτάσματα⁸⁴.

2.1.5 Ο επαναπροσδιορισμός των σχέσεων των εθνικών-εθνοκρατικών δρώντων στο

Σύμπλοκο

Χαρακτηριστικά παραδείγματα του παραπάνω επαναπροσδιορισμού των σχέσεων των εμπλεκόμενων χωρών στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου είναι η ανατροπή που επήλθε στους αρχικούς σχεδιασμούς για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων Ισραήλ και Κύπρου και της εξαγωγής της παραγωγής τους, με την ανακάλυψη του γιγάντιου κοιτάσματος Zor στην

78 Ibid σ.114

79 <http://www.kathimerini.gr/890772/article/epikairothta/kosmos/energeiako-skaki-sth-na-mesogeio> Λιάγγου, X., 8-01-2017 [downloaded: 8-01-2017]

80 Ibid

81 Ibid

82 Ibid

83 Ibid

84 Ibid

Αίγυπτο και τις προσπάθειες για επαναπροσέγγιση του Ισραήλ και της Τουρκίας σε διπλωματικό επίπεδο, αλλά και οι έντονες πιέσεις των υπερσυστημικών δρώντων για επίσπευση της επίλυσης του Κυπριακού⁸⁵. Η ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων και η περαιτέρω διερεύνηση της περιοχής προϋποθέτουν, για τις μεγάλες ενεργειακές εταιρείες που θα επενδύσουν, επίλυση όλων των πολιτικών και διπλωματικών ζητημάτων, που συνδέονται με την ασφαλέστερη και οικονομικότερη διάθεση στις αγορές των νέων ποσοτήτων φυσικού αερίου⁸⁶. Οι τελικοί αποδέκτες στους οποίους θα διατεθούν οι εξορυσσόμενες ποσότητες από τα νέα κοιτάσματα φυσικού αερίου του Συμπλόκου και μέσω ποιας διαδρομής είναι αυτό που απασχολεί πρωτίτως τις εμπλεκόμενες εταιρείες⁸⁷.

Η βασική στρατηγική επιλογή των πετρελαϊκών εταιρειών είναι η αγορά της Ασίας για την κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών σε Κίνα και Ινδία, όπου ο ενεργειακός τομέας τους έχει μπει σε πορεία σταδιακής αποανθρακοποίησης εξαρτώμενη σε ποσοστό 50% από τη Ρωσία⁸⁸. Η παραγωγή φυσικού αερίου στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και τα βεβαιωμένα μέχρι σήμερα αποθέματα, δεν επιτρέπουν ασφαλή επιλογή διαδρομής για την έξοδο του φυσικού αερίου⁸⁹. Το τοπίο αναμένεται να ξεκαθαρίσει περισσότερο μέσα στο 2017, καθώς έχουν προγραμματιστεί νέες γεωτρήσεις σε Κύπρο και Αίγυπτο για να εκτίμηση εκ νέου της κατάστασης⁹⁰.

Το Ισραήλ διαθέτει σήμερα σε διαδικασία παραγωγής και εκμετάλλευσης φυσικού αερίου το κοιτάσμα του Ταμάρ δυναμικότητας 10 τρισ. κυβικών ποδιών, το οποίο προορίζεται για την κάλυψη της εγχώριας αγοράς⁹¹. Στην Αίγυπτο το κοιτάσμα Ζορ, δυναμικότητας 30 τρισ. κυβικών ποδιών φυσικού αερίου, προορίζεται να καλύψει μελλοντικά τις εγχώριες ανάγκες⁹². Λόγω του γεγονότος ότι το κοιτάσμα φυσικού αερίου της Αφροδίτης στην Κύπρο, δυναμικότητας 7 τρισ. κυβικών ποδιών, δεν είναι βιώσιμο οικονομικά να στηρίζει από μόνο του το σχέδιο της Κυπριακής Δημοκρατίας για κατασκευή τερματικού σταθμού LNG, η κοινοπραξία που το ελέγχει προκρίνει ως κύρια κατεύθυνση την Αίγυπτο και τον τερματικό σταθμό υγροποίησης Ιτκού⁹³.

Η από κοινού διαχείριση της παραγωγής των κοιτασμάτων Λεβιάθαν, δυναμικότητας 16 τρισ. κυβικών ποδιών αερίου και της Αφροδίτης, που είναι τα μόνα που προορίζονται προς το παρόν για εξαγωγή μέσω του ελληνικού ενδιαφέροντος αγωγού East-Med (Ισραήλ, Κύπρος, Ελλάδα) στην αγορά της Ευρώπης, είναι μία από τις λύσεις που εξετάζει το Ισραήλ⁹⁴.

85 Ibid

86 Ibid

87 Ibid

88 Ibid

89 Ibid

90 Ibid

91 Ibid

92 Ibid

93 Ibid

94 Ibid

2.1.6 Η υψηλή γεωπολιτική αξία των κοιτασμάτων φυσικού αερίου του Συμπλόκου

Νοτιοανατολικής Μεσογείου

Το έντονο ενδιαφέρον μεγάλων ενεργειακών εταιρειών στην κυπριακή Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη αυξάνει τη γεωπολιτική αξία αλλά και τις οικονομικές προοπτικές της Κύπρου⁹⁵. Η σωστή πολιτικο-διπλωματική διαχείριση των νέων δεδομένων από πλευράς της Κύπρου είναι παράγοντας ενίσχυσης της διαπραγματευτικής της θέσης, για τις προσπάθειες επίλυσης του διαχρονικού προβλήματος της εισβολής και κατοχής τμήματος και επιπλέον ενισχύει τον ρόλο της στο πλαίσιο των περιφερειακών συνεργασιών που αναπτύσσονται στην Ανατολική Μεσόγειο, με την Ελλάδα, το Ισραήλ και την Αίγυπτο⁹⁶.

Η επιλογή κορυφαίων εταιρειών στον χώρο της ενέργειας παγκοσμίως, όπως της αμερικανικής Exxon-Mobil, της καταρινής QPI, της γαλλικής Total και της ιταλικής ENI, να αγοράσουν δικαιώματα για τη διεξαγωγή ερευνών στην κυπριακή ΑΟΖ, σημαίνει ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την ύπαρξη σημαντικών κοιτασμάτων, γεγονός που αναμένεται να επηρεάσει τον γεωστρατηγικό σχεδιασμό της Κύπρου⁹⁷.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην εμπλοκή της Exxon Mobil, που είναι η μεγαλύτερη εταιρεία έρευνας, εξόρυξης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στον κόσμο και της Qatar Petroleum International, που είναι η μεγαλύτερη παγκοσμίως στην υδροποίηση φυσικού αερίου, η οποία με τη συμμετοχή της ενισχύει τα σενάρια για τη δημιουργία τερματικού υδροποίησης μελλοντικά⁹⁸. Στην κοινοπραξία της Exxon Mobil-QPI παραχωρήθηκε το οικόπεδο «10», που γειτνιάζει με το τεράστιο κίτασμα Zor το οποίο εντοπίστηκε στην αιγυπτιακή ΑΟΖ (Σχ. 3 Παραρτήματος)⁹⁹.

Οι πολιτικές εξελίξεις στα ενεργειακά του εξεταζόμενου Συμπλόκου αποκτούν άλλη διάσταση μετά τον διορισμό στην ηγεσία του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών, του μέχρι πρότινος προέδρου και διευθύνοντος συμβούλου της Exxon Mobil Rex Tillerson¹⁰⁰.

Παράλληλα με τις ανωτέρω εταιρείες, αυξημένες προσδοκίες δημιουργεί η όλο και μεγαλύτερη διείσδυση της γαλλικής Total, η οποία έχει το οικόπεδο «11» που γειτνιάζει με το αιγυπτιακό οικόπεδο Zor, όπως και της ιταλικής ENI¹⁰¹. Η ανάθεση του οικοπέδου «6» στην κοινοπραξία Total-ENI προδιαγράφει ότι θα διεξαχθούν εκτενείς σεισμογραφικές έρευνες και σε

⁹⁵<http://www.kathimerini.gr/889941/article/epikairothta/politikh/oi-energeiakoi-kolossoi-sthn-kypriakh-aoz> Έλλης, Αθ., 2-01-2017, [downloaded: 7-01-2017]

⁹⁶ Ibid

⁹⁷ Ibid

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ Ibid

¹⁰⁰ Ibid

¹⁰¹ Ibid

αυτή την περιοχή στην οποία έχει επανειλημμένως προβάλλει διεκδικήσεις η Τουρκία¹⁰². Η ENI έχει εξασφαλίσει επίσης το οικόπεδο «8», ενώ έχει ήδη τα δικαιώματα σε κοινοπραξία με την κορεατική KOGAS για τα θαλάσσια οικόπεδα «2», «3» και «9» (Σχ. 4 Παραρτήματος)¹⁰³. Επιπλέον η άλλη μεγάλη βρετανική BP αγόρασε πρόσφατα από την ENI, αντί 380 εκατ. δολαρίων, το 10% των δικαιωμάτων στο αιγυπτιακό κοίτασμα «Zor»¹⁰⁴.

Τα οικονομικά συμφέροντα που διακυβεύονται είναι τεράστια και οι κινήσεις στις οποίες προβαίνουν όλες οι μεγάλες ενεργειακές εταιρείες σ' αυτό το πολυσύνθετο γεωσύστημα, δυσχεραίνουν και τις πιθανές «επιθετικές» δράσεις της Τουρκίας, αφού είναι πλέον εμφανής και σε πολιτικό-διπλωματικό επίπεδο η παρουσία των Υπερσυστημικών δρώντων ΗΠΑ και ΕΕ¹⁰⁵.

Η Κύπρος επενδύει στη συνεργασία με την Αίγυπτο και το Ισραήλ σε δύο διμερή σχήματα, αλλά και στο πλαίσιο των τριμερών σχημάτων στα οποία συμμετέχει και η Ελλάδα με γεωστρατηγικό σκοπό να «θωρακιστεί» έναντι του ελλείμματος στρατιωτικής ισχύος σε σχέση με την Τουρκία, με τις ανωτέρω συνεργασίες και την εμπλοκή των ενεργειακών κολοσσών να δημιουργούν καινούργια δεδομένα εκπέμποντας πολιτικά-διπλωματικά μηνύματα σε πολλούς αποδέκτες¹⁰⁶.

Η Κύπρος διαμέσου του Προέδρου της έχει καταστήσει σαφές ότι οι ενεργειακές εταιρείες-κολοσσοί δεν συνδέουν την εμπλοκή τους στην κυπριακή ΑΟΖ με την επίτευξη λύσης¹⁰⁷. Ο κύπριος Πρόεδρος έχει τονίσει με έμφαση σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «Καθημερινή» ότι το φυσικό αέριο και η προοπτική κάλυψης σημαντικού μέρους των ενεργειακών αναγκών της Τουρκίας μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό κίνητρο για να συναινέσει σε λύση του κυπριακού ζητήματος¹⁰⁸.

Η Κύπρος εντάσσεται πλέον σε έναν πολύ ισχυρό γεωπολιτικό και ενεργειακό σχεδιασμό και δεν είναι τυχαία η επισήμανση του συντονιστή του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών για την ενέργεια Amosh Hochstein¹⁰⁹. Ενδεικτικό του πνεύματος που επικρατεί στο εσωτερικό του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών είναι ότι και τον Οκτώβριο του 2011 υπήρχε έντονη ενόχληση της τότε επικεφαλής Υπουργού Hillary Clinton για την παρουσία τουρκικών πολεμικών σκαφών κατά τη διάρκεια των διαδικασιών γεώτρησης της αμερικανικής εταιρείας Noble και παρέμβασή της προς τον ομόλογό της τούρκο Υπουργό Εξωτερικών, για να επιστρέψουν πίσω τα

102 Ibid

103 Ibid

104 Ibid

105 Ibid

106 Ibid

107 Ibid

108 Ibid

109 Ibid Σε πρόσφατη συνέντευξή του στην «Καθημερινή» ότι: «η Τουρκία δεν θα πάρει φυσικό αέριο από το Ισραήλ εάν δεν υπάρξει συμφωνία στο Κυπριακό. Η Τουρκία μπορεί να μη σέβεται την ΑΟΖ της Κύπρου, τη σέβονται όμως οι ΗΠΑ».

τουρκικά πολεμικά πλοία που παρενοχλούσαν τους Αμερικανούς που εργάζονταν για τη Noble¹¹⁰.

Σε ανάλογο πνεύμα, περί προστασίας των δικών τους επιχειρηματικών συμφερόντων στην κυπριακή ΑΟΖ σε περίπτωση τουρκικών παρενοχλήσεων, ήταν και η ανάλυση που έκανε πρόσφατα στην εφημερίδα «Καθημερινή» υψηλόβαθμος γάλλος αξιωματούχος με αφορμή την εμπλοκή της Total, ο οποίος ξεκαθάρισε ότι: «η Γαλλία θα κάνει ότι χρειασθεί υπενθυμίζοντας ότι το αεροπλανοφόρο Σαρλ Ντε Γκολ βρίσκεται στην περιοχή»¹¹¹.

2.1.7 Λεπτομέρειες για τη διαδικασία αδειοδότησης γεωτρήσεων φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τέσσερις πετρελαϊκοί κολοσσοί έχουν αδειοδοτηθεί να κάνουν γεωτρήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ¹¹². Το κυπριακό Υπουργικό Συμβούλιο μετά από εξέταση των προσφορών που είχε ενώπιόν του για τα θαλάσσια οικόπεδα «6», «8» και «10», στο πλαίσιο του τρίτου γύρου αδειοδότησης για έρευνες και γεωτρήσεις, κατέληξε στην Απόφαση, πως θα διαπραγματευθεί για το οικόπεδο «6» με την κοινοπραξία ENI-TOTAL, για το «8» με την ENI και για το «10» με τις Exxon-Mobil και την Qatar Petroleum και παράλληλα θα συσταθεί μία διαπραγματευτική ομάδα αποτελούμενη από τους Υπουργούς Ενέργειας, Οικονομικών και Εργασίας (Σχ. 5. Χάρτης θαλασσίων οικοπέδων)¹¹³.

Η Απόφαση του κυπριακού υπουργικού συμβουλίου αποτελεί πέραν των άλλων και απάντηση στις τουρκικές απαιτήσεις για «συνεννόηση» σε σχέση με την αξιοποίηση του φυσικού αερίου στην ΑΟΖ¹¹⁴. Η Κύπρος έχει καταστήσει σαφές ότι οι έρευνες στην ΑΟΖ δεν αποτελούν μέρος της διαπραγμάτευσης για επίλυση του Κυπριακού, καθώς σε περίπτωση λύσης ο φυσικός πλούτος του νησιού θα ανήκει στο σύνολο του λαού και θα τυγχάνει διαχείρισης από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, όμως μέχρι να συμβεί αυτό η Κυπριακή Δημοκρατία είναι η μόνη νόμιμη αρχή του νησιού η οποία θα υλοποιεί τους σχεδιασμούς που έχουν αποφασιστεί¹¹⁵.

Το κυπριακό υπουργικό συμβούλιο όρισε την ανωτέρω διαπραγματευτική ομάδα στην οποία θα συμμετέχει αριθμός τεχνοκρατών και εξωτερικών συμβούλων, για να προχωρήσουν στη διαπραγμάτευση με τις ενεργειακές εταιρείες.¹¹⁶ Στην περίπτωση που η διαπραγμάτευση είναι επιτυχής και ληφθεί έγκριση από το Υπουργικό Συμβούλιο, θα προχωρήσουν οι υπογραφές των

110 Ibid Σημείωνε χαρακτηριστικά ότι: «Τουρκικά πλοία εξακολουθούν να επιχειρούν εντός κυπριακών υδάτων και να διεξάγουν παράνομες στρατιωτικές ασκήσεις περίπου 60 χιλιόμετρα από την εξέδρα γεωτρήσεων της Noble Energy και καταστούσε σαφές ότι η ασφάλεια Αμερικανών πολιτών βρίσκεται σε κίνδυνο».

111 Ibid

112 <http://protothema.gr/economy/article/639036/diapragnateusi-me-petrelaikous-kolossous-gia-geotriseis-stin-aoz/> Καλατζής, Μ., 21-12-2016, [downloaded: 22-12-2016]

113 Ibid

114 Ibid

115 Ibid

116 Ibid

συμβολαίων αναλογικού καταμερισμού, σε αντίθετη περίπτωση η διαδικασία θα προχωρήσει με τον πρώτο επιλαχόντα στα τεμάχια όπου υπάρχει επιλαχόντας¹¹⁷.

Ο χρονικός ορίζοντας ολοκλήρωσης των διαπραγματεύσεων με τις ενεργειακές εταιρείες θα εξαρτηθεί από την απόσταση που θα διανύσουν οι δύο πλευρές στη διαπραγμάτευση και προγραμματίζεται να ολοκληρωθούν μέχρι τα τέλη Ιανουαρίου ή αρχές Φεβρουαρίου του 2017¹¹⁸. Η διαπραγμάτευση περιλαμβάνει όλους τους συμβατικούς όρους που είναι δημοσιευμένοι στο έγγραφο του διαγωνισμού¹¹⁹.

Ειδικότερα, για τις πρώτες ερευνητικές γεωτρήσεις το κάθε συμβόλαιο έρευνας αναλογικού καταμερισμού είναι χρονικής διάρκειας επτά ετών, η οποία χωρίζεται σε τρεις περιόδους, με την πρώτη να είναι τρία χρόνια, τη δεύτερη δύο χρόνια και την τρίτη δύο χρόνια¹²⁰. Η κυπριακή κυβέρνηση διαμηνύει σε διπλωματικό επίπεδο ότι τα ενεργειακά θέματα είναι ανεξάρτητα από ενδεχόμενες εξελίξεις στο Κυπριακό ζήτημα¹²¹. Επίσης διεξάγονται συζητήσεις μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου για να λάβει η πρώτη τα γεωλογικά στοιχεία της γεώτρησης του κοιτάσματος Ζορ, που θα εκτελεί η TOTAL το 2017, τα οποία θα βοηθήσουν να σχηματιστεί μια καλύτερη εικόνα ως προς τη γεωλογία της περιοχής¹²².

2.1.8 Οι συζητήσεις για τον αγωγό East-Med

Η ανακάλυψη των μεγάλων ποσοτήτων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Κύπρου, Λιβάνου, Ισραήλ και Αιγύπτου το 2011 οριοθέτησε νέα γεωπολιτικά δεδομένα στο εξεταζόμενο Σύμπλοκο¹²³. Η Κύπρος και το Ισραήλ βρίσκονται σε συζητήσεις για το ενδεχόμενο κατασκευής μελλοντικά ενός αγωγού με την ονομασία East-Med που θα συνδέει τα δύο πεδία φυσικού αερίου με την Ελλάδα και την Ιταλία προς διοχέτευση στην ΕΕ και θα μπορούσε να αποτελέσει μια εναλλακτική ανταγωνιστική λύση στον εφοδιασμό της σε σχέση με τη Ρωσία¹²⁴.

Η ενδεχόμενη κατασκευή του αγωγού East-Med και η επιπλέον τροφοδοσία του με φυσικό αέριο από τις περιοχές της Κασπίας, του Ιράν, της Αιγύπτου και του Περσικού Κόλπου, θα καταργήσει το μονοπώλιο της Ρωσίας ως προμηθεύτριας της ΕΕ και θα απομειώσει γεωπολιτικά την αξία της Τουρκίας ως ενεργειακό κόμβο, πράγμα το οποίο η τελευταία δεν επιθυμεί¹²⁵.

117 Ibid

118 Ibid

119 Ibid

120 Ibid

121 Ibid Όπως τονίζει ο κύπριος Υπουργός Ενέργειας: «Βλέπετε ότι προχωράμε με βάση τον προγραμματισμό μας διότι η βασική μας προτεραιότητα αυτή τη στιγμή είναι περαιτέρω ερευνητικό πρόγραμμα και αν είναι δυνατόν περαιτέρω ανακαλύψεις, κάτι που θα μας βοηθήσει να αξιολογήσουμε καλύτερο το ενεργειακό δυναμικό. Από κει και πέρα, άλλο η στρατηγική μας για την εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου στην κυπριακή ΑΟΖ, άλλο οι διαδικασίες για το Κυπριακό».

122 Ibid

123 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.136

124 Ibid σ.136

125 Ibid σ.137

Το γεγονός είναι ότι παρατηρείται μια κινητικότητα σε ότι αφορά τον τομέα των ενεργειακών στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, με τον αγωγό από την Ισραηλινή ΑΟΖ προς την Ελλάδα, με την Τουρκία να πιέζει ώστε μέσω της λύσης του Κυπριακού να εξασφαλίσει για λογαριασμό της, τον έλεγχο της μεταφοράς του φυσικού αερίου της περιοχής προς την Ευρώπη¹²⁶.

Έχουν πραγματοποιηθεί επαφές σε υψηλό επίπεδο μεταξύ της ΕΕ και της Ιταλίας, Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ με σκοπό την προετοιμασία μιας Συνόδου μεταξύ των τεσσάρων χωρών σε επίπεδο Υπουργών Ενέργειας το Απρίλιο 2017 στο Ισραήλ με επίκεντρο των διεργασιών να είναι ο αγωγός που θα μεταφέρει το φυσικό αέριο από το κοίτασμα Λεβιάθαν αρχικά, προς την Ευρώπη¹²⁷.

Οι τέσσερις Υπουργοί Ενέργειας συναντήθηκαν στις 4 Απριλίου 2017 στο Τελ-Αβίβ και υπέγραψαν Κοινή Διακήρυξη αναγνωρίζοντας το έργο του αγωγού East Med ως «στρατηγική προτεραιότητα για την εξαγωγή προς την Ευρώπη μέρους των υφιστάμενων αποθεμάτων φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου»¹²⁸. Ο επόμενος μεγάλος στόχος για την προώθηση του αγωγού είναι η διακυβερνητική συμφωνία, καθώς αποφασίστηκε η συγκρότηση μιας τετραμερούς ομάδας εργασίας με σκοπό την παρακολούθηση και τη στήριξη του έργου του αγωγού East-Med¹²⁹. Οι εναλλακτικές οδεύσεις που μελετήθηκαν για αγωγό προς την Τουρκία ή με υδροποιημένη μορφή (LNG) μέσω Αιγύπτου μπορεί να θεωρούνται περισσότερο οικονομικές ωστόσο κρύβουν αυξημένο πολιτικό ρίσκο¹³⁰.

Από πλευράς Ιταλίας η εταιρεία Enel, η οποία είναι πρώην κρατική εταιρία ηλεκτρισμού και ιδιωτικοποιήθηκε το 1990, με την ιταλική κυβέρνηση να κατέχει το ¼ των μετοχών της, ενδιαφέρεται για το επιχειρηματικό εγχείρημα της κατασκευής του αγωγού¹³¹. Στη διάρκεια ενός συνεδρίου ενέργειας στο Αμπού Ντάμπι, η εταιρεία Enel σε συνάντηση με την Ισραηλινή κυβέρνηση ενημέρωσε για το ενδιαφέρον της εταιρίας του να προμηθευτεί φυσικό αέριο από το Ισραήλ και τη διάθεσή του στην αγορά της Ιταλίας¹³². Η Ιταλία έχει εκφράσει το ενδιαφέρον της να προμηθευτεί φυσικό αέριο από το Ισραήλ ως εναλλακτικό στις ποσότητες του φυσικού αερίου που προμηθεύεται από την Βόρειο Θάλασσα οι οποίες όλο και μειώνονται¹³³.

Σύμφωνα με την ισραηλινή οικονομική ιστοσελίδα «Globes» οι αξιωματούχοι από τις τέσσερις χώρες θα συζητήσουν το εγχείρημα της κατασκευής αγωγού φυσικού αερίου από το

126 <http://www.liberal.gr/arthro/109139/oikonomia/2017/entoni-kinitikotita-sta-energeiaka-tis-anatolikis-mesogeiou-.html> 22-01-2017 [downloaded: 22-01-2017]

127 Ibid

128 <http://e-amyna.com/east-med> 4-04-2017 [downloaded: 20-04-2017]

129 Ibid

130 Ibid

131 <http://www.liberal.gr/arthro/109139/oikonomia/2017/entoni-kinitikotita-sta-energeiaka-tis-anatolikis-mesogeiou-.html> 22-01-2017 [downloaded: 22-01-2017]

132 Ibid

133 Ibid

κοίτασμα Λεβιάθαν στην Ιταλία, μέσω Κύπρου και Ελλάδας¹³⁴. Ο αγωγός θα είναι ο πιο μεγάλος αγωγός αυτού του είδους στον κόσμο με μήκος 2200km και θα συνδέει ουσιαστικά το ισραηλινό κοίτασμα Λεβιάθαν, το κυπριακό Αφροδίτη και όσα ακόμη κοιτάσματα ανακαλυφθούν με την Ιταλία και από εκεί θα διασυνδέεται με το υπάρχον δίκτυο αγωγών σε όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Σχ. 6. Χάρτης όδευσης του σχεδιαζόμενου αγωγού East-Med)¹³⁵.

Συγκεκριμένα η αφετηρία του αγωγού θα είναι υποθαλάσσια από τα κοιτάσματα προς το Βασιλικό της Κύπρου και θα συνεχίζει την όδευσή του προς τις ακτές της νοτίως της Κρήτης και ακολούθως, μέσω της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδος προς την Ιταλία¹³⁶.

Από ευρωπαϊκές χώρες έχει εκφραστεί η θέση ότι το φιλόδοξο αυτό εγχείρημα πρέπει να αναλάβει η ενεργειακή εταιρεία EDISON που ελέγχεται από την γαλλική κρατική εταιρία ηλεκτρισμού EDF και έχει ήδη εμπλακεί στις έρευνες στις ΑΟΖ του Ισραήλ και της Αιγύπτου¹³⁷. Σύμφωνα με έρευνα που έχει πραγματοποιήσει η EDISON σε συνεργασία με την Διεύθυνση Ενέργειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο αγωγός προς την Ελλάδα θα κοστίζει 5,7 δισ. \$¹³⁸.

Το έργο υποστηρίζει η ΕΕ και το έχει εντάξει στα χρηματοδοτούμενα Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος, βλέποντας το Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου ως μια νέα δυνητικά διαφοροποιημένη πηγή προμήθειας, για τον περιορισμό της εξάρτησής της από τη Ρωσία, η οποία καλύπτει το 42% των αναγκών της σε φυσικό αέριο¹³⁹. Σε μια τέτοια περίπτωση η Ελλάδα θα παίξει αναβαθμισμένο ρόλο στην περιοχή, καθώς σε συνδυασμό και με την υλοποίηση των αγωγών TAP, IGB (διασύνδεση με Βουλγαρία) και του σχεδίου για κατασκευή νέου τερματικού σταθμού LNG στην Αλεξανδρούπολη, υπάρχουν προοπτικές να καταστεί ενεργειακός κόμβος¹⁴⁰.

Ειδικότερα το όλο σχέδιο κατασκευής προβλέπεται να χρηματοδοτηθεί και να λειτουργήσει από τις ιδιωτικές εταιρίες με την στήριξη όμως της ΕΕ και την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων¹⁴¹. Στο έργο συμπεριλαμβάνεται και η προσθήκη ενός ακόμη αγωγού μήκους 240km από την Ελλάδα προς την Ιταλία στην περιοχή του Μπρίντιζι που θα συνεχίζει προς τη Ρώμη μεταφέροντας ανά έτος 12bcm φυσικού αερίου¹⁴².

Υπάρχει αντίλογος από κάποιους ειδικούς οι οποίοι εκφράζουν αμφιβολίες για τη βιωσιμότητα του αγωγού τονίζοντας ότι το μεγάλο κόστος του αγωγού θα αυξήσει τις τιμές κατά 3-

134 Ibid

135 Ibid

136 <http://e-amyna.com/east-med> 4-04-2017, [downloaded: 20-04-2017]

137 Ibid

138 Ibid

139 <http://www.kathimerini.gr/890772/article/epikairothta/kosmos/energeiako-skaki-sth-na-mesogeio> Λιάγγου, Χ., 8-01-2017 [downloaded: 8-01-2017]

140 Ibid

141 <http://www.liberal.gr/arthro/109139/oikonomia/2017/entoni-kinitikotita-sta-energeiaka-tis-anatolikis-mesogeiou-.html> 22-01-2017 [downloaded: 22-01-2017]

142 Ibid

4 δολάρια ανά θερμική μονάδα, όταν η τρέχουσα τιμή στην Ευρώπη είναι 5-6 δολάρια και η τιμή της θερμικής μονάδας στην Ιταλία φθάνει τα 6,5 δολάρια¹⁴³.

2.2 Ανάλυση 2^ο Υποσυστήματος-Τουρκία

Η Τουρκία αποτελεί το 2^ο Υποσύστημα της παρούσας ανάλυσης στο εξεταζόμενο Γεωγραφικό Σύμπλοκο και ασκεί μια πολιτική, η οποία έχει στόχο την αύξηση της ισχύος της σ' αυτό. Για να κατανοηθεί ο τρόπος με τον οποίο ενεργεί η σημερινή τουρκική ηγεσία, πρέπει να γίνει αναφορά στις βασικές πηγές και δομές που απαρτίζουν το τουρκικό μοντέλο διοίκησης. Γενικότερα η Τουρκία έχει ως δόγμα εξωτερικής πολιτικής τον αναθεωρητισμό. Η τουρκική ισχύς και η εξωτερική της πολιτική εμφανίζονται έντονα στη διεθνή πολιτική σκηνή¹⁴⁴.

Ιδιαίτερα μετά την εκλογική επικράτηση το 2002 του φιλο-ισλαμικού κόμματος ΑΚΡ υπό την Προεδρία του Ερντογάν, ο δημόσιος λόγος έχει αυτή την κατεύθυνση και διατηρεί και ενισχύει τα στοιχεία αυτά που προϋπήρχαν και σε προγενέστερες φιλο-ισλαμικές κυβερνήσεις όπως του Οζάλ και εξηγούν το ζήτημα της τουρκικής ισχύος¹⁴⁵. Γενικότερα οι συντελεστές και τα μέσα προβολής της τουρκικής ισχύος για την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής αποτελούν ένα διαχρονικό αντικείμενο ανάλυσης, όπου αναφέρουν ότι η Τουρκία επιδιώκει να είναι εν δυνάμει περιφερειακή δύναμη¹⁴⁶.

Στην Τουρκία η κυβέρνηση του ΑΚΡ υπό τον Ερντογάν από το 2002 επιδιώκει συστηματικά να εγκαθιδρύσει την ηγεμονία σε δύο επίπεδα άσκησης πολιτικής, με το ένα να αφορά το εσωτερικό και το άλλο το εξωτερικό¹⁴⁷. Στο εσωτερικό επίπεδο κατάφερε να επικρατήσει στον πολιτικό στίβο υπερισχύοντας του παραδοσιακού κεμαλικού στρατιωτικού-γραφειοκρατικού κατεστημένου, εξελισσόμενο με χαρακτηριστικά ισλαμικού αυταρχισμού που οδήγησε σε αντιπαράθεση με άλλοτε ιδεολογικούς συμμάχους του, όπως το κίνημα του Φετουλάχ Γκιουλέν¹⁴⁸. Αποτέλεσμα της αντιπαράθεσης αυτής είναι το πογκρόμ διώξεων και φυλακίσεων χιλιάδων πολιτών-οπαδών του κινήματος Γκιουλέν μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος εναντίον του Προέδρου Ερντογάν τον Ιούλιο του 2016.

Στο εξωτερικό επίπεδο άσκησης πολιτικής η Τουρκία προσπάθησε να καταστεί ηγεμονική

143 Ibid

144 Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016, τον Απρίλιο του 2012 ο George Friedman Διευθύνων Σύμβουλος της αμερικανικής εταιρείας ανάλυσης γεωπολιτικών ζητημάτων Stratfor, που είναι από τις μεγαλύτερες παγκοσμίως, σε άρθρο του για την τουρκική στρατηγική, όπου ανέφερε: «*Η Τουρκία είναι ενδιαφέρουσα ακριβώς διότι αποτελεί σημείο μελέτης της μετάβασης μιας ελάσσονος χώρας σε μεγάλη δύναμη. ... Φανερώνει κάθε αδυναμία και δοκιμάζει κάθε δύναμη. Και για την Τουρκία, Θα περάσει αρκετός καιρός προτού η μετάβαση οδηγήσει σε μια σταθερή βάση ισχύος*» σ.25

145 Ibid σ.26

146 Ibid σ.26

147 Ibid σ.33

148 Ibid σ.33

δύναμη έχοντας όμως περιορισμένες επιτυχίες αύξησης της επιρροής της στα Βαλκάνια με τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς βασιζόμενη στις μεθόδους «ήπιας ισχύος» όπως την οικονομική και πολιτισμική διείσδυση¹⁴⁹. Στην Κύπρο υπήρξε ένας συνδυασμός «σκληρής» και «ήπιας» ισχύος, καθώς η αύξηση της επιρροής της επήλθε μέσω της «σκληρής» ισχύος με την στρατιωτική επέμβαση το 1974 και την κατοχή έκτοτε μέρος του εδάφους της, ενισχύοντας προγενέστερα την τουρκική πολιτισμική ταυτότητα¹⁵⁰.

Γενικότερα οι ηγεμονικές επιδιώξεις της Τουρκίας στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής εντοπίζονται και από το 4^ο συνέδριο του ΑΚΡ που πραγματοποιήθηκε στις 30 Σεπτεμβρίου 2013, όπου ο Ερντογάν έθεσε το βασικό ζήτημα που απασχολούσε την Τουρκία τη συγκεκριμένη περίοδο στο κατά πόσο η χώρα αυτή θα μπορούσε να διαδραματίσει ένα μοντέλο εκσυγχρονισμού για την ευρύτερη περιοχή των χωρών της Μέσης Ανατολής και του Καυκάσου¹⁵¹. Εκείνη την περίοδο ελάμβαναν χώρα μια σειρά από λαϊκές κινητοποιήσεις στις χώρες του Μαγκρέμπ και της Μέσης Ανατολής, όπου έλαβαν την ονομασία «Αραβική Άνοιξη» και στις οποίες η τότε Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Hillary Clinton επικροτούσε και ήταν εκ των προσωπικοτήτων διεθνώς, που συμφωνούσαν με την προοπτική υιοθέτησης του τουρκικού μοντέλου διακυβέρνησης στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού των χωρών αυτών¹⁵².

Το τουρκικό μοντέλο αποτελεί ζήτημα γενικότερων συζητήσεων από την ίδρυση του τουρκικού κράτους, που απασχόλησε τη Δύση και τον αραβικό-μουσουλμανικό κόσμο¹⁵³. Η σύγχρονη Τουρκία ιδρύθηκε μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο από τον Μουσταφά Κεμάλ στη βάση του κρατικού καπιταλισμού με στοιχεία κοσμικότητας και έλεγχο της θρησκείας¹⁵⁴. Μέσα σ' αυτή την εξελικτική πορεία της Τουρκίας στο πέρασμα των χρόνων οικοδομείται το τουρκικό μοντέλο, το οποίο κατά την περίοδο διακυβέρνησης του ΑΚΡ από την επικράτησή του στις εκλογές του 2002 έως σήμερα, αποτέλεσε ένα μοντέλο «ήπιας» ισχύος¹⁵⁵.

Προ της εμφάνισης του ΑΚΡ ο Πρωθυπουργός Οζάλ τη δεκαετία του 1980 ήταν αυτός ο οποίος έθεσε τις βάσεις για την εισαγωγή της ιδεολογίας του νεοθωμανισμού και την επικράτηση του ΑΚΡ στην πολιτική ζωή της Τουρκίας. Ο Οζάλ επιχείρησε μέσω της ρητορικής του νεοθωμανισμού στο εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο και των δεσμευτικών ορίων που επέβαλαν οι όροι του Ψυχρού Πολέμου να αναπτύξει μια αρμονική πολιτική¹⁵⁶. Τα κύρια στοιχεία της

149 Ibid σ.33

150 Ibid σ.33

151 Ibid σ.34

152 Ibid σ.34

153 Ibid σ.35

154 Ibid σ.35

155 Ibid σ.36

156 Νταβούτογλου, Α., *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, μτφ Ραπτόπουλος, Ν., επιστ. επιμέλεια Σαρρής, Ν., Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.146

ιδεολογίας του νεοθωμανισμού που εισάγει ο Οζάλ την περίοδο 1987-1993 είναι κοινά με το ρεύμα του οθωμανισμού της περιόδου του Τανζιμάτ, όπου έχουν ως εξής: 1) Η αναδόμηση του κράτους πρέπει να συμβαδίζει με τις διεθνείς συγκυρίες. 2) Η προσπάθεια δημιουργίας μιας νέας πολιτικής ταυτότητας για την αντιμετώπιση της ανόδου των εθνικιστικών κινημάτων. 3) Η υιοθέτηση μιας νέας πολιτικής κουλτούρας με στόχο την εναρμόνιση των παραδοσιακών αξιών με τις δυτικές αξίες. 4) Η προσπάθεια κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο να ενταχθεί η Τουρκία στην ΕΕ. 5) Η επιδίωξη αρμονικών στρατηγικών σχέσεων πάλι κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο με τις ΗΠΑ, όπως αντίστοιχα την εποχή του Τανζιμάτ επιδιωκόταν η ανάπτυξη σχέσεων με την τότε ανερχόμενη δύναμη Αγγλία¹⁵⁷.

Επομένως στο πλαίσιο αυτό ο Οζάλ προσπαθούσε στο εσωτερικό πολιτικό πεδίο να εξισορροπήσει και να ελέγξει την εθνικιστική έξαρση και στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής να σχεδιάσει την προσέγγιση της Τουρκίας προς το ευρωπαϊκό οικοδόμημα της ΕΕ και παράλληλα να αναπτύξει αρμονικές σχέσεις με την υπερδύναμη των ΗΠΑ¹⁵⁸.

Η εξέλιξη αυτή βασίστηκε σε δύο άξονες, με τον πρώτο να αφορά τη διαφοροποίηση του πολιτικού ισλάμ που δημιούργησε το κόμμα ΑΚΡ και τον δεύτερο άξονα να αφορά την απόλυτη προσαρμογή του Ισλάμ στις διαδικασίες του νεοφιλελεύθερου πλαισίου ανάπτυξης¹⁵⁹. Στους δύο αυτούς άξονες εργαλειοποιήθηκαν τα χαρακτηριστικά της «ήπιας» ισχύος της Τουρκίας στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, με την οποία προσδοκά να πετύχει την πολιτική σταθερότητα με περιορισμό της επιρροής του στρατού στα εσωτερικά, την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και την επιρροή του Ισλάμ στο κοσμικό σύστημα διακυβέρνησης¹⁶⁰. Το ΑΚΡ επιδιώκει να είναι το κεντρικό παράδειγμα εκσυγχρονισμού στις γειτονικές μουσουλμανικές χώρες¹⁶¹.

2.2.1 Το γεωπολιτικό όραμα της Τουρκίας

Η παγκόσμια περίοδος που βρίσκεται σε εξέλιξη, η μετάβαση από ένα μονοπολικό σε ένα πολυπολικό σύστημα και τα κενά ισχύος που έχουν δημιουργηθεί στο διεθνές γίνεσθαι, επέτρεψαν στην τουρκική ακαδημαϊκή και πολιτική ελίτ μέσω του κόμματος ΑΚΡ να αναπτύξει τα δικά της οράματα σχετικά με τη διεθνή θέση της Τουρκίας και τον ρόλο της σ' αυτό το υπό διαμόρφωση καινούριο διεθνές περιβάλλον¹⁶². Η ιδεολογική βάση αυτής της νέας θεώρησης άσκησης εξωτερικής πολιτικής διατυπώθηκε από τον Καθηγητή Αχμέτ Νταβούτογλου, που θεωρείται και ως ο ιδεολογικός εκφραστής αυτής της πολιτικής, μέσω του χαρακτηριστικού βιβλίου του «*Στρατηγικό*

157 Ibid σ.147

158 Ibid σ.147-148

159 Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016, σ.36

160 Ibid σ.36-37

161 Ibid σ.37

162 Ibid σ.56

βάθος. Η στρατηγική θέση της Τουρκίας».

Οι νέες παγκόσμιες ισορροπίες και οι κοινωνικές ανατροπές στο εσωτερικό της Τουρκίας, ευνόησαν την άνοδο και επικράτηση των ιδεών του κόμματος ΑΚΡ και του πολιτικού Ισλάμ προς δύο κατευθύνσεις, η μια προς την προσπάθεια άρσης της δυτικο-κεντρικής ανάγνωσης του κόσμου και η δεύτερη προς την ανάδειξη του Ισλάμ ως φορέα της νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων¹⁶³. Κατά τον Νταβούτογλου το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και όλες οι αλλαγές που συντελέστηκαν μετά και τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, οδήγησαν στη μείωση της σημασίας των παραδοσιακών διεθνών στρατιωτικών συνασπισμών και ανάδειξαν τον ρόλο νέων συνεργασιών μεταξύ των διαφόρων κρατών¹⁶⁴. Από αυτές τις αλλαγές η πολιτική και ισλαμική ελίτ της Τουρκίας θεωρεί ότι η χώρα αναδύεται έχοντας μηδενικές απώλειες με μια δυναμική, να διαδραματίσει έναν παγκόσμιο ρόλο στον οποίο πιστεύει ότι μπορεί να πρωταγωνιστήσει¹⁶⁵. Επιπλέον θεωρεί ότι η Τουρκία έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την επιρροή της σε ευρύτερα γεωγραφικά πλαίσια στον χώρο της Ευρασίας, λόγω και των τουρκογενών πληθυσμών στις χώρες της Κεντρικής Ασίας και να μετατραπεί σε συνιδρυτικό μέρος αυτής της νέας παγκόσμιας διευθέτησης¹⁶⁶.

Στρατηγικός στόχος του πολιτικού Ισλάμ, όπως αυτό εκφράζεται από το ΑΚΡ, δεν είναι η κατάλυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της παγκόσμιας ισορροπίας δυνάμεων αλλά η καταξίωση του Ισλάμ ως ισότιμου μέλους του διεθνούς πολιτικού συστήματος¹⁶⁷. Η σύγχρονη Τουρκία επιδιώκει να ενσωματωθεί ως ισλαμική περιφέρεια στο πολιτικό, διπλωματικό και οικονομικό δυτικό κέντρο επιρροής με μια ξεχωριστή πολιτισμική ταυτότητα όπου θα συμμετέχει με τους ίδιους όρους στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο ανάπτυξης¹⁶⁸. Η πολιτική και θρησκευτική τουρκική ελίτ εντάσσει την ισλαμική ταυτότητα στο διεθνές σύστημα, με τον Πρόεδρο Ερντογάν να τονίζει σε δημόσιες αναφορές του ότι η ισλαμική θρησκεία είναι ισάξια με τις δυτικές αξίες και πρέπει να συμμετέχει ως διαμορφωτής του παγκόσμιου πολιτισμού¹⁶⁹. Η Τουρκία δεν διεκδικεί μόνο την αλλαγή των παγκόσμιων ισορροπιών, αλλά επιδιώκει να συνδιαμορφώσει τις αλλαγές αυτές συμμετέχοντας ενεργά στις διεθνείς διεργασίες που κυοφορούνται¹⁷⁰.

Με κεντρικό πυρήνα το κόμμα ΑΚΡ η Τουρκία προσπαθεί να μετασχηματίσει το εσωτερικό της επίπεδο με τη διάχυση του νεοφιλελεύθερου εκσυγχρονισμού προς τον κόσμο του Ισλάμ και ταυτόχρονα επιδιώκει να αναγεννήσει τον ισλαμικό πολιτισμό προωθώντας την τουρκική

163 Ibid σ.56

164 Ibid σ.58

165 Ibid σ.58

166 Ibid σ.58

167 Ibid σ.59

168 Ibid σ.59-60

169 Ibid σ.60-61

170 Ibid σ.61

ταυτότητα ως πετυχημένο παράδειγμα εφαρμογής του καπιταλιστικού συστήματος εκτός Δύσης¹⁷¹. Επομένως για την Τουρκία αναδύεται ένα νέο εθνικό όραμα το οποίο πρεσβεύει το ΑΚΡ και επικεντρώνεται στην έννοια του περιφερειακού ηγέτη και προστάτη όλων των τουρκογενών και σουνιτικών πληθυσμών της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας¹⁷².

Ο περιφερειακός αυτός ρόλος που επιδιώκει να διαδραματίσει η Τουρκία έχει τον χαρακτήρα όχι μόνο του εγγυητή των πληθυσμών αυτών αλλά κάτι περισσότερο με δυναμικότερη και ενεργητική παρουσία προστασίας τους¹⁷³. Είναι χαρακτηριστική η φράση του Νταβούτογλου ότι:

«Η Τουρκία θα πρέπει να μετατρέψει τον ρόλο της ως περιφερειακή χώρα σε μέρος του παρελθόντος της και να πάρει μια νέα θέση, αυτή που θα διασφαλίζει ασφάλεια και σταθερότητα, όχι μόνο για τον εαυτό της αλλά και για τους γείτονές της»¹⁷⁴.

Η υλοποίηση αυτού του ρόλου για την Τουρκία έχει θεμελιωθεί σε ιδεολογικό υπόβαθρο από τον Νταβούτογλου στο βιβλίο του *«Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας»*, το οποίο εξηγεί ότι η χώρα κατέχει μια δεσπόζουσα «κεντρική θέση» σύμφωνα με ιστορικούς, γεωγραφικούς και πολιτισμικούς όρους που της επιτρέπει να διαδραματίζει και να επηρεάζει τις παγκόσμιες εξελίξεις και ισορροπίες¹⁷⁵. Από γεωπολιτικής άποψης η Τουρκία βρίσκεται στην κεντρική θέση ανάμεσα στους ανταγωνισμούς των χερσαίων κεντρικών δυνάμεων της Ευρασίας και των ναυτικών δυνάμεων, οι οποίοι διεξάγονται προς κάθε κατεύθυνση και συγκεκριμένα από το Βορρά-Νότο διασταυρώνονται στα θαλάσσια Στενά των Δαρδανελίων και από την Ανατολή-Δύση διασταυρώνονται στη χερσόνησο της Μικράς Ασίας, η οποία αποτελεί τη σημαντικότερη στρατηγική ζώνη της Ευρασίας¹⁷⁶.

Κατά τον Νταβούτογλου οι δυτικοί σύμμαχοι κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου προσέβλεπαν στη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Τουρκίας ως εμπόδιο για την έξοδο της τότε ΕΣΣΔ προς τη Μεσόγειο Θάλασσα και εκτιμούσαν την υψηλή γεωπολιτική αξία της γι' αυτούς¹⁷⁷. Στις σύγχρονες όμως μεταβαλλόμενες διεθνείς συνθήκες οι ίδιοι οι σύμμαχοι υπάρχει η πιθανότητα να θεωρήσουν ότι η Τουρκία μπορεί να λειτουργήσει ως ανταγωνίστρια δύναμη ενάντια στα συμφέροντά τους, ως προς την ισορροπία νερού-πετρελαίου και να επιδιώξουν την αλλαγή των συνόρων τα οποία ναι μεν δεν προβλέπονται από το πλαίσιο του διεθνούς δικαίου αλλά εκφράζουν την ρεαλιστική εξωτερική τους πολιτική¹⁷⁸.

171 Ibid σ.62

172 Ibid σ.62-63

173 Ibid σ.63

174 Ibid σ.63

175 Ibid σ.63-64

176 Νταβούτογλου, Α., *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, μτφ Ραπτόπουλος, Ν., επιστ. επιμέλεια Σαρρής, Ν., Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.190

177 Ibid σ.192

178 Ibid σ.192

Η νέα αυτή προσέγγιση στη μεταψυχροπολεμική περίοδο επηρεάζει άμεσα τις βασικές παραμέτρους της πολιτικής, της οικονομίας και της ασφάλειας στην Τουρκία¹⁷⁹. Συνεχίζοντας ο Νταβούτογλου τονίζει ότι η στρατηγική εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας για τα επόμενα χρόνια, απαιτείται να αναδιαμορφώσει τις σχέσεις της με τα κέντρα ισχύος και να εφαρμόσει εναλλακτικό σχέδιο προσέγγισης και ενδυνάμωσης των πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών δεσμών της με τις χώρες της Ευρασίας¹⁸⁰. Ως προς αυτή την προσέγγιση η Τουρκία για να ασκήσει εξωτερική πολιτική στο μέλλον με σταδιακό άνοιγμα στο διεθνές σύστημα απαιτείται να έχει παρουσία στις παρακάτω τρεις γεωπολιτικές σφαίρες επιρροής¹⁸¹:

1. Της εγγύς χερσαίας περιοχής των Βαλκανίων – Μέσης Ανατολής – Καυκάσου.
2. Της εγγύτερης θαλάσσιας περιοχής του Ευξείνου Πόντου – Αδριατικής – Ανατολικής Μεσογείου – Ερυθράς Θάλασσας – Περσικού Κόλπου – Κασπίας Θάλασσας.
3. Της εγγύτερης προς την Τουρκία περιοχής της Ευρώπης – Βόρειας Αφρικής – Νότιας, Κεντρικής, Ανατολικής Ασίας.

Οι περιοχές αυτές αποτελούν τη γεωπολιτική βάση της στρατηγικής εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας με στόχο να ενισχύσει την παγκόσμια θέση της μέσω της διεύρυνσης των σφαιρών επιρροής της και να δρομολογήσει μια δυναμική που θα την οδηγήσει στην απομάκρυνση από τη θέση του παθητικού-περιφερειακού υποκειμένου σε παράγοντα συνδιαμορφωτή των παγκόσμιων εξελίξεων¹⁸².

Ιδιαίτερα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου η τουρκική εξωτερική πολιτική ασκείται με έναν τρόπο που απέχει από τους μεγαλοιδεατισμούς των πολιτικών ελίτ του κόμματος ΑΚΡ, χωρίς κάποια κατεύθυνση και λόγω των εσωτερικών οικονομικών-κοινωνικών αντιπαραθέσεων¹⁸³. Ο στόχος της τουρκικής διπλωματίας είναι επικεντρωμένος περισσότερο σε διάφορα μεμονωμένα ζητούμενα, μη έχοντας μια κεντρική διαμορφωμένη υψηλή στρατηγική¹⁸⁴. Επιπλέον ο τακτικός χειρισμός σε διάφορα θέματα εξωτερικής πολιτικής, αυξάνει την υπάρχουσα γεωπολιτική αστάθεια στην οποία η Τουρκία καλείται να διαχειριστεί¹⁸⁵. Αυτή η αναποφασιστικότητα που εμφανίζεται στα εξωτερικά θέματα που χειρίζεται, οφείλεται στο γεγονός ότι τα ιδεολογικά κίνητρα και οι φιλοδοξίες συγκρούονται με κατεστημένα συμφέροντα και τις ρεαλιστικές ανησυχίες στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον¹⁸⁶.

179 Ibid σ.192

180 Ibid σ.192-193

181 Ibid σ.193

182 Ibid σ.193

183 Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016, σ.73

184 Ibid σ.73-74

185 Ibid σ.74

186 Ibid σ.74

Οι δράσεις και οι αποφάσεις που καλείται να πάρει η τουρκική διπλωματία είναι πολύ σημαντικές και αυτό γιατί η Τουρκία σε σχέση με άλλα κράτη αντιμετωπίζει περισσότερες δυσκολίες και προκλήσεις και υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ανοικτών γεωπολιτικών προβλημάτων¹⁸⁷. Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει εντοπίζονται στις διαφορές με την Ελλάδα για το καθεστώς κυριαρχίας στο Αιγαίο Πέλαγος, στο Κυπριακό πρόβλημα, στο Κουρδικό, στις σχέσεις με το Ιράν και τις άλλες αραβικές χώρες ιδιαίτερα μετά από το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης το 2011 και με την τρομοκρατική οργάνωση Ισλαμικό Κράτος¹⁸⁸.

Όλα τα παραπάνω ζητήματα που έχει να αντιμετωπίσει η Τουρκία συνδέονται άμεσα ή έμμεσα και η επίλυση ενός εξ' αυτών μπορεί αντανακλαστικά να οδηγήσει στην επίλυση του άλλου. Το πραγματικό πρόβλημα όμως είναι ότι οι υπολογισμοί κόστους-οφέλους στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, έχουν οδηγήσει στο να μην γίνονται ουσιαστικές προσπάθειες ή υποχωρήσεις από πλευράς της, λόγω του φόβου ότι η επίλυση των ζητημάτων μπορεί να κοστίζει πολλαπλά και μ' αυτό τον τρόπο οι διμερείς διαμάχες στις οποίες η Τουρκία είναι σε πλεονεκτική θέση να εκκρεμούν για δεκαετίες¹⁸⁹. Η αλληλοσύνδεση των ζητημάτων και η διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης για δεκαετίες, περιπλέκει τις εξωτερικές σχέσεις της Τουρκίας και την οδηγεί σε συμπεριφορές που ανάγονται σε *πιθανότητες, αναμονή, αστάθεια*¹⁹⁰.

Επίσης άλλο συμπληρωματικό χαρακτηριστικό στον τρόπο άσκησης της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής σχετίζεται με την εσωτερική κοινωνική-πολιτική κατάσταση, αφού η μη διευθέτηση των εξωτερικών ζητημάτων οφείλεται στις εσωτερικές ανασφάλειες από τις οποίες διακατέχεται η πολιτική ελίτ¹⁹¹. Οι αντιφάσεις στην τουρκική εξωτερική πολιτική έχουν αυξηθεί λόγω των ιδεολογικών διαφορών του νεοθωμανικού κόμματος ΑΚΡ και των κεμαλικών πολιτικών του παρελθόντος¹⁹².

2.2.2 Η Τουρκία ως ανταγωνιστής των δύο τριγώνων (Αίγυπτος-Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρος)

Στο εξεταζόμενο γεωγραφικό σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου η Τουρκία ως μια χώρα με πληθυσμό 75 εκατ. ανθρώπων, με τον δεύτερο σε αριθμητικό μέγεθος στρατό στο ΝΑΤΟ των 400.000 στρατιωτικού προσωπικού, μέλος της ομάδας των είκοσι ισχυρότερων οικονομικά χωρών G20 και με σημαίνουσα γεωστρατηγική θέση, κατέχει έναν κεντρικό ρόλο στο διεθνές σύστημα¹⁹³. Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά στοιχεία τα οποία συνιστούν το μέγεθος της Τουρκίας, σε συνάρτηση με τον αναθεωρητισμό της στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της, προκαλούν

187 Ibid σ.75

188 Ibid σ.75

189 Ibid σ.76

190 Ibid σ.76

191 Ibid σ.76-77

192 Ibid σ.78

193 Ibid σ.152

ανησυχίες στα κράτη του 1^{ου} Υποσυστήματος (Αίγυπτος-Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρος)¹⁹⁴.

Ιδιαίτερα από το 2011, όταν η Κύπρος άρχισε τις έρευνες για υδρογονάνθρακες στην ΑΟΖ της, έχει προκύψει σταδιακά ένας άξονας συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας, Ισραήλ και Κύπρου¹⁹⁵. Το κάθε κράτος έλαβε μέρος στην τριγωνική αυτή συνεργασία για τους δικούς του εθνικούς λόγους¹⁹⁶. Το 2013 στην Αίγυπτο μετά την εκδίωξη του Προέδρου Μόρσι της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, το νέο καθεστώς υπό τον στρατηγό Αλ Σίσι, επεδίωξε να συνεργαστεί με την Ελλάδα και την Κύπρο δημιουργώντας έτσι ένα δεύτερο τρίγωνο συνεργασίας στο 1^ο Υποσύστημα¹⁹⁷.

Αναλύοντας τις στρατηγικές επιλογές αντιμετώπισης των υπολοίπων τριών χωρών του 1^{ου} έναντι της Τουρκίας παρατηρείται, ότι όσον αφορά την Κύπρο, η στρατιωτική εισβολή και κατοχή του βόρειου τμήματός της το 1974, αποτελεί μια διαρκή απειλή ασφαλείας για αυτή σε συνδυασμό και με την εγγύτητα της τουρκικής ενδοχώρας¹⁹⁸.

Για την Ελλάδα οι ελληνοτουρκικές σχέσεις διέρχονται κρίση λόγω των διαφορών στο Αιγαίο Πέλαγος¹⁹⁹. Η Τουρκία τα τελευταία χρόνια στα πλαίσια μιας στρατηγικής χαμηλής έντασης και δημιουργίας σειράς τετελεσμένων γεγονότων κλιμακώνει την πίεση προς την Ελλάδα²⁰⁰.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις 15 Σεπτεμβρίου 2014 το τουρκικό υπουργικό συμβούλιο ενέκρινε την Εθνική Στρατηγική Θαλασσιών Ερευνών²⁰¹. Τα παραπάνω έχουν ως στόχο η Τουρκία να αλλάξει τα υπάρχοντα σύνορα που προβλέπονται από τις διεθνείς συνθήκες, όσον αφορά το νομικό καθεστώς του θαλασσιού και εναερίου χώρου και να αναγκάσει την Ελλάδα να παραιτηθεί των κυριαρχικών της δικαιωμάτων στην υφαλοκρηπίδα και στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο²⁰².

Σε ότι αφορά τις τουρκοισραηλινές σχέσεις, αυτές ήταν θετικές μέχρι το 2010, καθώς εφαρμόζονταν στρατιωτικές συνεργασίες με την Τουρκία να είναι η πρώτη μουσουλμανική χώρα που αναγνώρισε το Ισραήλ²⁰³. Οι σχέσεις των δύο χωρών επιδεινώθηκαν λόγω της μεταστροφής της Τουρκίας και της υποστήριξης των Παλαιστινίων με αποκορύφωμα την ένταση που δημιουργήθηκε το 2010 με το τουρκικό πλοιάριο Mavi Marmara, όπου μονομερώς η Τουρκία υποβάθμισε τις

194 Ibid σ.152

195 Ibid σ.153

196 Ibid σ.153

197 Ibid σ.153

198 Ibid σ.153

199 Ibid σ.154

200 Μηνάγιας, Χ., Αμφισβητήσεις των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων σε Αιγαίο & Ανατολική Μεσόγειο από την Άγκυρα, «Δούρειος Ίππος. Almanac#4, 2015-2016», «Εφαρμόζοντας παράλληλα μια ύπουλη τακτική, αφενός χρησιμοποιώντας πλοία επιστημονικών ερευνών στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο, αφετέρου δημοσιοποιώντας χάρτες όπου απεικονίζονται οι θαλάσσιες περιοχές που τα πλοία αυτά θα πραγματοποιήσουν σχετικές έρευνες», σ.111

201 Ibid Σύμφωνα με την οποία: «1) Θα πραγματοποιούνται θαλάσσιες έρευνες στις περιοχές που η Τουρκία έχει κυριαρχικά δικαιώματα. 2) Θα πραγματοποιούνται θαλάσσιες έρευνες στις περιοχές που η Τουρκία δεν έχει κυριαρχικά δικαιώματα, όπως η Ανταρκτική και η Αρκτική. 3) Θα συνεχισθεί το πρόγραμμα ναυπήγησης πλοίων επιστημονικών ερευνών, καθώς επίσης η ανάπτυξη αντίστοιχου τεχνολογικού εξοπλισμού», σ.111

202 Ibid σ.111

203 Ibid σ.111

στρατιωτικές και διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ²⁰⁴.

Οι έναρξη ερευνών της Κύπρου για υδρογονάνθρακες στην ΑΟΖ το καλοκαίρι του 2011 είχε ως αποτέλεσμα έντονες αντιδράσεις από πλευράς της Τουρκίας με απειλές από πλευράς της και ανακοίνωση για πραγματοποίηση με τη σειρά της παράνομων ερευνών στη θαλάσσια περιοχή βορείως των κατεχομένων εδαφών²⁰⁵. Η Τουρκία «αισθάνεται» στρατηγική περικύκλωση λόγω της ύπαρξης των ελληνικών νησιών και της Κύπρου γύρω από αυτή και μπορεί με την κατοχή του βόρειου τμήματος της Κύπρου να πέτυχε την επιβολή επιρροής επί του κυπριακού εδάφους, όμως δεν κατάφερε να αποκτήσει πλεονέκτημα στην απόκτηση δικαιωμάτων οικονομικής εκμετάλλευσης των θαλασσιών οικοπέδων που βρίσκονται στο νότιο μέρος του νησιού²⁰⁶.

Η Τουρκία κάνει προσπάθειες να εδραιώσει την ισχύ και επιρροή της στην Κύπρο και δίνει εξουσιοδότηση στην τουρκική εταιρεία πετρελαίου ΤΡΑΟ, με δημοσίευση χαρτών και αποφάσεων για διεξαγωγή ερευνών στα ύδατα της κυπριακής ΑΟΖ²⁰⁷. Οι αποφάσεις της Τουρκίας έχουν ως σκοπό τη νομιμοποίηση των παράνομων συμφωνιών μεταξύ της Τουρκίας και της εταιρείας ΤΡΑΟ και την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας με τους τουρκοκυπρίους²⁰⁸.

Σε συνέχεια των κινήσεων η Τουρκία το 2014 εξέδωσε Οδηγία NAVTEX προς ναυτιλλομένους με παράνομη δέσμευση θαλασσιών περιοχών στην κυπριακή ΑΟΖ νότια του νησιού στέλνοντας το ερευνητικό σκάφος Barbaros για διεξαγωγή ερευνών συνοδευόμενο από πολεμικά πλοία²⁰⁹. Οι ενέργειες της Τουρκίας με άσκηση πίεσης στην Κύπρο εντείνονται και με επικοινωνιακούς όρους υποβαθμίζοντας την κυπριακή δημοκρατία και αναβαθμίζοντας την τουρκοκυπριακή διοίκηση καλώντας τα μουσουλμανικά κράτη να αναπτύξουν διμερείς διπλωματικές και εμπορικές σχέσεις²¹⁰. Όλες αυτές οι ενέργειες δημιουργούν ασφυκτική πίεση στην Κύπρο επιτείνοντας το κενό ασφαλείας που έχει και παγιώνουν την αίσθηση στον κυπριακό πληθυσμό, ότι η Τουρκία θα ασκεί εσαεί έλεγχο στο νησί και δεν πρόκειται ποτέ να παραιτηθεί της συγκεκριμένης άσκησης εξωτερικής πολιτικής²¹¹. Η αντίληψη αυτή δεν κυριαρχεί μόνο στον κυπριακό πληθυσμό αλλά αποτελεί βασικό συστατικό ιδεολογίας και στην τουρκική πολιτική και ακαδημαϊκή ελίτ²¹².

Είναι χαρακτηριστική η άποψη του καθηγητή Νταβούτογλου που αποτυπώνεται στο βιβλίο

204 Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016, σ.155

205 Ibid σ.159

206 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.142

207 Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016, σ.160

208 Ibid σ.160

209 Ibid σ.160-161

210 Ibid σ.161

211 Ibid σ.161

212 Ibid σ.161

του «Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής θέση της Τουρκίας», όπου το ζήτημα του Κυπριακού, πρέπει να τεθεί σε άλλο στρατηγικό πλαίσιο αφού αυτό μετατρέπεται από διμερές ελληνοτουρκικό σε ζήτημα της Ευρασίας και η Τουρκία απαιτείται να το χειριστεί εκτός του περιορισμένου αυτού πλαισίου²¹³. Συνεχίζοντας την ανάλυση ο Νταβούτογλου θεωρεί ότι το Κυπριακό ζήτημα πρέπει να μελετηθεί σε δύο κύριους άξονες, με τον πρώτο να είναι η ιστορική ευθύνη που έχει η Τουρκία να προστατεύσει τη μουσουλμανική τουρκοκυπριακή κοινότητα της νήσου²¹⁴. Η προστασία της κοινότητας των τουρκοκυπρίων έχει μεγάλη σημασία γιατί προβάλλει και το μήνυμα προς τα έξω ότι είναι χρέος της Τουρκίας να προστατεύει τις τουρκικές μειονότητες οπουδήποτε βρίσκονται από τις πάλαι ποτέ κτήσεις της οθωμανικής Τουρκίας, όπως στη Δυτική Θράκη, στη Βουλγαρία και στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη²¹⁵.

Ο δεύτερος άξονας έχει να κάνει με την υψηλή γεωγραφική και γεωστρατηγική της αξία της Κύπρου²¹⁶. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι:

«Ο άξονας αυτός καθ' αυτός είναι ζωτικής σημασίας ανεξάρτητα από το ανθρώπινο στοιχείο που βρίσκεται εκεί. Ακόμη κι αν δεν υπήρχε ούτε ένας μουσουλμάνος Τούρκος εκεί, η Τουρκία όφειλε να διατηρεί ένα Κυπριακό ζήτημα. Καμία χώρα δεν μπορεί να μείνει αδιάφορη σε ένα τέτοιο νησί που βρίσκεται στην καρδιά του ζωτικού της χώρου. Όπως τα Δωδεκάνησα, όπου δεν υπάρχει πλέον ένας επαρκής τουρκικός πληθυσμός, εξακολουθούν να διατηρούν τη σημασία τους για την Τουρκία και όπως οι ΗΠΑ, παρόλο που δεν έχουν καμία πληθυσμιακή προέκταση προς την Κούβα και τα υπόλοιπα νησιά της Καραϊβικής, ενδιαφέρονται άμεσα γι' αυτά, έτσι και η Τουρκία είναι υποχρεωμένη από στρατηγική άποψη να ενδιαφέρεται για την Κύπρο πέραν του ανθρώπινου παράγοντα»²¹⁷.

Οι τελευταίες εξελίξεις στον ενεργειακό τομέα δημιούργησαν νέες προκλήσεις και απειλές ασφάλειας για την Κύπρο και ήταν αφορμή να δημιουργηθεί ο στρατηγικός άξονας μεταξύ Ελλάδας, Ισραήλ, Κύπρου με αντικειμενικά οφέλη τις δυνατότητες άμυνας και σχετικής αύξησης της στρατιωτικής αποτρεπτικής ικανότητας της Κύπρου²¹⁸. Μπροστά στη δημιουργία αυτού του στρατηγικού άξονα Ελλάδας, Ισραήλ, Κύπρου, η Τουρκία ξεκίνησε το 2013 διαδικασία επαναπροσέγγισης και συγκεκριμένα επιχειρηματικά συμφέροντα τόσο στην Τουρκία όσο και στο Ισραήλ επιχειρούν να ενεργοποιήσουν συμφωνία μεταφοράς και εξαγωγής του παραγόμενου ισραηλινού φυσικού αερίου μέσω αγωγού που θα διέρχεται από την Τουρκία προς την Ευρώπη²¹⁹. Αυτή η συμφωνία όμως ενδεχομένως να αντιμετωπίσει αρκετά προβλήματα λόγω της μη συγκατάθεσης του Λιβάνου και της Συρίας, καθώς ο αγωγός μπορεί να περάσει μέσα από τις ΑΟΖ

213 Νταβούτογλου, Α., *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής θέση της Τουρκίας*, μτφ Ραπτόπουλος, Ν., επιστ. επιμέλεια Σαρρής, Ν., Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.278

214 Ibid σ.278

215 Ibid σ.279

216 Ibid σ.279

217 Ibid σ.279

218 Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016, σ.162

219 Ibid σ.170

των χωρών αυτών²²⁰.

Γενικότερα γίνονται συζητήσεις για την κατασκευή αγωγού και μεταφορά του φυσικού αερίου στην Τουρκία από Ισραήλ και Κύπρο, όπως για παράδειγμα ένα διεθνές συνέδριο του Atlantic Council που διοργανώθηκε από το PRIO Cyprus Centre σε συνεργασία με το Friedrich-Ebert-Stiftung στην Κύπρο, το Istituto Affari Internazionali και το Strata Insight, στο οποίο αναφέρθηκε από ομιλητές ότι η κατασκευή αυτού του αγωγού θεωρείται ως η πιο βιώσιμη επιλογή, χωρίς ωστόσο να λείπουν οι προκλήσεις κυρίως γεωπολιτικές²²¹. Παράλληλα στο ίδιο συνέδριο τονίστηκαν οι καλές προοπτικές που υπάρχουν για κατασκευή πλωτής μονάδας υγροποίησης φυσικού αερίου²²². Επιπλέον στο ίδιο συνέδριο έγινε αναφορά στις προσπάθειες για επαναπροσέγγιση στις σχέσεις Τουρκίας - Ισραήλ οι οποίες ανοίγουν το δρόμο για εξαγωγές φυσικού αερίου από το ισραηλινό κοιτάσμα Λεβιάθαν προς την Τουρκία²²³. Αυτό υποστήριξαν ότι θα θέσουν την Κύπρο σε θέση ισχύος, αφού οποιοσδήποτε αγωγός θα πρέπει να περάσει από την ΑΟΖ της ακόμα και αν η Κύπρος διαφωνεί, καθώς η ενεργειακή ασφάλεια έγινε τον τελευταίο χρόνο ζήτημα προτεραιότητας για την Τουρκία²²⁴.

Οι ισραηλινές εταιρείες Noble και Delek οι οποίες διαχειρίζονται το κοιτάσμα Λεβιάθαν από το 2014, επιδιώκεται η επιλογή κατασκευής αγωγού προς την Τουρκία για εμπορική ανάπτυξη, με την Τουρκία να ποντάρει ότι θα καταστεί ενεργειακός κόμβος για την εξαγωγή του φυσικού αερίου από την Νοτιοανατολική Μεσόγειο²²⁵.

Εκτός από τα κοινά συμφέροντα ορισμένων τουρκικών και ισραηλινών εταιρειών, που μπορεί να θέσουν εμπόδια στην ενίσχυση της τριμερούς συνεργασίας, άλλη μια κοινή ταύτιση απόψεων μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ αποτελεί η αντίθεσή τους στο καθεστώς Άσαντ της Συρίας και η ταυτόσημη ρητορική τους περί ανατροπής του καθεστώτος αυτού²²⁶. Για τους ανωτέρω λόγους το Ισραήλ διατηρεί μια διακριτική πολιτική ίσων αποστάσεων, αφού τόσο η συνεργασία με την Ελλάδα και Κύπρο έχει μεγάλες οικονομικές προοπτικές στον ενεργειακό τομέα όσο και η προσέγγιση με την Τουρκία είναι απαραίτητη για στρατιωτικούς λόγους και εξυπηρέτησης των δυτικών συμφερόντων²²⁷.

220 Ibid σ.171

221 <http://mignatiou.com/2016/11/simferi-i-metafora-fisikou-aeriou-meso-tourkia-ta-politika-riska-ke-i-viosimotita-tis-protasis/> Ιγνατίου, Μ., 21-11-2016 [downloaded: 22-11-2016]

222 Ibid Ο βασικός ομιλητής και ανώτερο μέλος του Atlantic Council, Χαράλαμπος Έλληνας, ανέφερε ότι:

«μακροπρόθεσμα η μεταφορά φυσικού αερίου μέσω μιας πλωτής μονάδας υγροποιημένου φυσικού αερίου αποτελεί μια σοβαρή επιλογή, αφού οι άλλες επιλογές όπως η εξαγωγή φυσικού αερίου στην Ευρώπη μέσω Αιγύπτου, μέσω του αγωγού East Med ή μέσω Τουρκίας, φαίνεται να μην είναι βιώσιμες λόγω των χαμηλών τιμών διεθνώς».

223 Ibid

224 Ibid

225 Ibid

226 Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016, σ.171

227 Ibid σ.171

3. Δρον Υπερσύστημα

Στα πλαίσια της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης Μάζη όπως έχει οριστεί παραπάνω αναλύονται δύο Υπερσυστημικοί δρώντες οι οποίοι είναι η ΕΕ και οι ΗΠΑ με τις δεύτερες ως πλανητική δύναμη να ενεργεί είτε αυτόνομα είτε με τον στρατιωτικό διεθνικό οργανισμό ΝΑΤΟ. Αμφότεροι οι υπερσυστημικοί δρώντες ενεργούν και επηρεάζουν το εξεταζόμενο σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου.

3.1 Οι επιδιώξεις και οι στόχοι της ΕΕ ως υπερσυστημικού δρώντα

Η ΕΕ αποτελεί έναν περιζήτητο πελάτη για τις προμηθεύτριες χώρες πετρελαίου και φυσικού αερίου καθώς έχει ενεργειακό έλλειμμα και εξαρτάται ενεργειακά. Ο όρος *ενεργειακή εξάρτηση* είναι το ποσοστό της ενέργειας στο οποίο μια χώρα δεν μπορεί να προμηθευτεί από δικούς της πόρους και είναι υποχρεωμένη να το προμηθεύεται από άλλες χώρες²²⁸. Το 2000 στην ΕΕ των 15 χωρών-μελών το ποσοστό ενεργειακής εξάρτησης έφτασε κατά μέσο όρο το 49,4%, περίπου 2% υψηλότερο από εκείνο του 1990, με δύο χώρες μόνο τη Δανία και τη Μεγάλη Βρετανία παρουσιάζαν ενεργειακό πλεόνασμα και 6 χώρες-μέλη είχαν ποσοστό εξάρτησης πάνω από 75%²²⁹.

Σήμερα οι ανάγκες της ΕΕ σε φυσικό αέριο ανέρχονται σε 400 δις M³ ετησίως από τα οποία περίπου 207 δις M³ παράγονται από τα κοιτάσματα της Βορείου Θάλασσας και τα 193 δις M³ εισάγονται ετησίως από διάφορες χώρες²³⁰. Από την Ρωσία εισάγονται περίπου 130 δις M³ ετησίως, +/- 2%, όπου βάσει των προγνωστικών του ΟΑΣΑ οι ετήσιες ανάγκες σε φυσικό αέριο της ΕΕ θα αυξηθούν μετά το 2025 σε 640 δις M³ ετησίως, (Σχ. 7. Γράφημα ενεργειακών αναγκών σε φυσικό αέριο ΕΕ μέχρι το 2020) όπου θα δημιουργηθεί ένα επί πλέον ετήσιο έλλειμμα της τάξης των 240 δις M³ ήτοι 7.2 τρις M³ για μια περίοδο 30 ετών²³¹.

Η ΕΕ αντιμετωπίζει όλο και μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εισαγωγές ενέργειας για χρήση στη βιομηχανία, για τη λειτουργία των εταιρειών κοινής ωφελείας, για την αντιμετώπιση της αύξησης της οικιακής κατανάλωσης στις καθημερινές ανάγκες των πολιτών²³². Το μεγαλύτερο μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας στην ΕΕ παράγεται από τη χρήση άνθρακα και πυρηνικής ενέργειας, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αυστηρές περιβαλλοντικές απαιτήσεις και οι ευρωπαϊκές κοινωνίες, όντας περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένες, να έχουν χαμηλό ποσοστό αποδοχής αυτών των μέσων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας²³³.

Συνάρτηση των ανωτέρω προβλημάτων έχουν οδηγήσει την ΕΕ να στραφεί προς τη χρήση

228 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.111

229 Ibid σ.111

230 <http://www.defence-point.gr/news/?p=166746> Φώσκολος, Α., 9-12-2016 [downloaded: 9-12-2016]

231 Ibid

232 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.111

233 Ibid σ.111

του φυσικού αερίου, λόγω υψηλής θερμικής απόδοσης, χαμηλού κόστους κατανάλωσης και φιλικότερου μέσου με λιγότερες εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα κατά την χρήση του στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ή ως μέσου καθημερινής θέρμανσης των πολιτών στις κατοικίες²³⁴. Για την κάλυψη των αναγκών της ΕΕ σε φυσικό αέριο ολοένα και θα αυξάνονται οι εισαγωγές από περιοχές με ασταθές περιβάλλον ασφαλείας και η λύση είναι η επαρκής διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού, ώστε να μην καθίσταται όμηρος μονοπωλιακών πρακτικών οικονομικού χαρακτήρα με ακριβές τιμές αγοράς ή προβληματικός εφοδιασμός επηρεάζοντας την ενεργειακή ευστάθεια του συστήματος στην ΕΕ²³⁵. Κύριο ρόλο στην σταθερότητα της ενεργειακής ασφάλειας του ευρωπαϊκού συστήματος θα διαδραματίσουν η Ρωσία και οι χώρες της Κεντρικής Ασίας όπως Αζερμπαϊτζάν, Τουρκμενιστάν με την προϋπόθεση ότι θα κατασκευαστούν εκτεταμένα δίκτυα μεταφοράς²³⁶.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2000 εξέδωσε την Πράσινη Βίβλο που αφορούσε την *ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ (Green Paper on the security of energy supply)*, στην οποία γινόταν αναφορά στην εξωτερική ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ και ανέφερε ότι:

«Η ΕΕ εξασφαλίζει το 50% των ενεργειακών αναγκών της με εισαγωγές και, αν δεν αναληφθούν δράσεις, αυτό θα φτάσει στο 70% μέχρι το 2020 ή το 2030. Αυτή η εξωτερική εξάρτηση μπορεί να προκαλέσει επικίνδυνες καταστάσεις στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας, της οικολογίας. Οι εισαγωγές ενέργειας συνιστούν το 6% των συνολικών εισαγωγών της Ένωσης. Αν μάλιστα εξετάσουμε το θέμα υπό τη γεωπολιτική του διάσταση, θα διαπιστώσουμε ότι το 45% των εισαγωγών πετρελαίου προέρχονται από τη Μέση Ανατολή, ενώ το 40% των εισαγωγών φυσικού αερίου από τη Ρωσία. Η ΕΕ δεν διαθέτει ακόμη όλα τα απαραίτητα μέσα ώστε να μεταβάλλει τη διεθνή αγορά. Αυτή η αδυναμία έγινε έντονα αντιληπτή εξαιτίας της απότομης ανόδου των τιμών πετρελαίου στις αρχές της δεκαετίας του 2000»²³⁷.

Οι επιδιώξεις της ΕΕ για την αντιμετώπιση των ενεργειακών της αναγκών διατυπώθηκαν μέσα από την Πράσινη Βίβλο η οποία εκδόθηκε τον Μάιο του 2006 και αφορά σε μια στρατηγική που θέτει ως στόχο τη μείωση της εξάρτησής της από τους υδρογονάνθρακες και την παραγωγή του 20% της ενέργειας που καταναλώνει από ανανεώσιμες πηγές μέχρι το 2020²³⁸. Στο πλαίσιο του γενικότερου πλάνου της ΕΕ για μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο εξετάζονται και άλλες εναλλακτικές αγορές φυσικού αερίου για τη διατήρηση της ενεργειακής ασφάλειας. Επομένως βρίσκονται υπό σχεδιασμό και συζητήσεις μια σειρά από σχέδια για την κατασκευή ενός δικτύου αγωγών που θα προέρχονται από την Μέση Ανατολή και τις χώρες της Κεντρικής Ασίας.

Η ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη θαλάσσια περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου μεταξύ Αιγύπτου, Ισραήλ, Κύπρου και Λιβάνου το 2011 μετέβαλλε τα

234 Ibid σ.111

235 Ibid σ.111

236 Ibid σ.111

237 Ibid σ.112

238 Ibid σ.112

γεωπολιτικά δεδομένα και αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την ΕΕ, γιατί στο Σύμπλοκο αυτό η Κύπρος είναι κράτος-μέλος της²³⁹. Επομένως η προσοχή της ΕΕ στρέφεται προς την περιοχή αυτή αφού δημιουργούνται προοπτικές για τροφοδότησή της με φυσικό αέριο μέσω ενός εναλλακτικού αγωγού²⁴⁰. Η αρμόδια διεύθυνση της Ευρωπαϊκή Επιτροπής σε συνεργασία με τα κράτη-μέλη της Ελλάδα, Ιταλία, Κύπρος και το Ισραήλ εξετάζει τη δημιουργία ενός «*διαδρόμου Ανατολικής Μεσογείου*» με την κατασκευή του αγωγού East-Med, ο οποίος θα μπορούσε να μεταφέρει φυσικό αέριο από την Νοτιοανατολική Μεσόγειο στην Ευρώπη²⁴¹.

Μ' αυτό τον τρόπο η συνεργασία Ελλάδας, Κύπρου, που είναι δύο χώρες-μέλη της ΕΕ με το Ισραήλ θα μπορούσε να συμβάλει στο μέλλον στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ προσφέροντας μια εναλλακτική εφοδιασμού φυσικού αερίου, μειώνοντας την εξάρτηση από τη Ρωσία²⁴². Η σύνδεση του αγωγού East-Med αν συνδυαστεί μελλοντικά με αγωγούς από την περιοχή της Κασπίας, του Περσικού Κόλπου και του κοιτάσματος στο θαλάσσιο οικόπεδο Ζορ της Αιγύπτου τότε θα είναι τόσο αυξημένη η δυναμικότητά του, που μπορεί να ακυρώσει το μονοπώλιο της Ρωσίας στην τροφοδοσία με φυσικό αέριο της ΕΕ και να μειώσει την αξία της Τουρκίας ως ενεργειακού κόμβου²⁴³.

Όλες αυτές οι εξελίξεις δείχνουν ότι η Νοτιοανατολική λεκάνη της Μεσογείου προβάλλεται ως περιοχή σημαντικών μελλοντικών ενεργειακών εξελίξεων που μεταβάλλουν τις γεωπολιτικές σταθερές και ενδιαφέρουν ιδιαίτερος την ΕΕ, αφού της δίνεται η ευκαιρία να διαδραματίσει ενεργό ρόλο, μιας και δύο κράτη-μέλη της πρόκειται να είναι παραγωγοί και διαμετακομιστές φυσικού αερίου χωρίς την παρεμβολή τρίτων κρατών²⁴⁴.

3.2 Ο ρόλος των ΗΠΑ ως υπερσυστημικού δρώντα

Οι ΗΠΑ, ως υπερσυστημικός δρώντας και μια από τις παγκόσμιες δυνάμεις, ενδιαφέρεται για τις εξελίξεις στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και έχει ενεργό ρόλο τόσο με τις αμερικάνικες εταιρείες, οι οποίες έχουν εμπλακεί στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων στα θαλάσσια οικόπεδα της Κύπρου και του Ισραήλ, όσο και με τις στρατιωτικές δυνάμεις που έχει μόνιμα²⁴⁵. Στην αντίληψη ασφάλειας των ΗΠΑ η Μεσόγειος είναι πολύ σημαντική λόγω της γειτνιάσής της με περιοχές συγκρούσεων, όπως του Μαγκρέμπ και της Μέσης Ανατολής και των απειλών τρομοκρατίας που είναι η μήτρα του ριζοσπαστικού μουσουλμανισμού²⁴⁶. Επιπλέον, η

239 Ibid σ.136

240 Ibid σ.136

241 Ibid σ.136

242 Ibid σ.136

243 Ibid σ.137

244 Ibid σ.144

245 Ibid σ.274

246 Ibid σ.274

Νοτιοανατολική Μεσόγειος ενδιαφέρει τις ΗΠΑ λόγω του γεγονότος ότι αποτελεί τη μεγαλύτερη καταναλώτρια ενέργειας παγκοσμίως, καθότι διαμέσου της θαλάσσιας αυτής περιοχής διέρχεται το μεγαλύτερο ποσοστό υδρογονανθράκων που εισάγει και την ενδιαφέρει να εξασφαλίζει τον απρόσκοπτο εφοδιασμό της²⁴⁷. Επομένως η Μεσόγειος για τις ΗΠΑ αποτελεί μια σημαντική οδό υποστήριξης για τις πολεμικές συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα²⁴⁸.

Ιδιαίτερο αμερικανικό ενδιαφέρον συγκεντρώνει η κινητικότητα που καταγράφεται τελευταία γύρω από τον αγωγό East-Med για τη μεταφορά των κοιτασμάτων φυσικού αερίου από το Ισραήλ και την Κύπρο στην Ελλάδα και από εκεί στην Ιταλία²⁴⁹. Εκτός από την μεταφορά των κοιτασμάτων φυσικού αερίου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, έντονο αμερικανικό ενδιαφέρον συγκεντρώνει και η βούληση για τον σχεδιασμό κάθετου ελληνο-βουλγαρικού αγωγού και πλωτού τερματικού σταθμού φυσικού αερίου στην Αλεξανδρούπολη²⁵⁰.

Ο βασικός γεωπολιτικός προσανατολισμός των ΗΠΑ επιθυμεί την Ελλάδα σαν «πύλη» για την προώθηση των ενεργειακών τους συμφερόντων στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, όπου θα επιχειρήσουν τα επόμενα χρόνια να σπάσουν την επικυριαρχία της Μόσχας και να καλύψουν τις ανάγκες της περιοχής σε περίπτωση οριστικής διακοπής της ρωσικής όδευσης φυσικού αερίου από την Ουκρανία²⁵¹.

Την προσέγγιση αυτή εξυπηρετούν πολλά έργα από τον αγωγό Trans-Adriatic Pipeline (TAP) που προορίζεται να μεταφέρει το φυσικό αέριο του Αζερμπαϊτζάν μέσω Ελλάδας στην ΕΕ, έως τον «κάθετο άξονα» Βουλγαρίας-Ρουμανίας-Σερβίας-Ουγγαρίας, ο οποίος απαρτίζεται από πολλούς μικρότερους αγωγούς, όπως τον υπό σχεδίαση ελληνοβουλγαρικό IGB²⁵². Ενωμένα όλα αυτά τα έργα σε ένα, φιλοδοξούν να επιτρέψουν τη διακίνηση φυσικού αερίου όχι μόνο αμερικανικού αλλά και αργότερα ισραηλινού ή κυπριακού από την Ελλάδα στην περιοχή Βαλκανίων και μελλοντικά έως την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, περιορίζοντας το μονοπώλιο της Ρωσίας²⁵³.

4. Ανάλυση των δύο Πυλώνων-Άμυνα/Ασφάλεια, Οικονομία

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω στο κεφάλαιο 2 σύμφωνα με την Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση Ι. Θ. Μάζη για τους Πυλώνες ισχύος του εξεταζόμενου Συμπλόκου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου από τους τέσσερις Πυλώνες επιλέγονται οι δύο, ο Πυλώνας της Οικονομίας και ο

247 Ibid σ.274

248 Ibid σ.274

249 <http://www.liberal.gr/arthro/99213/oikonomia/2016/ti-schesi-echei-i-episkepsi-tzortz-papadopoulou-stin-athina-me-ti-sunodo-israil-elladas-kuprou.html> Φιντικάκης, Γ., 8-12-2016 [downloaded: 9-12-2016]

250 Ibid

251 Ibid

252 Ibid

253 Ibid

Πυλώνας της Άμυνας/Ασφάλειας.

4.1 Πυλώνας Οικονομίας

Ο Πυλώνας της Οικονομίας θα αναλυθεί εκτενέστερα στο δεύτερο μέρος, αφού αποτελεί το κύριο μέρος της υπόθεσης εργασίας, που είναι η οικονομοτεχνική μελέτη για το ποια λύση χαρακτηρίζεται βιώσιμη ως προς τη διάθεση του εξορυσσόμενου φυσικού αερίου στις αγορές ενέργειας από το Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Εξετάζονται δύο λύσεις: η κατασκευή υποθαλάσσιου αγωγού από Κύπρο είτε προς Ελλάδα και Ιταλία είτε προς Τουρκία ή μέσω χρήσης πλοίων τύπου LNG για μεταφορά φυσικού αερίου σε υγροποιημένη μορφή. Για την επιλογή της βέλτιστης λύσης πραγματοποιείται παράθεση στοιχείων κόστους και ακολουθεί συγκριτική ανάλυση των ανωτέρω εναλλακτικών μεταφορικών τρόπων στο υπό εξέταση Σύμπλοκο.

4.2. Πυλώνας Άμυνας/Ασφάλειας

Εξετάζεται ο Πυλώνας της Άμυνας/Ασφάλειας στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, λόγω του γεγονότος ότι ο Γεωπολιτικός Παράγοντας όπως έχει αναφερθεί στο κεφάλαιο 2, της μελλοντικής εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στο συγκεκριμένο Σύμπλοκο, επηρεάζει την κατανομή ισχύος των άμεσα εμπλεκόμενων εθνικών δρώντων των δύο Υποσυστημάτων. Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου έχει δημιουργήσει νέα δεδομένα στις στρατιωτικές δαπάνες και στους εξοπλισμούς των κρατών των δύο Υποσυστημάτων.

Από τα πιο υπολογίσιμα σε στρατιωτική ισχύ κράτη θεωρούνται το Ισραήλ που είναι και πυρηνική δύναμη, η Αίγυπτος, η Τουρκία και η Ελλάδα με τις δύο τελευταίες να είναι και χώρες μέλη του ΝΑΤΟ. Οι χώρες του 1^{ου} Υποσυστήματος έχουν προχωρήσει στη σύναψη δύο τριμερών στρατιωτικών συνεργασιών. Ιδιαίτερα η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου έχει αναβαθμιστεί σε στρατηγικό επίπεδο και αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι από το 2009 και μετά όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις συνεχίζουν την εμβάθυνση των στρατιωτικών συμφωνιών ιδιαίτερα με το Ισραήλ²⁵⁴. Οι χώρες του 1^{ου} Υποσυστήματος επιδιώκουν τη συνεργασία σε στρατιωτικό επίπεδο τόσο για τη θαλάσσια ασφάλεια των μελλοντικών εξεδρών εξόρυξης φυσικού αερίου σε επίπεδο προστασίας από τρομοκρατικές επιθέσεις, όσο και για την άμυνά τους μπροστά στις αναθεωρητικές βλέψεις του δρώντα του 2^{ου} Υποσυστήματος, που είναι η Τουρκία, οι επιδιώξεις της οποίας στο Σύμπλοκο έχουν αναλυθεί στο κεφάλαιο 2.

254 Μάζης, Ι., Θ., Σωτηρόπουλος, Ι., *The role of energy as a geopolitical factor for the consolidation of Greek-Israeli relations*, Research Paper, Αθήνα 2016

4.2.1 Η στρατιωτική ισχύς των κρατών του 1^{ου} Υποσυστήματος

Το Ισραήλ δαπανά το μεγαλύτερο ποσό σε ποσοστό επί του ΑΕΠ (άνω του 8%), για στρατιωτικούς εξοπλισμούς σ' όλη την Ανατολική Μεσόγειο²⁵⁵. Μάλιστα τα τελευταία έτη προχώρησε σε ριζική αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεών του, με ένα πλάνο το οποίο προέβλεπε την πλήρη ψηφιοποίηση όλων των μονάδων των χερσαίων δυνάμεων με στόχο την απόκτηση δυνατοτήτων διεξαγωγής δικτυο-κεντρικών επιχειρήσεων (network-centric operations) με αντίστοιχα προγράμματα για το ναυτικό και την αεροπορία²⁵⁶. Ειδικότερα το πρόγραμμα αναδιοργάνωσης στο οποίο σχεδίασε το ισραηλινό γενικό επιτελείο προέβλεπε την απόκτηση πολλαπλών δυνατοτήτων αντιμετώπισης μεγάλου εύρους απειλών, δίνοντας έμφαση στην αύξηση της ισχύος πυρός, της ευκινησίας των στρατιωτικών μονάδων, στον εκσυγχρονισμό και προμήθεια σύγχρονων οπλικών συστημάτων και στην απόκτηση υπεροχής στον τομέα της κυβερνοασφάλειας για την αντιμετώπιση ασύμμετρων υβριδικής στον κυβερνοχώρο και στις στρατηγικές υποδομές της χώρας²⁵⁷. Επιπλέον το Ισραήλ διατηρεί επί δεκαετίες μια προνομιακή σχέση με το ΝΑΤΟ λόγω και της στρατηγικής σχέσης που έχει με τις ΗΠΑ, με αποτέλεσμα να συμμετέχει σε πλήθος στρατιωτικών προγραμμάτων αποκτώντας στρατιωτική τεχνογνωσία²⁵⁸.

Από τις χώρες της Μεσογείου εκτός ΕΕ είναι η μόνη χώρα που διαθέτει πυρηνικά όπλα, παρόλο που επίσημα αρνείται την ύπαρξή τους ή την ανάπτυξη κάποιου προγράμματος πυρηνικών όπλων και μάλιστα μαζί με την Ινδία και το Πακιστάν είναι τα μόνα κράτη-μέλη του ΟΗΕ που δεν έχουν υπογράψει τη Συνθήκη για τα ΝΡΤ (Non-Proliferation Treaty)²⁵⁹. Εικάζεται ότι το Ισραήλ διαθέτει περί τις 200 πυρηνικές κεφαλές με δυνατότητα να τις εκτοξεύσει από έναν αριθμό 205 μαχητικών αεροσκαφών ή μέσω των βαλλιστικών πυραύλων Jericho II και μέσω των γερμανικής κατασκευής υποβρυχίων Dolphin²⁶⁰.

Γενικά στη διάρκεια των τελευταίων 60 ετών το Ισραήλ φημιζόταν για τις μεγάλες ικανότητές του στον τομέα των χερσαίων δυνάμεων και της αεροπορικής υπεροχής²⁶¹. Τα τελευταία χρόνια το Ισραήλ έχει δώσει μεγάλη σημασία στο Ναυτικό με την ανάπτυξη εξελιγμένων μονάδων επιφανείας και υποβρυχίων, λόγω των προοπτικών που διανοίγονται με την εκμετάλλευση των υποθαλάσσιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο, τα οποία μεταβάλλουν το ισραηλινό δόγμα και απαιτούν την ισχυρή ναυτική παρουσία από πλευράς του για

255 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.174

256 Ibid σ.174

257 Ibid σ.174

258 Ibid σ.174

259 Ibid σ.177

260 Ibid σ.177-178

261 <http://www.analystsforchange.org/2017/israel-maritime-power-noble-vision-but.html> Plopsky, G., specialist in air power and Russian military affairs, Eurasia review, 4-01-2017 [downloaded: 7-01-2017]

την άμυνα αλλά και την ασφάλεια από τις τρομοκρατικές απειλές που αυξάνονται²⁶².

Επειδή ο 6^ο αμερικανικός στόλος της Μεσογείου έχει ναυστάθμους μόνο στα δυτικά στην Ισπανία και Ιταλία, το Ισραήλ καλείται να αναβαθμίσει τη ναυτική του ισχύ για να μπορεί να ελέγχει τη θαλάσσια περιοχή του Συμπλόκου τόσο για δικό του λογαριασμό, όσο και για την συνέχιση της στρατηγικής συμμαχίας που έχει με τις ΗΠΑ²⁶³. Λόγω της γεωγραφικής θέσης του το Ισραήλ συνορεύει δια ξηράς με τα αραβικά κράτη, με αποτέλεσμα το 99% του εμπορίου του να πραγματοποιείται δια θαλάσσης και ενδιαφέρεται να έχει τον ναυτικό έλεγχο του Συμπλόκου²⁶⁴. Επιπλέον η ανακάλυψη των θαλάσσιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου Tamar και Leviathan το 2009 και 2010 επεκτείνει το θαλάσσιο στρατηγικό βάθος του Ισραήλ, με αποτέλεσμα να έχει αναβαθμίσει τεχνολογικά το ναυτικό του με ναυπήγηση πλοίων επιφανείας τύπου κορβέτας επί του παρόντος αλλά και μελλοντικά, που διαθέτουν πυραύλους με μεγάλα βεληνεκή²⁶⁵.

Ειδικότερα το Ισραηλινό Ναυτικό ως απάντηση στις αυξημένες πυραυλικές απειλές από το οπλοστάσιο της Χεσμπολάχ στο Λίβανο, αποφάσισε κάποιες αλλαγές στις προδιαγραφές των 4, υπό ναυπήγηση κορβετών Sa'ar-6, με την προσθήκη ενός δεύτερου εκτοξευτή C-Dome, το οποίο είναι η ναυτική έκδοση του συστήματος αναχαίτισης ρουκετών Iron-Dome²⁶⁶. Οι εκτοξευτές C-Dome θα έχουν αναχορηγία 10 βλημάτων Tamir (κάθετα εκτοξευόμενα) έκαστος και μαζί με το νέο εξελιγμένο πυραυλικό σύστημα αεράμυνας Barak-8 θα μπορούν να αναχαιτίζουν από μη κατευθυνόμενες ρουκέτες των 122 χιλιοστών μέχρι τα εξελιγμένα υπερ-ηχητικά αντιπλοϊκά βλήματα P800 Yakhont²⁶⁷.

Τόσο οι εκτοξευτές C-Dome όσο και οι Barak-8 θα υποστηρίζονται από το νέο ραντάρ πολλαπλών λειτουργιών ELM-2248 Adir, τεχνολογίας AESA, το οποίο αποτελεί μέρος προγράμματος αναβάθμισης των 3 κορβετών κλάσης Sa'ar 5, που έχει ήδη εγκατασταθεί μαζί με το Barak-8 και ένα πρώιμο έκδοχο του C-Dome στην κορβέτα Lahav, η οποία χρησιμοποιείται σαν μια πλατφόρμα δοκιμών για την ομαλή ολοκλήρωση της ενσωμάτωσης των ισραηλινής κατασκευής συστημάτων στις νέες κορβέτες και του περιορισμού του τεχνολογικού κινδύνου από συστήματα που βρίσκονται στην αιχμή της τεχνολογίας²⁶⁸.

Οι παραπάνω κορβέτες κλάσης Sa'ar-6 που σχεδιάζονται να τεθούν σε υπηρεσία το χρονικό διάστημα 2019-2023 είναι χωρητικότητας 2,000tn, μεγαλύτερες από τις 3 κορβέτες εν υπηρεσία

262 Ibid

263 Ibid

264 Ibid

265 Ibid

266 <http://www.defencenews.gr/asfaleia/diethnis-asfaleia/5398-to-israil-diplasiazei-tous-ektokseftes-c-dome-stis-nees-korvetes-sa-ar-6> 28-03-2017 [downloaded: 4-04-2017]

267 Ibid

268 Ibid

κλάσης Sa'ar 5 που είναι 1.275tn²⁶⁹. Αυτά τα πλοία εξυπηρετούν τη νέα ναυτική στρατηγική του Ισραήλ που καλείται να αντιμετωπίσει τις αυξημένες προκλήσεις άμυνας και ασφάλειας που δημιουργούνται για την προστασία των εξεδρών άντλησης φυσικού αερίου, από τρομοκρατικές επιθέσεις²⁷⁰. Ο προϋπολογισμός για τη ναυπήγηση 6 κορβετών κλάσης Sa'ar-6 μαζί με 3 υποβρύχια Dolphin ανέρχεται σε 15,5 δισ \$, περίπου το 5,2% του ΑΕΠ της χώρας²⁷¹.

Αυτό δείχνει με emphaticό τρόπο την προσέγγιση υψηλής στρατηγικής που υλοποιεί το Ισραήλ, ως προς την απόκτηση ναυτικής ισχύος για τον έλεγχο του Συμπλόκου και τη διασφάλιση της απρόσκοπτης διέλευσης του θαλάσσιου εμπορίου και την προστασία των εξεδρών και της απρόσκοπτης ροής των ενεργειακών πόρων²⁷². Επιπλέον μεγάλη σημασία δίνει το Ισραήλ στην ανάπτυξη αεροσκαφών τύπου UAV, όπου η εγχώρια βιομηχανία κατασκευάζει με αξιοσημείωτες εξαγωγικές επιτυχίες. Τα UAV θα χρησιμεύσουν και σε ναυτικές περιπολίες των εγκαταστάσεων άντλησης φυσικού αερίου. Το UAV Heron TP είναι αεροσκάφος μέσου υψομέτρου μακράς ακτίνας δράσης το οποίο κατασκευάζεται από την Israel Aerospace Industries (IAI) με μήκος 14m, έκταση πτερύγων 26m, βάρος 1000kg, ικανότητα συνεχούς πτήσης 36 ωρών και δυνατότητα ανάληψης αποστολών έρευνας, αναγνώρισης, εκτίμηση μάχης, εντοπισμός στόχου, εναέριο ανεφοδιασμό, συλλογή πληροφοριών και αντιβαλλιστική άμυνα ²⁷³.

Η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της ΕΕ και της στρατιωτικής συμμαχίας του ΝΑΤΟ, είναι μια υπολογίσιμη δύναμη στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο, παρά τα έντονα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει τα τελευταία 10 χρόνια. Διαθέτει ένοπλες δυνάμεις με την αποτρεπτική τους ικανότητα όμως να έχει δεχθεί πλήγμα και στην παρούσα χρονική περίοδο μπορεί μεν να υφίσταται μια σχετική κατάσταση ισορροπίας, αλλά έχει αρχίσει να διαφαίνεται το αρνητικό ισοζύγιο στους εξοπλισμούς σε σχέση με την Τουρκία²⁷⁴. Γεωγραφικά διαθέτει τη νήσο Κρήτη η οποία είναι στρατηγικής σημασίας, γιατί αποτελεί βάση για αεροναυτικές δυνάμεις οι οποίες μπορούν να αποκτήσουν κυριαρχία στην ευρύτερη περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Μεσογείου²⁷⁵. Σήμερα στη νήσο υπάρχουν 3 κύριες συμμαχικές εγκαταστάσεις οι οποίες είναι η αεροπορική βάση της Σούδας, το πεδίο βολής πυραύλων του ΝΑΤΟ και το Κέντρο Επιχειρησιακής Εκπαίδευσης Ναυτικής Αποτροπής του ΝΑΤΟ²⁷⁶.

Η απειλή για την Ελλάδα διαχρονικά προέρχεται από την Τουρκία, η οποία διατηρεί

269 <http://www.analystsforchange.org/2017/israel-maritime-power-noble-vision-but.html> Guy Plopsky specialist in air power and Russian military affairs, Eurasia review, 4-01-2017 [downloaded: 7-01-2017]

270 Ibid

271 Ibid

272 Ibid

273 <http://www.airforce-technology.com/projects/heron-tp-eitan-male-uav/> 5-04-2017 [downloaded: 5-04-2017]

274 Βλάχος, Σ., Ελληνικοί Εξοπλισμοί 2015-2016, «*Δούρειος Ίππος. Almanac#4, 2015-2016*», σ.46

275 Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013, σ.216

276 Ibid σ.216

αριθμητικά μεγαλύτερες χερσαίες δυνάμεις στην Ανατολική Θράκη και στα παράλια έναντι των ελληνικών νησιών με υψηλότερα ποσοστά επανδρώσεως, διαθέτοντας το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού και τη δυνατότητα επίθεσης ευρείας κλίμακας εντός 48 ωρών²⁷⁷. Σύμφωνα με την Πολιτική Εθνικής Άμυνας, όπως εξήγησε σε ενημέρωση τους διαπιστευμένους δημοσιογράφους στις 20 Οκτωβρίου 2015, ο τότε Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού, *«η απειλή εκτιμάται ότι θα εκδηλωθεί στη μορφή κρίσεως-επεισοδίου, περιορισμένη χρονικά και τοπικά»*²⁷⁸. Ο προϋπολογισμός και στα τρία γενικά επιτελεία βαίνει μειούμενος και είναι χαρακτηριστικό ότι από σχετικές μελέτες που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό Δούρειος Ίππος ALMANAC 2014-2015 για την εύρυθμη λειτουργία του ελληνικού στρατού απαιτούνται 330 εκατ. € για λειτουργικά έξοδα, που όμως το 2014 διατέθηκαν μόλις 234 εκατ. € και το 2015 210 εκατ. €²⁷⁹. Ανάλογες μειώσεις των προϋπολογισμών τους υφίστανται και τα άλλα δύο γενικά επιτελεία.

Σήμερα ο ελληνικός στρατός διαθέτει 1351 άρματα μάχης, 3527 τεθωρακισμένα οχήματα διαφόρων τύπων, 788 αυτοκινούμενα πυροβόλα διαφόρων τύπων, 100 τακτικά βαλλιστικά βλήματα ATACMS αμερικανικής προέλευσης, συστοιχίες αντιαεροπορικών συστημάτων, πληθώρα αντιαρματικών όπλων και ελικόπτερα επιθετικού και μεταφορικού τύπου²⁸⁰. Γενικότερα σχεδιάζονται αλλαγές με μεταβολές χαμηλού κόστους και αναδιοργάνωση των σχηματισμών²⁸¹. Ειδικότερα στον σχηματισμό της ΑΣΔΕΝ εξετάζονται σχέδια άμεσης αντίδρασης των κατά τόπους διοικητών των νησιωτικών συμπλεγμάτων με μεταφορά ενισχύσεων από νήσο σε νήσο ή σε μικρόνησο και βραχονησίδα προς αντιμετώπιση επεισοδίου και ελαχιστοποίησης του χρόνου αντίδρασης σε περίπτωση τουρκικής ενέργειας²⁸². Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στον νότιο τομέα των Δωδεκανήσων ειδικότερα στο νησιωτικό σύμπλεγμα Μεγίστης και της Κρήτης, γι' αυτό το λόγο προωθείται ο μετασχηματισμός της 5^{ης} Ταξιαρχίας Πεζικού, που εδρεύει στα Χανιά σε αερομεταφερόμενη μονάδα, δίνοντας τη δυνατότητα στην ΑΣΔΕΝ για πρώτη φορά να αποκτήσει εφεδρεία και συμβάλλει σ' αυτό και η παραχώρηση 10 μεταχειρισμένων μεταφορικών ελικοπτέρων τύπου Chinook από τις ΗΠΑ²⁸³.

Η ελληνική πολεμική αεροπορία διαθέτει 232 μαχητικά αεροσκάφη τριών τύπων F16, Mirage και F4 αμερικανικής και γαλλικής προέλευσης, 22 μεταφορικά αεροσκάφη, 100 εκπαιδευτικά αεροσκάφη, 28 ελικόπτερα, 4 αεροσκάφη εγκαίρου προειδοποίησης, 43 αεροσκάφη γενικής χρήσεως/πυροσβεστικά και συστοιχίες αντιαεροπορικής άμυνας²⁸⁴. Ο αναπτυξιακός

277 Βλάσης, Σ., Ελληνικοί Εξοπλισμοί 2015-2016, «Δούρειος Ίππος. Almanac#4, 2015-2016», σ.48

278 Ibid σ.48

279 Ibid σ.48

280 Ibid σ.55

281 Ibid σ.48

282 Ibid σ.48

283 Ibid σ.48

284 Ibid σ.61

προϋπολογισμός είναι συρρικνωμένος διακυβεύοντας την ικανότητα της πολεμικής αεροπορίας να παρακολουθεί τις διεθνείς τεχνολογικές εξελίξεις που συμβαίνουν στον κλάδο²⁸⁵. Παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες οι επιτελείς της πολεμικής αεροπορίας σχεδιάζουν την αναβάθμιση του στόλου των αμερικανικών F16, μέρους ή του συνόλου αναλόγως με τα διαθέσιμα κονδύλια και τον χρόνο ζωής ειδικά των αεροσκαφών της πρώτης παρτίδας σε επίπεδο V, τα οποία να μπορούν να φέρουν ζεύξη δεδομένων Link 16 και ραντάρ τεχνολογίας ενεργού διατάξεως ηλεκτρονικής σάρωσης (AESA)²⁸⁶. Το κόστος αυτού του προγράμματος προσεγγίζει 1,9 δισ. \$ για όλο τον στόλο ή τα 1,5 δισ. \$ αν εξαιρεθούν τα αεροσκάφη της πρώτης παρτίδας²⁸⁷.

Το ελληνικό πολεμικό ναυτικό διαθέτει 13 φρεγάτες, 17 πυραυλακάτους, 11 υποβρύχια, 18 ελικόπτερα ανθυποβρυχιακού πολέμου, 8 κανονιοφόρους, 6 περιπολικά, 5 αρματαγωγά, 3 αερόστρωμα, 4 ναρκοθηρευτικά, 3 πλοία γενικής υποστήριξης, 41 βοηθητικά πλοία, επάκτιες συστοιχίες αντιπλοϊκών βλημάτων και αντιαεροπορικές συστοιχίες²⁸⁸. Σημαντικό βήμα έχει γίνει με τη διαδικασία εκσυγχρονισμού 5 αεροσκαφών ανθυποβρυχιακού πολέμου P3 Orion τα οποία ήταν παροπλισμένα από το 2009 και αποφασίστηκε η επανενεργοποίησή τους με εργασίες αναβάθμισης και χρονικό ορίζοντα πτητικής λειτουργίας του πρώτου προς τα μέσα του 2017²⁸⁹. Αυτή η επανένταξη των αεροσκαφών αποφασίστηκε για την κάλυψη των προκλήσεων που δημιουργούνται στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο μετά την εκμετάλλευση των θαλασσιών κοιτασμάτων της Κύπρου και του Ισραήλ²⁹⁰.

Στο πλαίσιο της συνεργασίας των τριών κρατών Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρου καθίσταται επιτακτική η ανάγκη από πλευράς Ελλάδας απόκτησης ικανότητας για εναέρια επιτήρηση και προστασία των εγκαταστάσεων φυσικού αερίου της τεράστιας περιοχής του ανωτέρω Συμπλόκου, σε θέματα ασφάλειας από τρομοκρατικές απειλές και άμυνας από επιθετικές αεροναυτικές επιθέσεις αναθεωρητικών εθνικών δρώντων²⁹¹. Επιπλέον η εκμετάλλευση της γεωγραφικής θέσης της ναυτικής βάσης της Σούδας καθίσταται ύψιστου συμφέροντος για το ελληνικό κράτος και γι' αυτό το λόγο προωθείται ο σχεδιασμός της εκ περιτροπής ανάπτυξης του 25% του στόλου, ο οποίος να ελλιμενίζεται εκεί για την προβολή της ελληνικής ναυτικής ισχύος στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο²⁹².

Μεγάλο στρατηγικό πλεονέκτημα για το ελληνικό πολεμικό ναυτικό αποτελεί η επιχειρησιακή ένταξη στον στόλο των τεσσάρων σύγχρονων υποβρυχίων Type 214HN τεχνολογίας

285 Ibid σ.57

286 Ibid σ.58-59

287 Ibid σ.59

288 Ibid σ.66

289 Ibid σ.68-69

290 Ibid σ.64

291 Ibid σ.64

292 Ibid σ.64

αναερόβιας πρόωσης, συν τον εκσυγχρονισμό ενός εν ενεργεία υποβρυχίου Type 209 σε σύστημα επίσης αναερόβιας πρόωσης²⁹³. Με τις ενέργειες της στρατιωτικής ηγεσίας και παρά τη μεγάλη περίοδο εκτεταμένων περικοπών στις αμυντικές δαπάνες, το ελληνικό πολεμικό ναυτικό αποκτά τον πιο ισχυρό αριθμητικώς και με υψηλή τεχνολογία στόλο υποβρυχίων στην ιστορία του²⁹⁴. Τα 5 υποβρύχια αναερόβιας πρόωσης αποτελούν στρατηγικό όπλο, γιατί είναι τα μόνα μη πυρηνικά τα οποία μπορούν να παραμένουν σε κατάδυση μέχρι 20 ημέρες και συνιστούν συστατικό απόλυτης ποιοτικής υπεροχής σε σχέση με την Τουρκία στο θαλάσσιο περιβάλλον του Αιγαίου και της Νοτιοανατολικής Μεσογείου²⁹⁵.

Όσον αφορά την Κύπρο οι συσχετισμοί στρατιωτικών δυνάμεων με τον τουρκικό στρατό κατοχής παραμένουν αμετάβλητοι, όπου όπως αναφέρει η ετήσια έκθεση του Κυπριακού Κέντρου Στρατηγικών Μελετών «Οι στρατιωτικές δυνάμεις στην Κύπρο 2016»:

«η παράλληλη μείωση που σημειώθηκε κυρίως στον αριθμό των κληρωτών και σε αριθμό στελεχών στην Εθνική Φρουρά αφήνει αναλλοίωτο ή και δυσμενέστερο το συσχετισμό δυνάμεων στο τομέα αυτό»²⁹⁶.

Το έμφυχο δυναμικό της Εθνικής Φρουράς της Κύπρου, εξαιτίας της μείωσης της θητείας, παρουσιάζεται μειωμένο κατά 500 ή και περισσότερα άτομα και ανέρχεται συνολικά γύρω στις 12.000, με τον αριθμό των εφέδρων να ανέρχεται γύρω στις 50.000²⁹⁷. Το δε σύνολο του ανθρώπινου στρατιωτικού δυναμικού υπό τα όπλα περιλαμβανομένης και της ΕΛΔΥΚ (950) υπολογίζεται στις 62.950²⁹⁸. Σύμφωνα με την έκθεση η δύναμη των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο σε ανθρώπινο δυναμικό το 2016 υπολογίζεται στις 42.500 από 43.000 που ήταν το 2015, προστιθεμένων των 3.500 Τουρκοκυπρίων ενόπλων και 26.000 εφέδρων με τον συνολικό αριθμό της δύναμης αυτής ανέρχεται στις 72.000²⁹⁹. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι: Για κάθε ένα εθνοφρουρό αναλογούν 3,5 Τούρκοι στρατιώτες, ενώ όσον αφορά το σύνολο των δυνάμεων στις δύο πλευρές, οι αριθμητικές αναλογίες παραμένουν σχεδόν ένας εθνοφρουρός για κάθε 1,1 Τούρκους στρατιώτες (1: 1.1)³⁰⁰.

Η κυπριακή Εθνική Φρουρά διαθέτει 134 άρματα μάχης με το αντίστοιχο τουρκικό δυναμικό σε άρματα μάχης να ανέρχεται σε 348, όπου από τους ανωτέρω αριθμούς συνάγεται ότι για κάθε κυπριακό άρμα μάχης αναλογούν 2,5 τουρκικά σε σύγκριση με 2,8:1 το 2012, 5,7:1 το 1994 και 15:1 το 1974³⁰¹. Λαμβανομένων υπόψη και των 61 M-48 της ΕΛΔΥΚ η αναλογία

293 Βλάσσης, Σ., Ελληνικοί Εξοπλισμοί 2015-2016, «Δούρειος Ίππος. Almanac#4, 2015-2016», σ.65

294 Ibid σ.65

295 Ibid σ.65

296 <http://mignatiou.com/2016/05/i-stratitiki-isorropia-stin-ki-pro-ellinokipriakes-tourkikes-dinamis-sto-nisi/> KYΠE, Λευκωσία, 31-05-2016 [downloaded: 9-04-2017]

297 Ibid

298 Ibid

299 Ibid

300 Ibid

301 Ibid

μειώνεται ελαφρώς σε ένα κυπριακό άρμα για κάθε 1,7 τουρκικά³⁰². Όσον αφορά τα τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού (ΤΟΜΠ) η Κύπρος διαθέτει συνολικά 294 ΤΟΜΠ (περιλαμβανομένων και τεθωρακισμένων οχημάτων μάχης-ΤΟΜΑ)³⁰³. Οι τουρκικές δυνάμεις διαθέτουν 627 ΤΟΜΠ, όπου για κάθε ένα κυπριακό ΤΟΜΠ αναλογούν 2.1 τουρκικά³⁰⁴.

Στους τομείς Ναυτικό-Αεροπορία ο συσχετισμός μεταξύ των κυπριακών και τουρκικών δυνάμεων είναι δυσμενέστατος εις βάρος της Κύπρου, γιατί η τελευταία δεν διαθέτει ούτε μαχητικά αεροσκάφη ούτε και πολεμικά πλοία, παρά μόνο 15 επιθετικά ελικόπτερα 11 εκ των οποίων ρωσικής κατασκευής Mi 35P και 4 Gazelle και 2 ακταιωρούς³⁰⁵. Οι προβλεφθείσες αγορές πλωτών μέσων από μέρους της Κύπρου δεν αλλοιώνουν το ανισοζύγιο αυτό³⁰⁶.

«παραμένει ουσιαστικά αναπάντητη και καθοριστικής σημασίας η απειλή και η πρόκληση που προβάλλει η Τουρκική Αεροπορία και το Ναυτικό στον αέρα και στη θάλασσα κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας»³⁰⁷.

Η Αίγυπτος είναι μια από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνάμεις στην Ανατολική Μεσόγειο, διαθέτοντας πολυάριθμο στρατό και σύγχρονα οπτικά συστήματα. Ιδιαίτερα στον τομέα του ναυτικού η Αίγυπτος συμφώνησε με τη Γαλλία στις 23 Σεπτεμβρίου 2015 την απόκτηση των δύο ελικοπτεροφόρων κλάσης Mistral, που δεν παραδόθηκαν στη Ρωσία, μετά τις ευρωπαϊκές κυρώσεις λόγω των ενόπλων συγκρούσεων στην Ουκρανία³⁰⁸. Μ' αυτό τον τρόπο το Αιγυπτιακό Ναυτικό θα είναι το πρώτο παράκτιο ναυτικό που θα εισάγει πλοία αυτής της κατηγορίας στην Ανατολική λεκάνη της Μεσογείου³⁰⁹. Τα δύο πλοία θα προσδώσουν εντυπωσιακές δυνατότητες εξαπόλυσης πληγμάτων εναντίων σκαφών αλλά και βαθιά στα ενδότερα οποιαδήποτε χώρας που θα επιβουλευθεί την ασφάλεια της Αιγύπτου³¹⁰. Τα δύο πλοία έχουν τη δυνατότητα μεταφοράς μεγάλου αριθμού επιθετικών ελικοπτέρων (άνω των 20 το κάθε σκάφος ξεχωριστά) και τουλάχιστον 8 ανθυποβρυχιακών ελικοπτέρων³¹¹. Η απόκτηση των δύο αυτών σκαφών όμως επιτάσσει και την απόκτηση των απαραίτητων συνοδευτικών πλοίων με δυνατότητες αντιαεροπορικής αεράμυνας εμβέλειας άνω των 70km και πλοίων εξειδικευμένων στον ανθυποβρυχιακό πόλεμο³¹².

Σε ότι αφορά το στόλο των υποβρυχίων η Αίγυπτος προχώρησε στην υπογραφή σύμβασης με την Γερμανία για την κατασκευή 2 συμβατικών υποβρυχίων κλάσης Type 209/1500, με την

302 Ibid

303 Ibid

304 Ibid

305 <http://strategy-cy.com/ccss/index.php/el/surveys-gr/item/299-oi-stratiotikes-dynameis-sthn-kypro-2016-the-military-forces-in-cyprus-2016> Αριστοτέλους, Α., 30-05-2016 [downloaded: 9-04-2017]

306 Ibid

307 Ibid

308 <http://www.defencenews.gr/diafora/ethiniki-amina/2641-oi-naftikoi-eksoplismoi-stin-anatoliki-mesogeio-tourkia-israil-aigyptos-ellada> Νικήτας, Γ., 11-11-2015 [downloaded: 9-04-2017]

309 Ibid

310 Ibid

311 Ibid

312 Ibid

Γερμανία να είναι θετική στην επέκταση της σύμβασης για άλλα 2, προς αντικατάσταση ισάριθμων παλαιών κινεζικής προέλευσης³¹³. Στις 23 Ιουνίου 2015 η Αίγυπτος παρέλαβε μια γαλλική φρεγάτα κλάσης FREMM κόστους 1,1 δις. € με πιθανή την προμήθεια ενός ελικοπτέρου ανθυποβρυχιακού πολέμου, όπως προβλέπεται και για τη ναυπήγηση των τεσσάρων γαλλικών κορβετών κλάσης Gowind³¹⁴. Το αιγυπτιακό ναυτικό στους επιχειρησιακούς του σχεδιασμούς έχει τον διαμοιρασμό των κύριων μονάδων επιφανείας στη Μεσόγειο και στην Ερυθρά Θάλασσα και γι' αυτό το λόγο επιδιώκει την αγορά μιας επιπλέον φρεγάτας FREMM και 2 κορβετών Gowind στο μέλλον³¹⁵. Στο παρόν οπλοστάσιο και μέχρι την κατασκευή των 4 κορβετών και της μελλοντικής αγοράς της επιπλέον μιας φρεγάτας τύπου FREMM, βρίσκονται 4 παλαιές αμερικανικές φρεγάτες O' Perry και 2 τύπου Knox³¹⁶.

Στον στόλο των πυραυλακάτων η Αίγυπτος διαθέτει 4 αμερικανικές κλάσης Ambassador MK III, εξοπλισμένες με πυραύλους Harpoon Block II και μιας ρωσικής τύπου Tarantul P-32, η οποία έχει τη δυνατότητα εξαπόλυσης των υπερηχητικών πυραύλων Moskit εμβέλειας 120km και ταχύτητας 3Mach, όπου σύμφωνα με στρατιωτικούς αναλυτές, η Ρωσία δεν τους έχει παραδώσει³¹⁷. Επιπλέον σε ότι αφορά τους αντιπλοϊκούς πυραύλους η Αίγυπτος έχει συμφωνήσει την αγορά του ρωσικού συστήματος επάκτιας άμυνας K-300P Bastion-P εμβέλειας 300km και ταχύτητας 2,5 Mach³¹⁸.

4.2.2 Η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας του 2^{ου} Υποσυστήματος

Η Τουρκία είναι η τρίτη μεγαλύτερη χώρα-μέλος του NATO ως προς το μέγεθος του στρατού της. Η απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος στα μέσα Ιουλίου 2016 ενάντια στον Πρόεδρο Ερντογάν έφερε στην επιφάνεια τη δυσαρέσκεια ενός πολύ σημαντικού μέρους των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, ως προς τον ισλαμικό προσανατολισμό της κυβέρνησης τα τελευταία 15 χρόνια³¹⁹. Μετά την αποτυχία του πραξικοπήματος πραγματοποιήθηκαν αθρόες συλλήψεις και αποτάξεις αξιωματικών και υπαξιωματικών δημιουργώντας σοβαρό ζήτημα στη διοίκηση και των τεσσάρων κλάδων των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων³²⁰. Σύμφωνα με τα δημοσιεύσιμα στοιχεία αποστρατεύτηκαν 1.099 αξιωματικοί από ένα σύνολο 2.329 συλληφθέντων και 436 υπαξιωματικοί από τους 6.339 συλληφθέντες και αντίστοιχα η αεροπορία δέχθηκε πλήγμα

313 Ibid

314 Ibid

315 Ibid

316 Ibid

317 Ibid

318 Ibid

319 Βλάχσης, Σ., Τουρκικοί Εξοπλισμοί 2015-2016, «*Δοϋρειος Ίππος. Almanac#4, 2015-2016*», σ.76

320 Ibid σ.76

καθώς αποτάχθηκαν 257 ιπτάμενοι³²¹. Η γενικότερη καχυποψία του πολιτικού προσωπικού ως προς τους στρατιωτικούς εκτιμάται ότι θα επηρεάσει τη συνεργασία της Τουρκίας με τις υπόλοιπες χώρες-μέλη του NATO και σε διμερές επίπεδο με τις ΗΠΑ και την έγκριση για συμμετοχή στρατιωτικών δυνάμεων σε πολυεθνικές αποστολές³²².

Το πλήγμα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων από το αποτυχημένο πραξικόπημα θα είναι παροδικό και σε εύλογο χρονικό διάστημα θα ξεπεραστούν οι δυσλειτουργίες ως προς τη στελέχωση με ικανούς και έμπειρους αξιωματικούς³²³. Πριν το πραξικόπημα σύμφωνα με τα δημοσιοποιημένα στοιχεία του τουρκικού Γενικού Επιτελείου την 1^η Φεβρουαρίου 2016 ο συνολικός αριθμός στρατιωτικού προσωπικού ανερχόταν σε 636.644 άτομα³²⁴. Ο μέσος όρος επαγγελματιών και στους 4 κλάδους ανέρχεται σε 35-37% και με την αναδιοργάνωση του τουρκικού στρατού διαφαίνεται η μετατροπή του ελαφρού πεζικού σε επίλεκτες δυνάμεις³²⁵. Οι τελευταίες από πλευράς στρατού, συμμετέχουν επικουρικά στις δυνάμεις της αστυνομίας και της στρατοχωροφυλακής, οι οποίες έχουν τον κύριο ρόλο στην αντιμετώπιση της εξέγερσης των Κούρδων στα μεγάλα αστικά κέντρα, έχοντας καταφέρει να τους περιορίσουν και να τους εμποδίσουν να πετύχουν καίριο πλήγμα³²⁶.

Ο τουρκικός στρατός διαθέτει 3.030 άρματα μάχης αποτελούμενα από γερμανικά Leopard και αμερικάνικα M60, μεγάλο αριθμό τεθωρακισμένων οχημάτων από αμερικανικά M113 (2.813 οχήματα) μέχρι εγχώριας κατασκευής Cobra (789 οχήματα) και άλλα διαφόρων τύπων³²⁷. Αυτοκινούμενα πολυβόλα, 272 τακτικά βαλλιστικά βλήματα εκ των οποίων 200 εγχώριας κατασκευής τύπου Yildirim και 72 αμερικανικά τύπου ATACMS, αντιαεροπορικά συστήματα Stinger, αντιαρματικά όπλα διαφόρων τύπων, όλμους και έναν μεγάλο στόλο ελικοπτέρων μεταφορικών και επιθετικών διαφόρων τύπων (78 S-70 Blackhawk, 23 AH-1S Cobra, 30 T-70 της στρατοχωροφυλακής, 28 AS532UL Cougar κ.α.)³²⁸. Σημαντικό γεγονός για τον τουρκικό στρατό είναι η κατασκευή και παράδοση σε διάφορες παρτίδες αρχής γενομένης από τις 31 Ιουλίου 2015 και μετά, από την τουρκική εταιρεία TAI 30 επιθετικών ελικοπτέρων T129B1³²⁹.

Η τουρκική πολεμική αεροπορία διαθέτει ένα στόλο 279 μαχητικών αεροπλάνα κατά κύριο λόγο F-16, 42 F-4E 2020 και έχει υπό παραγγελία 100 F-35 5^{ης} γενιάς τεχνολογίας stealth³³⁰. Επιπλέον διαθέτει 83 αεροσκάφη μεταφορών εκ των οποίων 3 A400M Atlas (επιπλέον 7 υπό

321 Ibid σ.76-77

322 Ibid σ.77

323 Ibid σ.77

324 Ibid σ.78

325 Ibid σ.79

326 Ibid σ.79

327 Ibid σ.81

328 Ibid σ.81

329 Ibid σ.86

330 Ibid σ.95

παράδοση), 19 C-130, 11 C-160D, 50 CN-235M (3 ηλεκτρονικού πολέμου ELINT), 167 εκπαιδευτικά αεροσκάφη, 80 ελικόπτερα εκ των οποίων 6 T70 (για αποστολές CSAR), 6 AS532AL Cougar (για αποστολές CSAR), 14 AS532UL, 25 UH-1H (για αποστολές SAR), 4 UH-1H, 31 UH-1D/H, 4 Boeing EW-7T εγκαίρου προειδοποίησης, 7 KC-135R εναέριου ανεφοδιασμού, 9 αεροσκάφη γενικής χρήσης³³¹. Η αντιαεροπορική άμυνα αποτελείται από 8 συστοιχίες MIM-14B Nike Hercules, 8 συστοιχίες MIM-23B Hawk, 83 Rapier και συστήματα Stinger³³².

Το τουρκικό πολεμικό ναυτικό διαθέτει 16 φρεγάτες εκ των οποίων 8 αμερικανικές O.H. Perry και 8 γερμανικές MEKO 200TN, 8 κορβέτες, 21 πυραυλακάτους, 13 υποβρύχια συν 6 υπό παραγγελία αναερόβιας πρόωσης γερμανικά Type 214TN, 6 αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας, 34 ελικόπτερα ανθυποβρυχιακού πολέμου (23 S-70B, 9 AB212ASW και 2 AB212 γενικής χρήσης), 27 αποβατικά πλοία, 11 ναρκοθηρευτικά, 4 ναρκαλιευτικά, 31 βοηθητικά και 11 αντιαεροπορικά πυραυλικά συστήματα Stinger³³³.

Γενικότερα η Τουρκία επενδύει μεγάλα ποσά στην ανάπτυξη εγχώριων στρατιωτικών προγραμμάτων, όπως το επιθετικό ελικόπτερο T129B1, το άρμα μάχης ALTAY και στον τομέα των μη επανδρωμένων αεροσκαφών UAV με την κατασκευή του Bayraktar TB2 και του Karayel τα οποία έχουν τη δυνατότητα εξαπόλυσης βλημάτων³³⁴. Συνολικά έχουν παραγγελθεί 3 συστήματα Bayraktar TB2 τα οποία συμμετέχουν σε επιχειρήσεις κατά των Κούρδων³³⁵. Το δεύτερο UAV τύπου Karayel συμμετέχει και αυτό σε στρατιωτικές επιχειρήσεις, έχει μέγιστη οροφή πτήσεως 18.000 ποδών, αυτονομία 10 ωρών με φορτίο αποστολής βάρους 35 kg και επενδύθηκαν 30 εκατ. \$ για την ανάπτυξή του από την Vestel Defense Industry³³⁶. Η επιτυχία της Τουρκίας έγκειται στο γεγονός ότι κατατάσσεται ως η έκτη χώρα παγκοσμίως που έχει αναπτύξει οπλισμένο UAV μετά τις ΗΠΑ, το Ισραήλ, την Κίνα, το Ιράν και το Πακιστάν³³⁷. Επιπλέον η Τουρκία έχει εκτοξεύσει και κατασκοπευτικό δορυφόρο τον GOTURK κατασκευασμένο από την εγχώρια βιομηχανία³³⁸.

4.2.3 Η στρατιωτική συνεργασία των κρατών του 1^{ου} Υποσυστήματος

Η στρατιωτική συνεργασία μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου έχει ενδυναμωθεί και αποτελεί μια στρατηγική επιλογή γι' αυτές τις τρεις χώρες του 1^{ου} Υποσυστήματος. Ιδιαίτερα μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ η στρατιωτική συνεργασία έχει ξεκινήσει από το 2010 και συνεχίζεται. Στο πλαίσιο αυτό και στην παρούσα χρονική περίοδο, υπεγράφη στο ελληνικό Γενικό Επιτελείο

331 Ibid σ.95

332 Ibid σ.95

333 Ibid σ.107

334 Ibid σ.88-89

335 Ibid σ.89

336 Ibid σ.89

337 Ibid σ.89

338 <http://www.defence-point.gr/news/?p=172943> 11-03-2017 [downloaded: 15-02-2017]

Εθνικής Άμυνας το Πρόγραμμα Αμυντικής Συνεργασίας για το 2017 μεταξύ της Ελλάδας και του Ισραήλ³³⁹. Το πρόγραμμα συνεργασίας περιλαμβάνει εκπαιδευτικές δραστηριότητες στον αεροναυτικό τομέα με τις δύο Αεροπορίες, αλλά και τις Αεροπορίες Στρατού, καθώς επίσης και συνεκπαιδεύσεις στον τομέα των δυνάμεων ειδικών επιχειρήσεων³⁴⁰.

Η εμπειρία από την εξέλιξη των διμερών αμυντικών σχέσεων είναι εκατέρωθεν εξαιρετικά θετική και η μαχητική αξία των στρατιωτικών μονάδων που συμμετέχουν, προσφέρει και στις δυο πλευρές μοναδική ευκαιρία μετεξέλιξης και βελτίωσης των τακτικών επιχειρησιακών σχεδίων τους, αλλά και επίτευξη διαλειτουργικότητας μεταξύ των δυο δυνάμεων, καθώς οι εξελίξεις στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αναδεικνύουν νέα πεδία αμοιβαίου συμφέροντος βάσει των οποίων θα κληθούν να συνεργαστούν και να επιχειρήσουν³⁴¹.

Μια εξαιρετικής σημασίας συμβολική και ουσιαστική κίνηση είναι η διεξαγωγή της μεγάλης ναυτικής τριεθνούς άσκησης με την κωδική ονομασία Noble Dina από μέσα Μαρτίου έως μέσα Απριλίου 2017, με την συμμετοχή ναυτικών δυνάμεων από τις ΗΠΑ, το Ισραήλ και την Ελλάδα στην οποία για πρώτη φορά συμμετέχει και η Κύπρος με το καθεστώς του παρατηρητή στην θαλάσσια περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου από την Ελλάδα έως τα παράλια του Ισραήλ³⁴². Στην τριεθνή αυτή άσκηση συμμετέχει σημαντικός αριθμός σκαφών επιφανείας, υποβρυχίων και μέσων εναέριας υποστήριξης σε σενάρια άσκησης σε ανθυποβρυχιακές, αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις και αποστολές αναγνώρισης³⁴³.

Σε μια χρονική περίοδο που οι απειλές ασφαλείας μεγαλώνουν, η σημασία της άσκησης είναι προφανής, αφού το επίκεντρο του ανταγωνισμού υπερδυνάμεων και περιφερειακών δυνάμεων εστιάζεται στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου συγκεντρώνεται και το ενεργειακό ενδιαφέρον, με ζωτική ανάγκη πλέον ανάπτυξης «ασπίδας» προστασίας των υπεράκτιων υποδομών άντλησης του φυσικού αερίου³⁴⁴. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι αν και οι σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας έχουν εξομαλυνθεί, στο τριεθνές σχήμα της άσκησης που αρχικά είχε σχεδιασθεί για την συμμετοχή της Τουρκίας, συνεχίζει να συμμετέχει και φέτος η Ελλάδα και μάλιστα με παρότρυνση του Ισραήλ και της Αθήνας, η Κύπρος καλείται να συμμετάσχει ως παρατηρητής, αναβαθμίζοντάς την³⁴⁵.

Σχετικά με την άσκηση ο ισραηλινός στρατηγός Ασσάφ Μπόνεχ επικεφαλής της διεθνούς συνεργασίας του Ισραηλινού Πολεμικού Ναυτικού, παραδέχθηκε ότι πρόκειται για μια από τις πιο

339 <http://www.defence-point.gr/news/?p=173705> 21-03-2017 [downloaded: 21-03-2017]

340 Ibid

341 Ibid

342 <http://www.liberal.gr/arthro/121936/amyna--diplomatia/2017/koini-askisi-ipa-elladas-israil-stin-anatoliki-mesogeio-me-summetochi-kai-tis-kuprou.html> 12-03-2017 [downloaded: 12-03-2017]

343 Ibid

344 Ibid

345 Ibid

σημαντικές ασκήσεις για το Ισραήλ, καθώς δίνει την ευκαιρία στις ισραηλινές δυνάμεις να ασκηθούν σε εξαιρετικά επαγγελματικό επίπεδο σε ιδιαίτερα περίπλοκα σενάρια³⁴⁶. Σύμφωνα με τον ισραηλινό στρατηγό η κρίση στην Συρία, έφερε και πάλι την Ανατολική Μεσόγειο στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των μεγάλων δυνάμεων και οι ναυτικές δυνάμεις της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Μεγάλης Βρετανίας, των ΗΠΑ και της Ρωσίας, που βρίσκονται στην περιοχή, χρειάζονται ασφαλή λιμάνια για τον ελλιμενισμό, τον ανεφοδιασμό και την διοικητική μέριμνα των πλοίων αυτών, με τη συνεργασία Ισραήλ-Ελλάδας-Κύπρου και ΗΠΑ να είναι εξαιρετικά σημαντική σε αυτό τον τομέα³⁴⁷.

Πέρα από την παραδοσιακή αμιγώς ελληνοτουρκική διάσταση που έχει η διεκδίκηση ζωτικού θαλάσσιου χώρου από την Τουρκία, στρατιωτικές και διπλωματικές πηγές με πολυετή γνώση των ζητημάτων που αφορούν την Ανατολική Μεσόγειο, τονίζουν ότι η Τουρκία διεκδικεί πλέον να εδραιώσει την παρουσία της ως η κατεξοχήν ναυτική δύναμη του Συμπλόκου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου³⁴⁸. Στα νέα αυτά δεδομένα που διαμορφώνονται η Ελλάδα προσπαθεί να αυξήσει το ειδικό βάρος της στο Σύμπλοκο, προκειμένου να κατορθώσει να διατηρήσει τη ναυτική φήμη της, αφού μέχρι πρόσφατα ο ελληνικός στόλος κατατασσόταν μεταξύ των ισχυρότερων διεθνώς, με μαχητική αξία που αντιστοιχεί στο 80% του αμερικανικού ναυτικού³⁴⁹.

Έμπειρα στρατιωτικά στελέχη αντιλαμβάνονται ότι στην ευρύτερη περιοχή, πέρα από την Τουρκία, ακόμη και χώρες με παραδοσιακό προσανατολισμό προς την ξηρά, όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, ενισχύουν τον θαλάσσιο στόλο τους με πλοία και υποβρύχια μεγαλύτερου εκτοπίσματος και αυξημένων δυνατοτήτων³⁵⁰. Ο λόγος που οι χώρες αυτές αναβαθμίζουν τους στόλους τους είναι τα κοιτάσματα φυσικού αερίου καθώς αντιλαμβάνονται την προστιθέμενη αξία που αποκτά για κάθε χώρα η ναυτική ισχύς στη Μεσόγειο³⁵¹.

Η συνεργασία των κρατών του 1^{ου} Υποσυστήματος επεκτείνεται και στον τομέα της ναυτικής ασφάλειας των λιμενικών εγκαταστάσεων, των μελλοντικών εξεδρών άντλησης φυσικού αερίου και στην προστασία των πλοίων LNG από τρομοκρατικές επιθέσεις. Στο πλαίσιο αυτό εφαρμόζεται ο Διεθνής Κώδικας Ασφαλείας Πλοίων και Λιμενικών Εγκαταστάσεων ISPS. Ήδη το NATO και η ΕΕ έχουν οργανώσει μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, την επιχείρηση με την κωδική ονομασία «Active Endeavour» την οποία θα διαδεχθεί η «Sea Guardian» που αφορούν στην ασφάλεια της ναυσιπλοΐας από τρομοκρατικές απειλές στην περιοχή της Μεσογείου³⁵².

346 Ibid

347 Ibid

348 <http://www.kathimerini.gr/881304/article/epikairothta/politikh/oi-stoloi-ths-mesogeioy-kai-o-28os-meshmvrinos>
Nέδος, Β., 31-10-2016 [downloaded: 31-10-2016]

349 Ibid

350 Ibid

351 Ibid

352 Ibid

Σε ολόκληρη την Μεσόγειο η επιχείρηση «Active Endeavour» είναι υψίστης σημασίας για την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας, αφού είναι ενεργοποιημένη στο πλαίσιο του Άρθρου V του ΝΑΤΟ, που προβλέπει συλλογική απάντηση σε επίθεση εναντίον Συμμάχου και επικλήθηκε για πρώτη φορά στα χρονικά της Συμμαχίας³⁵³. Σκοπός της επιχείρησης είναι η ανίχνευση και αποτροπή τρομοκρατικών δραστηριοτήτων στη Μεσόγειο, με τις ναυτικές μονάδες του ΝΑΤΟ να περιπολούν ελέγχοντας και συνοδεύοντας εμπορικά πλοία, προστατεύοντάς τα από τρομοκρατικές επιθέσεις³⁵⁴. Το ενδεχόμενο τρομοκρατικών επιθέσεων αποτελεί πλέον μια από τις σοβαρότερες απειλές ασφάλειας στη μεταφορά των ενεργειακών πόρων, αγαθών, πρώτων υλών, αλλά και στην οικονομική δραστηριότητα στη Μεσόγειο γενικότερα³⁵⁵.

Οι εξέδρες άντλησης φυσικού αερίου που αναμένεται να κατασκευαστούν στη θάλασσα, μπορούν να αποτελέσουν δυνητικούς στόχους, γιατί η τρομοκρατική οργάνωση Hezbollah θεωρείται πως έχει ένα οπλοστάσιο χιλιάδων ρουκετών, κάποιες εκ των οποίων θα μπορούσαν ενδεχομένως να φτάσουν τις εξέδρες στα ανοιχτά του Ισραήλ, σε συνδυασμό με μίνι υποβρύχια, σκάφη με εκρηκτικά και εξοπλισμένα ιδιωτικά αεροπλάνα, όλα εκ των οποίων θα μπορούσαν να απειλήσουν πιθανούς στόχους στην Ανατολική Μεσόγειο³⁵⁶.

5. Τα αποθέματα φυσικού αερίου της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου

Σύμφωνα με τον Ομότιμο Καθηγητή Αντώνη Φώσκολο η λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου περιλαμβάνει τις ΑΟΖ Αιγύπτου, Λιβάνου, Ισραήλ, Κύπρου και το νότιο Κρητικό Πέλαγος, με την εκτίμηση πιθανότητας της τάξης του 50%, ότι τα αποθέματα του βιογενούς και θερμογεννητικού φυσικού αερίου είναι πάνω από 23,8 τρις m³ (Σχ. 8. Χάρτης αποθεμάτων φυσικού αερίου της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου)³⁵⁷. Αφαιρώντας τα αποθέματα του φυσικού αερίου της Αιγύπτου, που εκτιμώνται σε 9 τρις m³, (σύμφωνα με το USGS Technical Report 2010), με το δικαιολογητικό ότι αυτά τα χρειάζεται η Αίγυπτος για την ικανοποίηση των αναγκών της εσωτερικής της αγοράς, τα εναπομείναντα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην λεκάνη της Λεβαντίνης και της Κύπρου είναι της τάξης των 7,3 τρις m³ φυσικού αερίου³⁵⁸.

Αν από τα 7,3 τρις m³ αφαιρεθεί μια ποσότητα της τάξης των 30% (περίπου 2 τρις m³) και αν υποθεθεί ότι η Κύπρος παραχωρεί προς την Τουρκία περίπου 1 τρις m³ φυσικού αερίου ως αντιστάθμισμα για την λύση της Κυπριακής κρίσης, τότε οι εξαγωγίμες ποσότητες φυσικού αερίου

353 Σκορδέλη, Μ., Διεθνείς προκλήσεις ασφάλειας και ο ρόλος των ναυτικών επιχειρήσεων στην περιοχή μας: το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, *ΑΜΥΝΑ & ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ*, τ. Φεβρουαρίου 2014

354 Ibid

355 Ibid

356 Ibid

357 <http://www.defence-point.gr/news/?p=166746> Φώσκολος, Α., 9-12-2016 [downloaded: 9-12-2016]

358 Ibid

από τη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου ανέρχονται περίπου σε 4,3 τρις m³ φυσικού αερίου³⁵⁹. Επομένως οι ετήσιες ποσότητες που μπορούν να εξαχθούν προς την ΕΕ πλησιάζουν τα 100 δις m³ για 30 χρόνια³⁶⁰. Η εξαγωγή 15 δις m³ περίπου φυσικού αερίου από την Ανατολική λεκάνη της Μεσογείου μέσω του αγωγού East-Med είναι ένα αρχικό στάδιο, καθώς μένουν άλλα 85 δις m³ εξαγωγίμου φυσικού αερίου που συνεπάγεται κατασκευή τουλάχιστον άλλων 2 αγωγών των East-Med 2 και East-Med 3³⁶¹.

Αν αξιοποιηθούν τα κοιτάσματα φυσικού αερίου των Μπλόκ 2 και 10 που έχουν τα ΕΛΠΕ και επενδύσουν 4 δις \$ για να φέρουν τα κοιτάσματα στην παραγωγή, τότε προστίθενται τουλάχιστον άλλα 15 δις m³ φυσικού αερίου για την Ευρώπη, οπότε αθροιστικά οι εξαγωγίμες ποσότητες φυσικού αερίου δυνητικά μπορούν να προσεγγίσουν την τάξη των 115 δις m³ ³⁶². Όλη αυτή τη μεταφορά μπορεί να την αναλάβει η κοινοπραξία της ΔΕΠΑ (Ελλάδα)-EDISON (Ιταλία)-NOBLE (ΗΠΑ)-Κύπρος-Ισραήλ³⁶³. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, όχι μόνο η Ρωσία δεν μπορεί να καλύψει τις ενεργειακές ανάγκες σε φυσικό αέριο που θα έχει η ΕΕ, γιατί δεν διαθέτει τόσες εξαγωγίμες ποσότητες, αλλά και οι Ευρωπαίοι δεν επιθυμούν περισσότερη εξάρτηση από αυτήν και γι' αυτό το λόγο προωθούν την κατασκευή σταθμών υποδοχής υγροποιημένου φυσικού αερίου για να δεχθούν ετήσιες ποσότητες άνω των 200 δις m³/έτος (Σχ. 9. Χάρτης σταθμών υγροποίησης φυσικού αερίου LNG στην Ευρώπη)³⁶⁴.

5.1 Περιορισμοί στη μεταφορά φυσικού αερίου μέσω αγωγών

Η διάθεση του φυσικού αερίου στις διεθνείς αγορές ενέργειας πραγματοποιείται είτε μέσω χερσαίων ή υποθαλάσσιων αγωγών, είτε μέσω πλοίων μεταφοράς υγροποιημένου αερίου LNG³⁶⁵. Μεταξύ των δύο τρόπων διάθεσης έχει επικρατήσει σε μεγάλο ποσοστό η μεταφορά του φυσικού αερίου μέσω των αγωγών, ενώ η μεταφορά φυσικού αερίου μέσω πλοίων τύπου LNG, καλύπτει περίπου το 22% των διεθνών αγορών³⁶⁶. Παρόλα αυτά υπάρχουν τεχνικοί, οικονομικοί ακόμα και πολιτικοί περιορισμοί στη διάθεση του φυσικού αερίου μέσω των αγωγών, οι οποίοι αφορούν στα ακόλουθα³⁶⁷:

1. Οι μεγάλες αποστάσεις μεταξύ των κοιτασμάτων και των τελικών αποδεκτών, καθιστούν

359 Ibid

360 Ibid

361 Ibid

362 Ibid

363 Ibid

364 Ibid

365 Cornot-Gandolphe, S., Appert O., Dickel, R., Chabreliie, M.-F., Rojey, A., *The Challenges of Further Cost Reductions for New Supply Options (pipeline, LNG, GTL)*, 22nd World Gas Conference, 1-5 June 2003, Tokyo Japan, σ.6

366 Ibid σ.6

367 Ibid σ.6

αδύνατη τη διάθεσή του μέσω αγωγών.

2. Ορισμένες χώρες που παραδοσιακά εξάγουν φυσικό αέριο μέσω αγωγών αναμένεται να πλησιάσουν το μέγιστο της εξαγωγικής τους ικανότητας τα επόμενα 10 με 20 χρόνια.
3. Οι νέες χώρες εισαγωγής, οι οποίες είναι αναπτυσσόμενες βρίσκονται μακριά από τα δίκτυα των αγωγών και τα πλοία LNG αποτελούν έναν εναλλακτικό τρόπο κάλυψης των αναγκών τους.
4. Οι εισαγωγικές χώρες ενδιαφέρονται για τη διαφοροποίηση στις πηγές προμήθειας φυσικού αερίου για την ενεργειακή τους ασφάλεια και αυτό επιτυγχάνεται μέσω των πλοίων LNG.
5. Οι αγωγοί φυσικού αερίου συνήθως διέρχονται μέσα από κράτη με πολιτική αστάθεια, ενώ η μεταφορά μέσω πλοίων LNG αποκλείει αυτό το πρόβλημα.

Το συνολικό εμπόριο φυσικού αερίου μέσω πλοίων LNG υπολογίστηκε το 2010 σε $300 \cdot 10^9 \text{ m}^3$ περίπου και αναμένεται να φθάσει τα $700 \cdot 10^9 \text{ m}^3$ περίπου μέχρι το 2030³⁶⁸.

5.2 Οικονομικά στοιχεία επενδύσεων φυσικού αερίου

Οι επενδύσεις τόσο σε αγωγούς φυσικού αερίου όσο και σε πλοία LNG προϋποθέτουν τη διάθεση μεγάλων χρηματικών ποσών με υψηλό ποσοστό προκαταβολής³⁶⁹. Το χρονικό όριο μεταξύ της έναρξης του project και των εσόδων ξεπερνούν τα 10 χρόνια, γεγονός το οποίο συνεπάγεται αυξημένο χρηματοοικονομικό ρίσκο³⁷⁰.

5.3 Οικονομικά στοιχεία αγωγών φυσικού αερίου

Το κόστος των αγωγών φυσικού αερίου χωρίζεται σε: **κόστος κατασκευής (CAPEX)** και **κόστος λειτουργίας (OPEX)**³⁷¹. Το κόστος κατασκευής περιλαμβάνει την διάμετρο του αγωγού, την πίεση λειτουργίας, το μήκος και το έδαφος³⁷². Άλλοι παράγοντες όπως οι κλιματολογικές συνθήκες, το κόστος εργασίας και οι κανονισμοί ασφαλείας επηρεάζουν το κόστος κατασκευής του αγωγού, το οποίο διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα³⁷³.

Το κόστος λειτουργίας επηρεάζεται από τον αριθμό των σταθμών συμπίεσης, οι οποίοι απαιτούν σημαντικά ποσά καυσίμων και από τις τοπικές οικονομικές συνθήκες, όπως για παράδειγμα το κόστος εργασίας³⁷⁴. Η βιωσιμότητα ενός αγωγού εξαρτάται από τον βαθμό χρησιμοποίησής του³⁷⁵. Διεθνώς μια επένδυση για έναν αγωγό μεγάλου μήκους, μεγάλης διαμέτρου

368 Ibid σ.6

369 Ibid σ.6

370 Ibid σ.6

371 Ibid σ.6-7

372 Ibid σ.7

373 Ibid σ.7

374 Ibid σ.7

375 Ibid σ.7

(40" έως 60") και μεταφορικής ικανότητας μεταξύ 15 έως 30*10⁹ m³/έτος, κοστίζει περίπου 1-1,5 δισ \$/1000km³⁷⁶. Οι υποθαλάσσιοι αγωγοί κοστίζουν περισσότερο ανάλογα το θαλάσσιο βάθος³⁷⁷. Στο παρελθόν η πιο κοινή μέθοδος τοποθέτησης υποθαλάσσιων αγωγών, που χρησιμοποιούνταν ήταν η S-lay, η οποία αντικαταστάθηκε από την J-lay που ενδείκνυται για μεγαλύτερα βάθη και μεγαλύτερης διαμέτρου αγωγούς³⁷⁸.

5.3.1 Μείωση κόστους διάθεσης φυσικού αερίου μέσω αγωγών

Νέες τεχνολογίες σχετικά με τους αγωγούς έχουν αναπτυχθεί συμπεριλαμβανομένων των μεθόδων αυτόματης τοποθέτησης αγωγών, της χρήσης υψηλής σκληρότητας χάλυβα και της υψηλής πίεσης³⁷⁹. Τέτοιες τεχνολογίες μπορούν να αναπτυχθούν σε συνδυασμό με ένα ευρύτατο δίκτυο χερσαίων και υποθαλάσσιων αγωγών³⁸⁰. Οι μειώσεις κόστους μπορούν να επιτευχθούν από τα σκληρότερα υλικά χάλυβα, την τεχνολογία υψηλής πίεσης και την τοποθέτηση αγωγών σε μεγάλα βάθη³⁸¹.

Η τεχνολογία υψηλής πίεσης αναμένεται να παίζει σημαντικό ρόλο στη μείωση κόστους για σχεδιαζόμενα projects αγωγών που αφορούν σε μεγάλες αποστάσεις και μεγάλη δυναμικότητα³⁸². Αυτή η τεχνολογία είναι πιο οικονομική σε σχέση με την συμβατική τεχνολογία και είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα ότι για έναν αγωγό 5.000km με ετήσια δυναμικότητα 15-30*10⁹ m³ επιτυγχάνεται μείωση κόστους της τάξης του 10-30%³⁸³. Αυξάνοντας την πίεση λειτουργίας επιτυγχάνεται η αύξηση της μεταφορικής ικανότητας του αγωγού και η μείωση των απωλειών τριβής σε συνδυασμό με την αύξηση της διαμέτρου των αγωγών³⁸⁴. Σύμφωνα με το διάγραμμα (Σχ. 10) το κόστος μεταφοράς για αγωγούς μεγάλου μήκους και μεγάλης χωρητικότητας μειώνεται όταν επιλέγεται η τεχνολογία υψηλής πίεσης σε συνδυασμό με τη χρήση ως υλικού χάλυβα σκληρότητας X-80 αντί για χάλυβα X-70³⁸⁵. Στο μέλλον θα είναι δυνατή η χρήση πολύ υψηλής σκληρότητας χάλυβα API 5L X-100, επιτρέποντας την περαιτέρω μείωση του κόστους κατασκευής και του κόστους λειτουργίας των αγωγών³⁸⁶.

Οι αγωγοί τεχνολογίας υψηλής πίεσης είναι η μόνη ικανή λύση προσαρμογής στις απαιτήσεις μεταφοράς του φυσικού αερίου με ταυτόχρονη μείωση στα μεταφορικά κόστη³⁸⁷.

376 Ibid σ.7

377 Ibid σ.7

378 Ibid σ.7

379 Ibid σ.8

380 Ibid σ.8-9

381 Ibid σ.9

382 Ibid σ.9

383 Ibid σ.9

384 Ibid σ.9

385 Ibid σ.9

386 Ibid σ.9

387 Ibid σ.10

Ιδιαίτερα αναμένεται τεχνολογική πρόοδος στην κατασκευή αγωγών σε μεγάλα βάθη στα παρακάτω πεδία³⁸⁸:

1. Στη χρήση υψηλής σκληρότητας χάλυβα με ταυτόχρονη μείωση του βάρους και ευκολότερη και γρηγορότερη τοποθέτηση των αγωγών.
2. Στην ανάπτυξη των διαδικασιών κατασκευής αγωγών με χρήση λογισμικών προγραμμάτων, που βελτιστοποιούν τα κριτήρια σχεδιασμού επιτρέποντας τη μείωση του πάχους των αγωγών.
3. Στη χρήση μεγάλης διαμέτρου αγωγούς με τεχνικές όπως η J-lay, η οποία μειώνει την καμπυλότητα και επιτρέποντας την τοποθέτηση ελαφρύτερων αγωγών.
4. Στη βελτιστοποίηση της μόνωσης των αγωγών για μείωση της εμφάνισης προβλημάτων υγροποίησης.

5.4 Οικονομικά στοιχεία πλοίων LNG

Οι επενδύσεις μεταφοράς φυσικού αερίου με πλοία LNG είναι εντάσεως κεφαλαίου και όπως συμβαίνει και στην περίπτωση των αγωγών οι οικονομίες κλίμακας παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο³⁸⁹. Μια τυπική εγκατάσταση υγροποίησης φυσικού αερίου αποτελείται από μία ή δύο γραμμές παραγωγής³⁹⁰. Το οικονομικό μέγεθος κάθε γραμμής παραγωγής υπολογίζεται μεταξύ 3-3,5 εκατ. τόνους/έτος³⁹¹. Στο μέγεθος αυτό το κόστος κεφαλαίου μιας μονάδας παραγωγής ανέρχεται σε 1-2 δισ. \$. Προσθέτοντας μια δεύτερη γραμμή παραγωγής σε μια υπάρχουσα μονάδα το συνολικό κόστος υγροποίησης μπορεί να μειωθεί κατά 20-30%³⁹². Το κόστος μιας μονάδας παραγωγής υγροποιημένου φυσικού αερίου ανέρχεται σε 1 δισ. \$, παρόλο που το πραγματικό κόστος διαφέρει ανάλογα με τη γεωγραφική θέση, τους περιβαλλοντικούς κανονισμούς και τους κανονισμούς ασφαλείας σε κάθε χώρα³⁹³.

Λόγω της εξέλιξης στην τεχνολογία υγροποίησης το κόστος επένδυσης και τα κόστη λειτουργίας των εγκαταστάσεων έχουν μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια και συγκεκριμένα από τα 550\$/τόνο το έτος στη δεκαετία του 1960, σήμερα έχει μειωθεί στα 200\$/τόνο το έτος³⁹⁴.

Τα κόστη μεταφοράς είναι συνάρτηση της απόστασης μεταξύ των εγκαταστάσεων υγροποίησης και επαναεροποίησης (regasification) και του μεγέθους των πλοίων³⁹⁵. Η χρήση περισσότερων πλοίων μικρότερης χωρητικότητας προσφέρει μεγαλύτερη ευελιξία και μειωμένες

388 Ibid σ.10

389 Ibid σ.7

390 Ibid σ.7

391 Ibid σ.7

392 Ibid σ.7

393 Ibid σ.7

394 Ibid σ.7-8

395 Ibid σ.8

απαιτήσεις χωρητικότητας, αλλά αυξάνει το κόστος μεταφοράς³⁹⁶. Σήμερα τα μεγαλύτερα πλοία LNG έχουν χωρητικότητα 135.000-138.000 m³ και η ναυπήγησή τους κοστίζει 170 εκατ. \$³⁹⁷. Σημαντικές μειώσεις κόστους έχουν επιτευχθεί τις τελευταίες δεκαετίες λόγω των οικονομιών κλίμακας³⁹⁸. Το κόστος κατασκευής των εγκαταστάσεων επαναεροποίησης εξαρτάται από τη δυναμικότητα, το χωροταξικό πλαίσιο, την αποθηκευτική δυναμικότητα και το κόστος εργασίας³⁹⁹. Οι οικονομίες κλίμακας είναι σημαντικές για την αποθηκευτική δυναμικότητα και μπορούν να φθάσουν στα 150.000 m³/δεξαμενή⁴⁰⁰.

Τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική μείωση στα κόστη προμήθειας φυσικού αερίου που έχουν προέλθει από την αύξηση του μεγέθους παραγωγής, από τη βελτίωση του βαθμού απόδοσης του καυσίμου στην υγροποίηση και επαναεροποίηση και το βελτιωμένο σχεδιασμό του εξοπλισμού⁴⁰¹. Τα κόστη υγροποίησης έχουν μειωθεί κατά 25-35% και τα κόστη μεταφοράς κατά 20-30% τα τελευταία χρόνια⁴⁰². Το κόστος επαναεροποίησης έχει μειωθεί λιγότερο σε σχέση με τα υπόλοιπα μέρη της αλυσίδας προμήθειας φυσικού αερίου LNG⁴⁰³.

5.4.1 Μείωση κόστους διάθεσης φυσικού αερίου μέσω πλοίων LNG

Η τεχνολογική εξέλιξη που έχει σημειωθεί στις διαδικασίες υγροποίησης και μεταφοράς φυσικού αερίου μέσω πλοίων έχει επιτύχει μείωση του συνολικού κόστους των projects⁴⁰⁴.

Μείωση κόστους υγροποίησης. Η μείωση κόστους υγροποίησης εστιάζεται στις αυξανόμενες οικονομίες κλίμακας από τη χρήση μεγαλύτερου μεγέθους δεξαμενών⁴⁰⁵. Για παράδειγμα οι εγκαταστάσεις στη Νορβηγία, την Αυστραλία, τη Βενεζουέλα και το Κατάρ έχουν δυναμικότητα που κυμαίνεται από 4*10⁶ τόνους/έτος έως 4,7*10⁶ τόνους/έτος⁴⁰⁶. Ειδικότερα το Κατάρ έχει κατασκευάσει ακόμα μεγαλύτερη εγκατάσταση υγροποίησης με δυναμικότητα 7,5*10⁶ τόνους/έτος, η οποία έχει επιφέρει μείωση στο κόστος κατασκευής κατά 25%⁴⁰⁷. Επιπλέον μείωση του κόστους υγροποίησης επιτυγχάνεται μέσω των μεγαλύτερων αεροστροβίλων, καθώς αυξάνονται οι δεξαμενές με αποτέλεσμα τη βελτίωση του βαθμού απόδοσης του καυσίμου, τη βελτιστοποίηση των παραμέτρων σχεδιασμού, την αύξηση της αξιοπιστίας, τα νέα κλειστού τύπου συστήματα

396 Ibid σ.8

397 Ibid σ.8

398 Ibid σ.8

399 Ibid σ.8

400 Ibid σ.8

401 Ibid σ.8

402 Ibid σ.8

403 Ibid σ.8

404 Ibid σ.11

405 Ibid σ.11

406 Ibid σ.11

407 Ibid σ.11

ψύξης, την αξιοποίηση των νέου σχεδιασμού εναλλακτών θερμότητας⁴⁰⁸.

Μείωση κόστους μεταφοράς. Τα νέας γενιάς πλοία LNG έχουν δυναμικότητα 165.000 m³, η οποία συνεπάγεται οικονομίες κλίμακας⁴⁰⁹. Μεγαλύτερης δυναμικότητας πλοία άνω των 200.000 m³ θα μπορούσαν να μειώσουν επιπλέον 10% τα κόστη σε σύγκριση με τα υπάρχοντα πλοία⁴¹⁰. Το βασικό εμπόδιο στην περαιτέρω αύξηση της δυναμικότητας είναι η έλλειψη υποδομών ελλιμενισμού τέτοιου μεγέθους πλοίων στα λιμάνια⁴¹¹.

Μείωση κόστους επαναεριοποίησης. Η τεχνολογία μεμβράνης που εφαρμόζεται στις εγκαταστάσεις επαναεριοποίησης έχει διπλασιάσει το μέγεθος των δεξαμενών και έχει επιφέρει σημαντικές μειώσεις κόστους, σε συνδυασμό με την αύξηση του βαθμού ασφαλείας στις περιπτώσεις διαρροών⁴¹².

5.5 Σύγκριση κόστους αγωγών και κόστους πλοίων LNG

Σημαντικοί παράγοντες στον καθορισμό της πιο οικονομικής μεθόδου μεταφοράς φυσικού αερίου για μία συγκεκριμένη διαδρομή είναι η **απόσταση** και ο **όγκος μεταφοράς**⁴¹³. Όπως εμφανίζεται στο Σχ. 11 για όγκο μεταφοράς φυσικού αερίου 30*10⁹ m³/έτος, για μικρές αποστάσεις οι αγωγοί συνήθως είναι πιο οικονομικοί σε σχέση με τα πλοία LNG, ενώ τα τελευταία είναι πιο ανταγωνιστικά για μεγάλα μήκη διαδρομών⁴¹⁴. Ειδικότερα, το σημείο στο οποίο τα κόστη μεταφοράς με πλοία LNG και μέσω αγωγού 42" ισούνται ορίζεται στα 4.500miles, με κόστος 1,6\$/million Btu⁴¹⁵. Τα κόστη μεταφοράς με πλοία LNG έχουν μειωθεί περισσότερο σε σχέση με τα κόστη μεταφοράς μέσω αγωγών την τελευταία δεκαετία⁴¹⁶. Όμως οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν κάνει δυνατή την τοποθέτηση υποθαλάσσιων αγωγών σε μικρές αποστάσεις, οι οποίες προηγουμένως καλύπτονται αποκλειστικά με πλοία LNG⁴¹⁷. Για μεγάλες ποσότητες μεταφοράς φυσικού αερίου (περίπου 30*10⁹ m³/έτος), οι αγωγοί Υψηλής Πίεσης εμφανίζονται πολύ πιο ανταγωνιστικοί⁴¹⁸. Αντίστοιχα για μικρό όγκο μεταφοράς φυσικού αερίου περίπου 10*10⁹ m³/έτος, όπως φαίνεται στο Σχ. 12, σε μεγάλες αποστάσεις προκρίνονται τα πλοία LNG⁴¹⁹.

408 Ibid σ.11

409 Ibid σ.12

410 Ibid σ.12

411 Ibid σ.12

412 Ibid σ.12

413 Ibid σ.12-13

414 Ibid σ.13

415 Ibid σ.13

416 Ibid σ.13

417 Ibid σ.13

418 Ibid σ.13

419 Ibid σ.13

6. Συγκριτική ανάλυση τρόπων μεταφοράς φυσικού αερίου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου στην Ευρώπη

Όπως έχει αναφέρει πρόσφατα ο Ισραηλινός υπουργός ενέργειας (Σεπτέμβριος 2016) σε ενεργειακό συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, το Ισραήλ επεξεργάζεται τις παρακάτω τρεις οδούς για την μεταφορά του αερίου στην Ευρώπη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου που έχουν ανακαλυφθεί⁴²⁰:

1. Μέσω Ελλάδας με υποθαλάσσιο αγωγό
2. Μέσω Τουρκίας με υποθαλάσσιο αγωγό
3. Μέσω των σταθμών υγροποίησης στην Αίγυπτο ή στην Κύπρο

Υποθαλάσσιος αγωγός East-Med

Η ΕΕ όπως έχει τονιστεί παραπάνω είναι υπέρ της χρηματοδότησης της κατασκευής του αγωγού East-Med και στο Σχ. 13 παρατίθενται τα συγκριτικά στοιχεία κόστους για κάθε μια από τις 3 παραπάνω επιλογές⁴²¹. Η εταιρεία EDISON, σε παρουσίαση μελέτης της για όλο το έργο κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου East-Med προς τη Γενική Διεύθυνση Ενέργειας της ΕΕ και τους Γενικούς Διευθυντές των Υπουργείων Ενέργειας των εμπλεκόμενων χωρών (Ελλάδας, Ιταλίας, Ισραήλ, Κύπρου), καταδεικνύει ότι ο αγωγός με κόστος γύρω στα **6 δις \$** είναι εμπορικά βιώσιμος και τεχνικά εφικτός⁴²².

Σύμφωνα με την παρουσίαση της εταιρείας EDISON, ο αγωγός East-Med θα έχει αφετηρία τα κοιτάσματα της Λεβαντίνης και θα οδεύει υποθαλάσσια στην Κύπρο όπου θα υπάρχει σταθμός συμπίεσης φυσικού αερίου⁴²³. Στη συνέχεια ο αγωγός θα κατευθυνθεί στην Κρήτη, όπου επίσης θα υπάρχει σταθμός συμπίεσης και εν συνεχεία θα οδεύσει προς την Πελοπόννησο και μέσω ξηράς θα καταλήγει στο να ενωθεί με τον αγωγό IGI (Italy, Greece Interconnector)⁴²⁴.

Ο αγωγός East-Med που σχεδιάζεται είναι τεχνικά εφικτός και οικονομικά βιώσιμος, καθώς το κόστος μεταφοράς είναι συγκρίσιμο σε σχέση με τις εναλλακτικές επιλογές διοχέτευσης του αερίου προς τις αγορές της Δύσης⁴²⁵. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από τις μελέτες των οίκων IHS, Intec SEA και C&M Engineering για τον αγωγό, οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί για λογαριασμό της IGI-Poseidon, (θυγατρικής εταιρίας της ΔΕΠΑ και της ιταλικής EDISON η οποία προωθεί το έργο)⁴²⁶. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και από τη μελέτη «**Competitive Assesment of**

420 <https://mignatiou.com/wp-content/uploads/2017/03/PITATZHS01.pdf> 29-03-2017 [downloaded: 29-03-2017]
Πίτατζης, Αθ., *Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο*, 19-03-2017, σ.4

421 Ibid σ.5

422 <http://mignatiou.com/2017/01/emporika-viosimos-ke-technika-efiktos-o-agogos-eastmed-simfona-me-meleti-tis-edison/> ΚΥΠΕ, Σταυρινός, Κ., Λευκωσία, 24-01-2017 [downloaded: 24-01-2017]

423 Ibid

424 Ibid

425 <http://mignatiou.com/2017/02/efiktos-ke-ikonomika-viosimos-o-agogos-fisikou-aeriou-east-med-meso-elladas>
Βουτσαδάκης, Κ., ΑΜΠΕ, Αθήνα, 12-02-2017 [downloaded: 15-02-2017]

426 Ibid

Supply Options for Eastern Mediterranean Gas», σύμφωνα με την οποία το κόστος $C_{EastMed}$ για τη μεταφορά φυσικού αερίου μέσω του αγωγού East-Med κυμαίνεται από $C_{EastMed} = 2,81$ έως $3,5$ $\$/MM Btu$ ⁴²⁷. Η μεταφορική ικανότητα του αγωγού όπως αποτυπώνεται στο Σχ. 13 υπολογίζεται στα **14 δισ. bcm** ετησίως περίπου και όπως επισημαίνεται στη μελέτη, εξετάζεται η δυνατότητα σύνδεσης με τα πιθανά κοιτάσματα στη θαλάσσια περιοχή νότια της Κρήτης, τα οποία θα διοχετευθούν μέσω του ίδιου αγωγού προς την Ευρώπη⁴²⁸.

Η παραπάνω μελέτη της ΔΕΠΑ, που παρουσιάστηκε σε ενεργειακό συνέδριο στην Αθήνα τον Σεπτέμβριο 2016 ανέφερε ότι οι τεχνικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στο στάδιο πριν την τελική επενδυτική απόφαση έδειξαν ότι⁴²⁹:

- Το Έργο East-Med είναι τεχνικά εφικτό.
- Οι υπάρχουσες τεχνολογίες αν χρησιμοποιηθούν σωστά μπορεί να οδηγήσουν στην κατασκευή ενός αγωγού με ένα μέγιστο αριθμό 3 σταθμών συμπίεσης.
- Σε πρώτη φάση θα μπορούσε να μεταφέρει 11 δισ. κυβικά μέτρα αερίου το χρόνο από την Κύπρο στη Ελλάδα και σε δεύτερη φάση άλλα 6 δισ. κυβικά μέτρα αερίου το χρόνο από την Κρήτη στην Ελλάδα σε περίπτωση ύπαρξης κοιτασμάτων φυσικού αερίου νοτίως της Κρήτης.

Υποθαλάσσιος αγωγός προς Τουρκία

Το κόστος C_{Turkey} της εναλλακτικής επιλογής που εξετάστηκε στην ίδια μελέτη για τη μεταφορά του αερίου με αγωγό προς την Τουρκία είναι $C_{Turkey} = 0,97$ $\$/MM Btu$ ⁴³⁰. Η μεταφορική του ικανότητα όπως φαίνεται στο Σχ. 13 υπολογίζεται στα **5-11 bcm** ετησίως περίπου.

Υγροποιημένη μορφή LNG μέσω Κύπρου

Το κόστος C_{LNG} για την διοχέτευσή του σε υγροποιημένη μορφή είναι $C_{LNG} = 3,65$ έως $4,5$ $\$/MM Btu$ ⁴³¹. Η μεταφορική ικανότητα των εγκαταστάσεων LNG από το Σχ. 13 υπολογίζονται στα **7-14 bcm** ετησίως περίπου. Οι παγκόσμιες τιμές LNG είναι πολύ χαμηλές, για παράδειγμα η Ιαπωνία πριν τρία με τέσσερα χρόνια εισήγαγε LNG σε τιμές που κυμαίνονταν μεταξύ 12-18 $\$/MMBtu$, ενώ τώρα εισάγει σε τιμές 6,79 $\$/MMBtu$ και οι καθοδικές τάσεις στις παγκόσμιες τιμές LNG παρουσιάζονται στο Σχ. 14⁴³². Γενικότερα στην παγκόσμια βιομηχανία LNG οι τιμές θα παραμείνουν χαμηλά μέχρι το 2020-2022 περίπου, λόγω της μεγάλης υπερπροσφοράς LNG και της

427 Ibid

428 Ibid

429 <https://mignatiou.com/wp-content/uploads/2017/03/PITATZHS01.pdf> 29-03-2017 [downloaded: 29-03-2017]

Πίτατζης, Αθ., *Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο*, 19-03-2017, σ.7

430 <http://mignatiou.com/2017/02/efiktos-ke-ikonomika-viosimos-o-agogos-fisikou-aeriou-east-med-meso-elladas>

Βουτσαδάκης, Κ., ΑΜΠΕ, Αθήνα, 12-02-2017 [downloaded: 15-02-2017]

431 Ibid

432 <https://mignatiou.com/wp-content/uploads/2017/03/PITATZHS01.pdf> 29-03-2017 [downloaded: 29-03-2017]

Πίτατζης, Αθ., *Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο*, 19-03-2017, σ.8

αντίστοιχης μικρότερης αναμενόμενης ζήτησης⁴³³. Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας οι παγκόσμιες τιμές φυσικού αερίου για την επόμενη δεκαετία θα είναι⁴³⁴:

- Στην Ευρώπη μεταξύ **4,5-8 \$/ MMBtu** με αυξητική τάση κατά την διάρκεια της δεκαετίας
- Στις ΗΠΑ μεταξύ **2,3-5 MMBtu** με αυξητική τάση κατά την διάρκεια της δεκαετίας
- Στην Ιαπωνία μεταξύ **7-10 MMBtu** με αυξητική τάση κατά την διάρκεια της δεκαετίας

Ειδικότερα εξετάζεται αν η επιλογή εξαγωγών από το σταθμό υγροποίησης στο Βασιλικό της Κύπρου είναι οικονομικά συμφέρουσα στο παγκόσμιο ανταγωνιστικό περιβάλλον αγοράς LNG⁴³⁵.

Το βασικό σενάριο που εξετάζει το Αμερικάνικο Πανεπιστήμιο MIT για την βιωσιμότητα του σταθμού υγροποίησης στο Βασιλικό βασίζεται στα τρία παρακάτω χαρακτηριστικά⁴³⁶:

- Το κόστος παραγωγής του φυσικού αερίου από το κοιτάσμα Αφροδίτη είναι **2,5 \$/ MMBtu**.
- Το ποσοστό της χρησιμοποίησης της χωρητικότητας του σταθμού υγροποίησης θα είναι στο **85%**.
- Το κόστος κατασκευής του θα είναι **1200 \$/ ανά τόνο LNG**.

Παρακάτω παρατίθενται 4 διαγράμματα από μελέτη του Αμερικανικού Πανεπιστημίου MIT, που πραγματοποιήθηκε το 2013, τα οποία απεικονίζουν την τιμή πώλησης του Κυπριακού φυσικού αερίου στις διεθνείς αγορές LNG, πάνω από την οποία είναι κερδοφόρος ο σταθμός υγροποίησης στο Βασιλικό σε αναλογία με⁴³⁷:

- Το **κόστος κατασκευής** του σταθμού υγροποίησης Σχ. 15.
- Το **κόστος παραγωγής** του φυσικού αερίου από το κοιτάσμα Αφροδίτη Σχ. 16.
- Το **ποσοστό χρησιμοποίησης** της χωρητικότητας του σταθμού υγροποίησης Σχ. 17.
- Την **τιμή πώλησης** του Κυπριακού φυσικού αερίου στις διεθνείς αγορές LNG, πάνω από την οποία είναι κερδοφόρος ο σταθμός υγροποίησης στο Βασιλικό σε αναλογία με άλλους σταθμούς εξαγωγών LNG ανά τον κόσμο Σχ. 18.

Είναι εμφανές από τα παραπάνω ότι η βιωσιμότητα ενός σταθμού υγροποίησης εξαγωγών LNG εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, οι πιο σημαντικοί από τους οποίους είναι οι παρακάτω⁴³⁸:

1. Το **κόστος παραγωγής του φυσικού αερίου** που έρχεται για εξαγωγή στο σταθμό.
2. Ο σταθμός θα πρέπει να χρησιμοποιείται τουλάχιστον στο **85-90% της χωρητικότητάς** του.

Οι τεχνολογίες στην παγκόσμια βιομηχανία LNG αναπτύσσονται πολύ γρήγορα όποτε τα κόστη

433 Ibid σ.9

434 Ibid σ.10

435 Ibid σ.10

436 Ibid σ.10

437 Ibid σ.10

438 Ibid σ.12

παραγωγής σταθμών LNG μπορεί να χαμηλώσουν και άλλο μέχρι να αρχίσει η κατασκευή του σταθμού στον Βασιλικό⁴³⁹.

Το συμπέρασμα είναι ότι η βιωσιμότητα του σταθμού υγροποίησης στον Βασιλικό προϋποθέτει είτε να βρεθούν παραπάνω ποσότητες φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ, είτε το Ισραήλ να στείλει το δικό του φυσικό αέριο για εξαγωγή σε αυτό τον σταθμό⁴⁴⁰. Τέλος, όπως επισημάνθηκε παραπάνω οι παγκόσμιες τιμές LNG και η τεχνολογική εξέλιξη στην παγκόσμια βιομηχανία LNG θα είναι δύο βασικοί μελλοντικοί παράγοντες βιωσιμότητας του σταθμού⁴⁴¹.

7. Συμπεράσματα

Από την ανωτέρω σύγκριση των 3 τρόπων διάθεσης του φυσικού αερίου στις αγορές ενέργειας της Ευρώπης με καθαρά οικονομικούς όρους, προσφορότερη κρίνεται η κατασκευή αγωγού προς την Τουρκία. Όμως το γεωπολιτικό πλαίσιο του Συμπλόκου της Νοτιοανατολικής Μεσογείου καθιστά την επιλογή αυτή επικίνδυνη για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, διότι η πολιτική κατάσταση του 2^{ου} Υποσυστήματος (Τουρκία) είναι αβέβαιη λόγω της επαμφοτερίζουσας στάσης που επιδεικνύει το καθεστώς Ερντογάν, ιδιαίτερα μετά την απόπειρα πραξικοπήματος στις 15 Ιουλίου 2016. Επιπλέον το Ισραήλ, που είναι από τους ισχυρότερους κρατικούς δρώντες του Συμπλόκου, δεν επιθυμεί να παρεμβαίνει η Τουρκία στο δίκτυο εξαγωγών του δικού του φυσικού αερίου προς την Ευρώπη, παρόλο που ορισμένες ισραηλινές και τουρκικές εταιρείες επιδιώκουν να προωθήσουν την κατασκευή του συγκεκριμένου αγωγού. Μπορεί βραχυπρόθεσμα ο αγωγός αυτός να είναι οικονομικά συμφέρων, όμως μακροπρόθεσμα η επένδυση είναι ασύμφορη λόγω της αφερεγγυότητας της Τουρκίας να τηρήσει τις εμπορικές συμφωνίες.

Όσον αφορά τη διάθεση του φυσικού αερίου προς την Ευρώπη μέσω πλοίων σε υγροποιημένη μορφή LNG, η επιλογή αυτή υστερεί σε σχέση με τους υποθαλάσσιους αγωγούς, διότι απαιτεί να γίνουν μεγάλες επενδύσεις στην κατασκευή εγκαταστάσεων υγροποίησης. Επιπλέον οι τιμές πώλησης εξαρτώνται από την ζήτηση και όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, οι τιμές φυσικού αερίου LNG τώρα και μελλοντικά ακολουθούν πτωτικές τάσεις. Ένας άλλος λόγος που δεν προκρίνεται η επιλογή LNG είναι ότι δεν εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη μεταφορά των πλοίων στη Μεσόγειο, καθώς ανακύπτουν ζητήματα ασφάλειας της ναυσιπλοΐας. Το επίπεδο τρομοκρατικών απειλών στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου έχει αυξηθεί λόγω των ισλαμιστικών τρομοκρατικών οργανώσεων, οι οποίες είναι σε θέση να πλήττουν και εμπορικά πλοία. Η ΕΕ μέσω του NATO σπαταλά μεγάλο μέρος του προϋπολογισμού της στη διάθεση πολεμικών πλοίων για την θαλάσσια αστυνόμευση και ασφάλεια των θαλασσίων εμπορικών οδών

439 Ibid σ.13

440 Ibid σ.13

441 Ibid σ.13

της Μεσογείου.

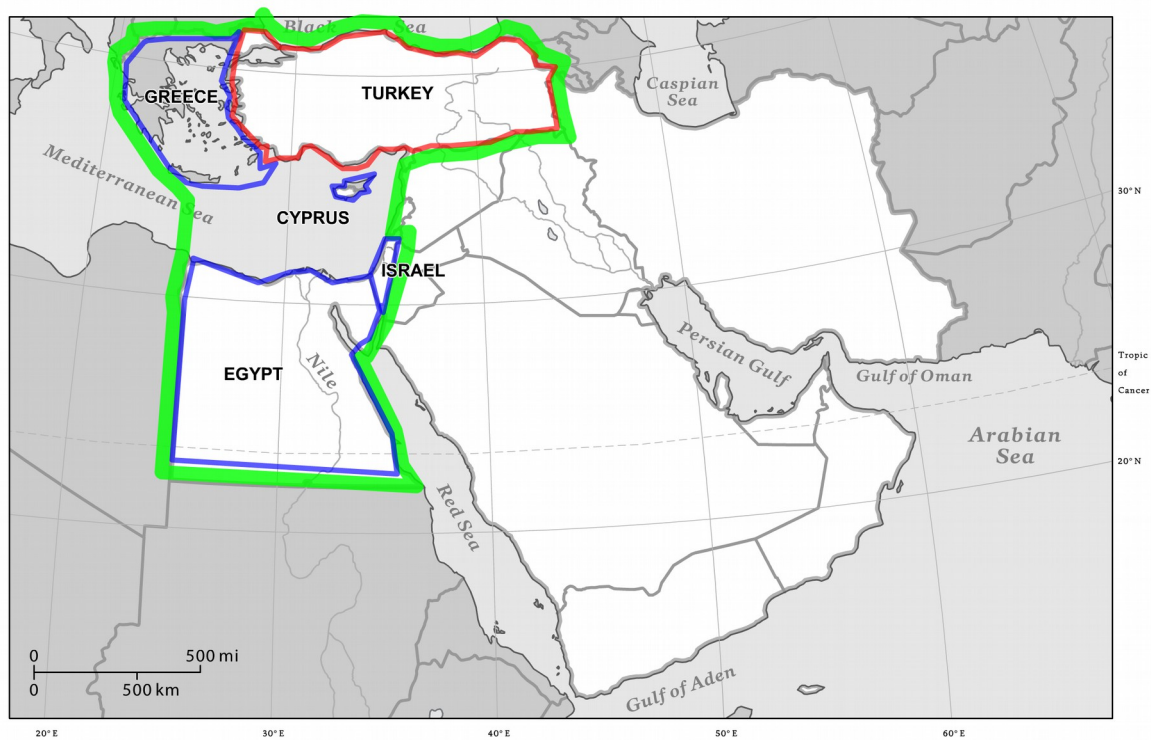
Επομένως από τις 3 ανωτέρω επιλογές ως βέλτιστη λύση προκρίνεται η κατασκευή του αγωγού East-Med, η οποία συνδυάζει την οικονομική βιωσιμότητα με το γεωπολιτικό πλαίσιο του Συμπλόκου. Όπως έχει τονιστεί και παραπάνω η ΕΕ είναι πρόθυμη να χρηματοδοτήσει το project του αγωγού καθώς οι εμπλεκόμενες εταιρείες διαθέτουν την τεχνολογική υποδομή ώστε να καταστήσουν εφικτή την κατασκευή του αγωγού East-Med ξεπερνώντας το εμπόδιο του μεγάλου βάθους, της τάξης των 3000 μέτρων. Η ΕΕ μ' αυτό τον τρόπο αποκτά πρόσβαση σε κοιτάσματα φυσικού αερίου και μέσω των 3 κρατών-μελών της (Ελλάδα-Ιταλία-Κύπρος), με την τελευταία να αποτελεί και προμηθευτή.

Με την κατασκευή του υποθαλάσσιου αγωγού East-Med η ΕΕ θα είναι σε θέση να πετύχει ένα σημαντικό βαθμό ενεργειακής ανεξάρτησης τόσο από τη Ρωσία, που είναι εκ των βασικών προμηθευτών της, όσο και από την Κίνα και τις αραβικές χώρες, όπου ανεπίσημοι κύκλοι των τελευταίων, υποστηρίζουν χρηματοδοτώντας ισλαμιστικές οργανώσεις. Αποτέλεσμα της χρηματοδότησης αυτών των ισλαμιστικών οργανώσεων είναι οι πολύνεκρες τρομοκρατικές επιθέσεις που υφίστανται τα κράτη-μέλη της ΕΕ. Επομένως η ΕΕ δεν επιθυμεί να εξαρτάται ενεργειακά από αραβικές χώρες που υποθάλπουν έμμεσα την τρομοκρατία. Επιπλέον η ενεργειακή ανεξάρτηση της ΕΕ από τους προαναφερόμενους δρώντες αποτελεί στόχο υψηλής στρατηγικής και για τις ΗΠΑ, που ως ένας από τους κυρίαρχους Υπερσυστημικούς δρώντες επιδιώκουν να ασκούν επιρροή στα κράτη της ευρωπαϊκής ηπείρου, επιζητώντας τη μη παρέμβαση άλλων δρώντων.

Ενισχυτικό της επιλογής για την κατασκευή του αγωγού East-Med είναι το γεγονός ότι από το 2010 υφίσταται μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου, που αποτελεί γεωστρατηγική επιλογή και των 3 δρώντων του 1^{ου} Υποσυστήματος με θετικές οικονομικές προεκτάσεις από την εξαγωγή του φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα αναβαθμίζεται και η Αίγυπτος όντας ως τέταρτος δρών του 1^{ου} Υποσυστήματος, αφού διαθέτει μεγάλες ποσότητες νεοκοιτασμάτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την διά μέσου εμπορικών και στρατιωτικών συμφωνιών με την Ελλάδα και την Κύπρο, επίτευξη ενός επιπέδου προσέγγισης για οικονομική συνεργασία με το Ισραήλ.

Η επιλογή κατασκευής του αγωγού East-Med αναβαθμίζει γεωπολιτικά τα 3 κράτη-μέλη της ΕΕ, το Ισραήλ και την Αίγυπτο, παρέχοντας τη δυνατότητα στους ανωτέρω δρώντες, που εκπροσωπούν τους αρχαιότερους λαούς στο Σύμπλοκο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, να έχουν ενεργό διπλωματικό ρόλο στα τεκταινόμενα και να αποτελούν προνομιακούς συνομιλητές του Υπερσυστημικού δρώντα των ΗΠΑ.

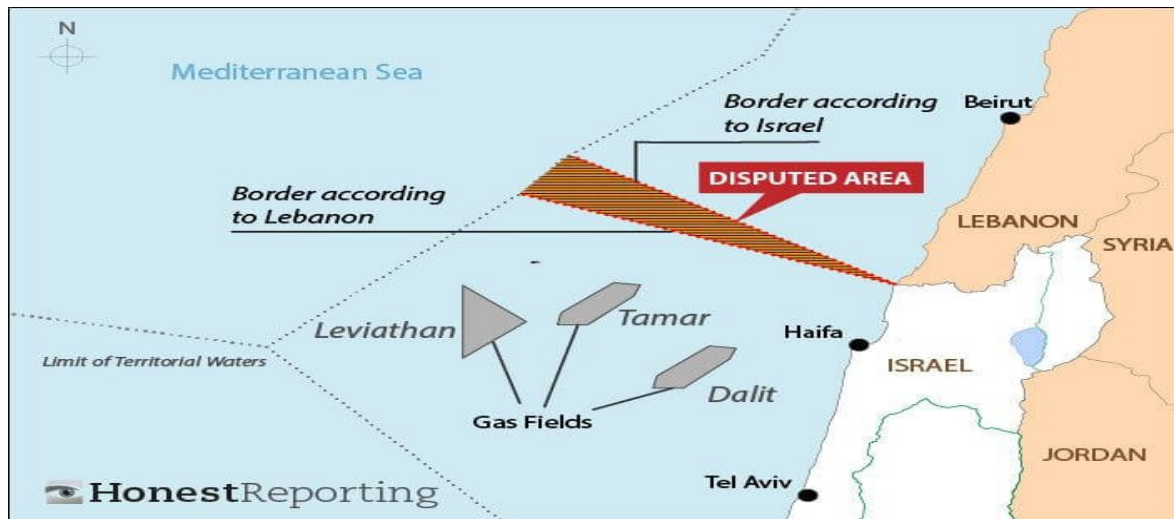
Παράρτημα

 NATIONAL GEOGRAPHIC
education

Copyright © 2013 National Geographic Society, Washington, D.C.

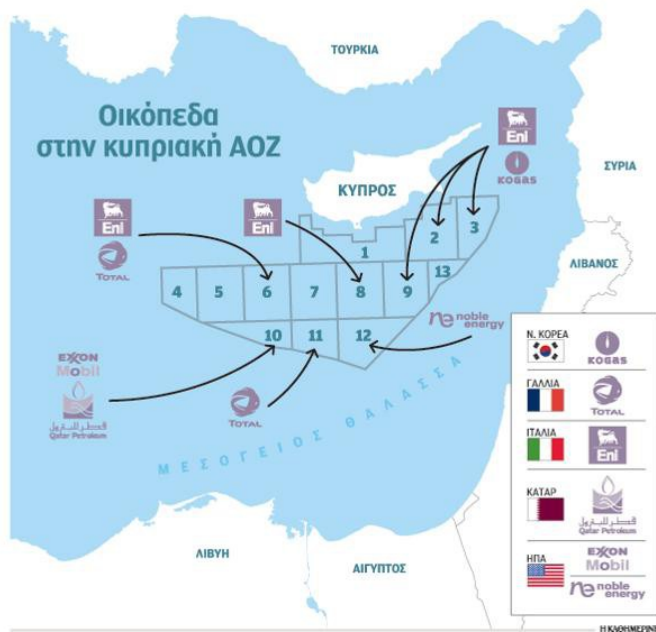
(Σχ. 1. Το υπό εξέταση Γεωγραφικό Σύμπλοκο με τα επί μέρους υποσυστήματα.
Πηγή: National Geographic)

(Σχ. 2. Αμφισβητούμενη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Ισραήλ και Λιβάνου.
Πηγή: Defence-point.gr)

(Σχ. 3. Οι νέοι διάδρομοι μεταφοράς των κοιτασμάτων Κασπίας και ανατολικής Μεσογείου. Πηγή: Καθημερινή)

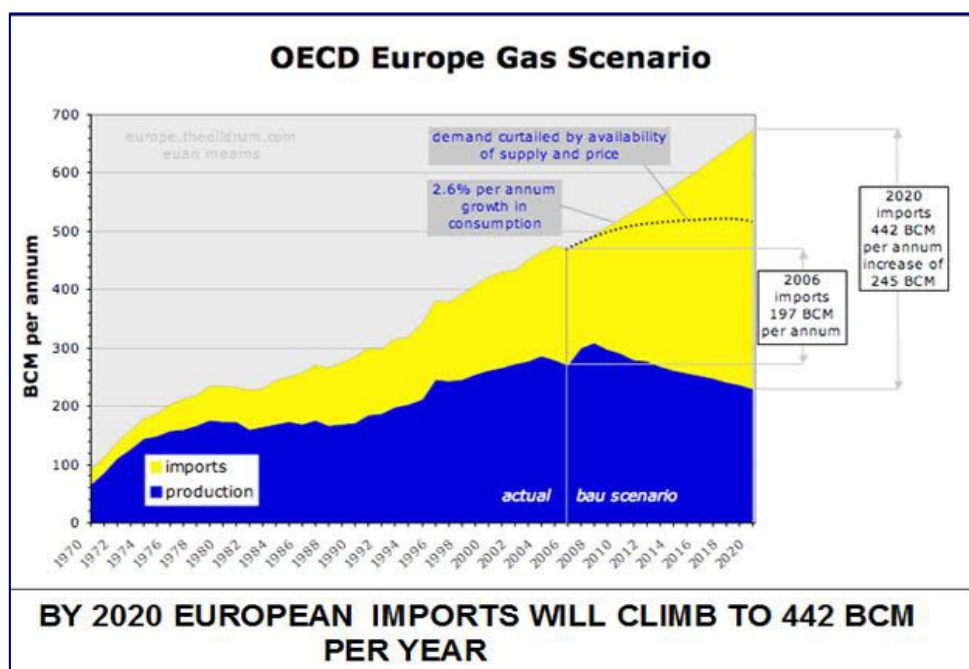
(Σχ. 4. Οικόπεδα στην κυπριακή ΑΟΖ. Πηγή: Καθημερινή)

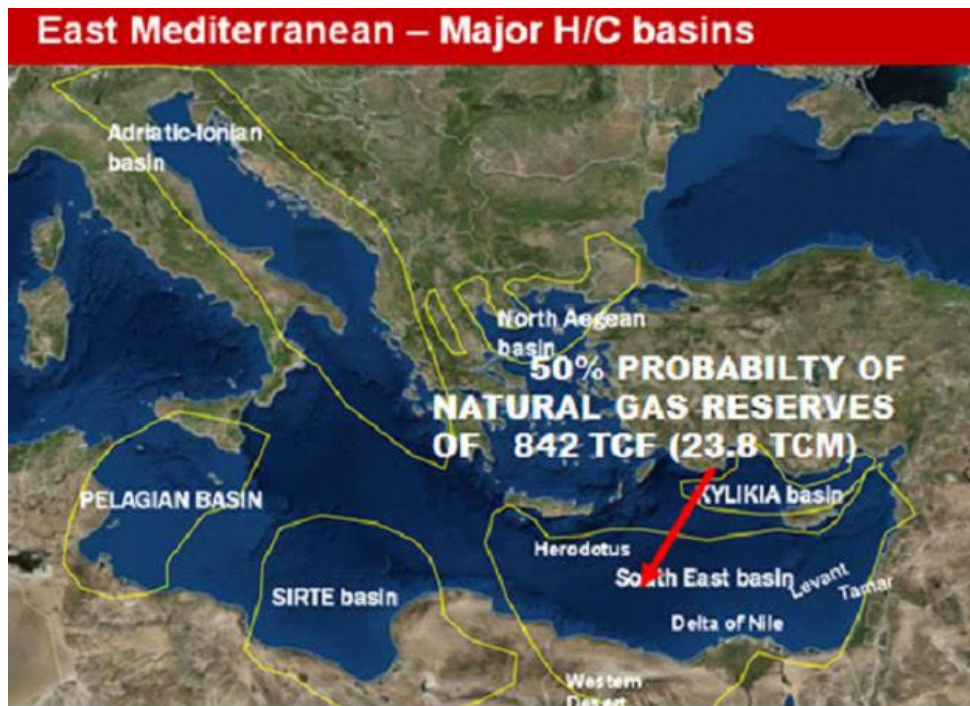
(Σχ. 5. Η Exxon Mobil του νέου Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών με την Qatar Petroleum παίρνουν το οικόπεδο 10. Στην ENI το 8 και στην κοινοπραξία ENI-TOTAL το 6. Με τις εταιρείες Exxon-Mobil και Qatar Petroleum θα αρχίσει διαπραγματεύσεις η κυπριακή κυβέρνηση για το οικόπεδο 10 της κυπριακής ΑΟΖ. Πηγή: Καθημερινή)

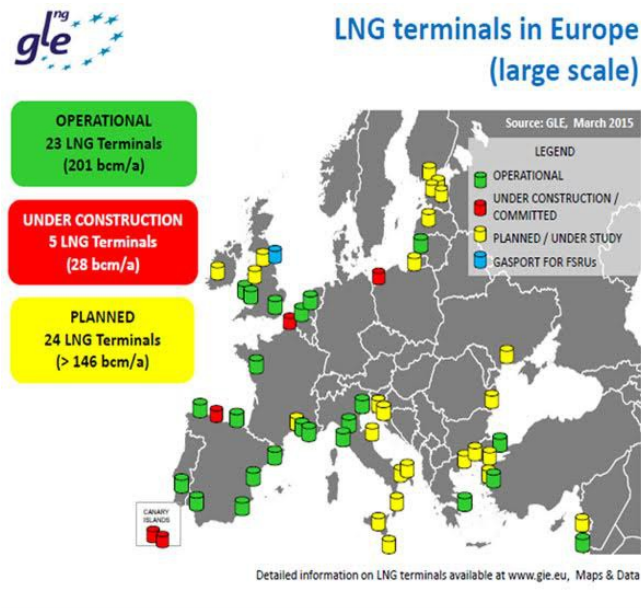
(Σχ. 6. Χάρτης όδευσης του σχεδιαζόμενου αγωγού East-Med. Πηγή: www.mignatiou.com)

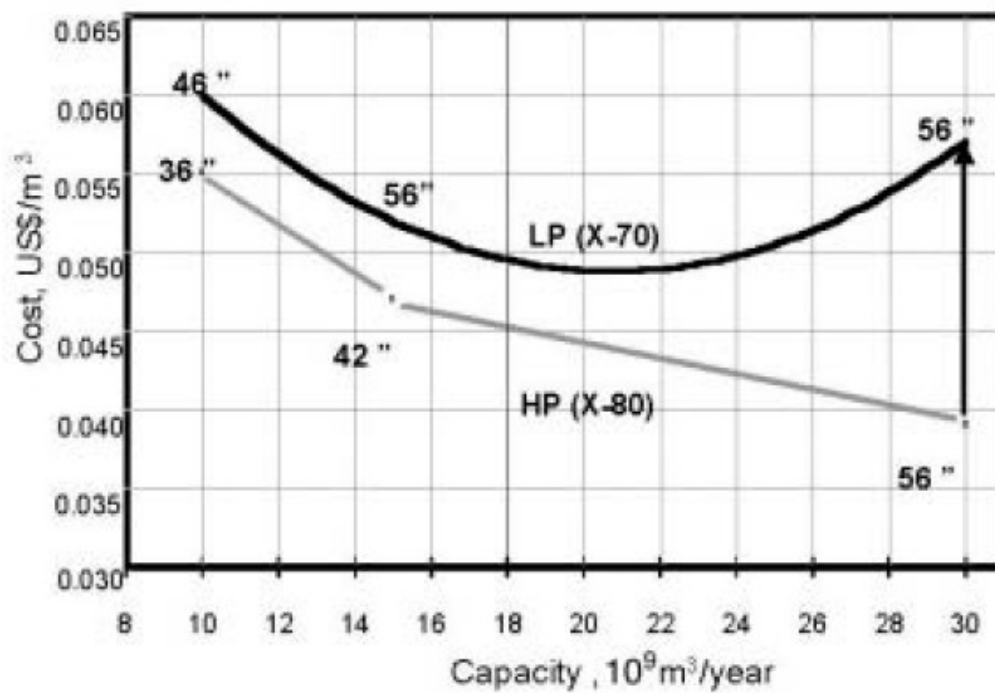
(Σχ. 7. Γράφημα ενεργειακών αναγκών σε φυσικό αέριο ΕΕ μέχρι το 2020. Πηγή: www.Defence-Point.gr, ΟΑΣΑ)

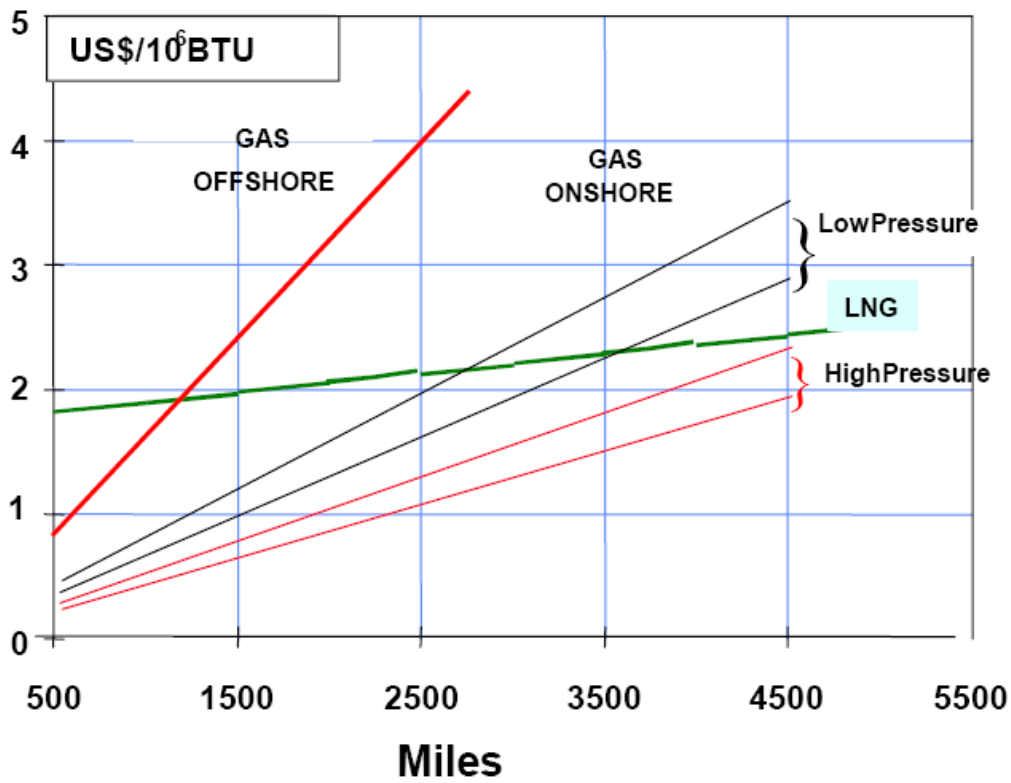
(Σχ. 8. Χάρτης αποθεμάτων φυσικού αερίου της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου. Πηγή: www.Defence-Point.gr)

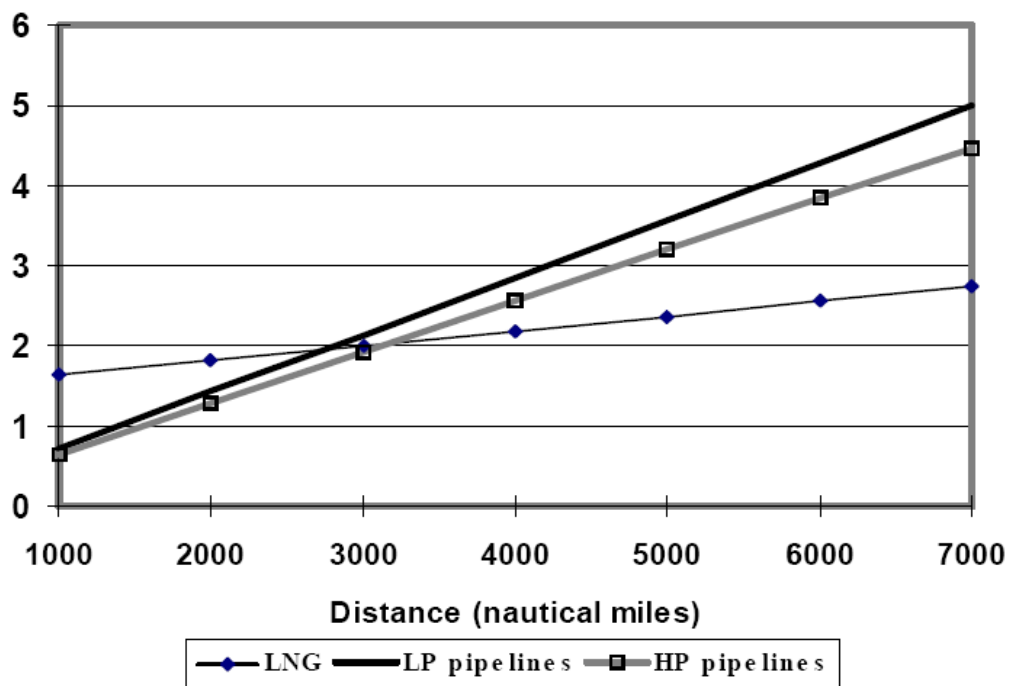
(Σχ. 9. Χάρτης σταθμών υγροποίησης φυσικού αερίου (LNG) στην Ευρώπη. Πηγή: www.Defence-Point.gr, www.gie.eu, Maps & Data)

(Σχ. 10. Κόστος μεταφοράς για αγωγούς μεγάλου μήκους και μεγάλης χωρητικότητας που χρησιμοποιούν τεχνολογία υψηλής πίεσης. Πηγή: IFP, 22th World Gas Conference Tokyo 2003)

(Σχ. 11. Σύγκριση κόστους μεταφοράς φυσικού αερίου μέσω αγωγών και μέσω πλοίων LNG για όγκο μεταφοράς $30 \cdot 10^9 \text{ m}^3/\text{έτος}$ για μικρές αποστάσεις. Πηγή ENI, 22th World Gas Conference Tokyo 2003)

(Σχ. 12. Σύγκριση κόστους μεταφοράς φυσικού αερίου μέσω αγωγών και μέσω πλοίων LNG για μικρό όγκο μεταφοράς $10 \cdot 10^9 \text{ m}^3/\text{έτος}$ και μεγάλες αποστάσεις. Πηγή IFP, 22th World Gas Conference Tokyo 2003)

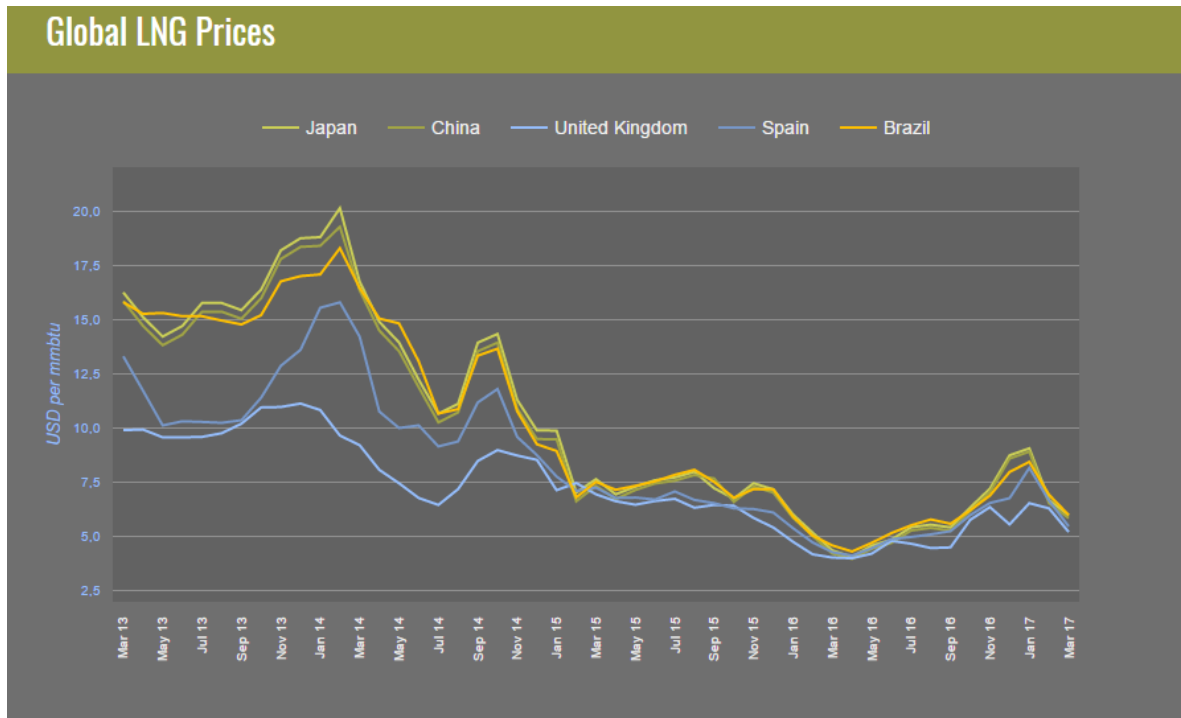
Transport	Partners	Gas capacity achievable for Europe (bcm/year)		Direct cost (USD)	Year	Issues	
LNG plant	Cyprus	1 LNG capacity; 7		10-15 billion	2020	<ul style="list-style-type: none"> • Lack of investment and gas • Uncertain Israeli strategy 	
	Cyprus & Israel	1-2 LNG plants; 7 – 14					
Pipeline	Israel-Cyprus-Greece	Max. capacity*		17-20 billion	Post 2020	<ul style="list-style-type: none"> • Vulnerable to Turkish EEZ or Egyptian-Greek EEZ agreements • Technical issues, 1 000 km pipeline at depths of 3 000 metres • The most expensive option 	
		Israel	11				Pipeline capac.
		Cyprus	3				
	Total	14					
	Israel-Cyprus-Turkey	TANAP capacity		5-10 billion	2023 - 2025	<ul style="list-style-type: none"> • Crossing either Syria's, Lebanon's or Cyprus's EEZ raises political issues • Lack of spare capacity within the Turkish gas transmission system • Russian opposition 	
or	Spare capacity	5					
	Turkish needs**	6					
	Israel-Turkey	Total					
		5-11					
Electricity cable	Israel-Cyprus-Greece	Electric power from gas-fired plants; 2 000 MW		2 billion	2016	<ul style="list-style-type: none"> • Technical issues, 1 000 km cable at depths of up to 2 000 metres 	

Source: own elaboration based on data from [ELIAMEP](#).

(Σχ. 13. Συγκεντρωτικός Πίνακας με τις επικρατέστερες επιλογές εξαγωγής φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο στην Ευρώπη.

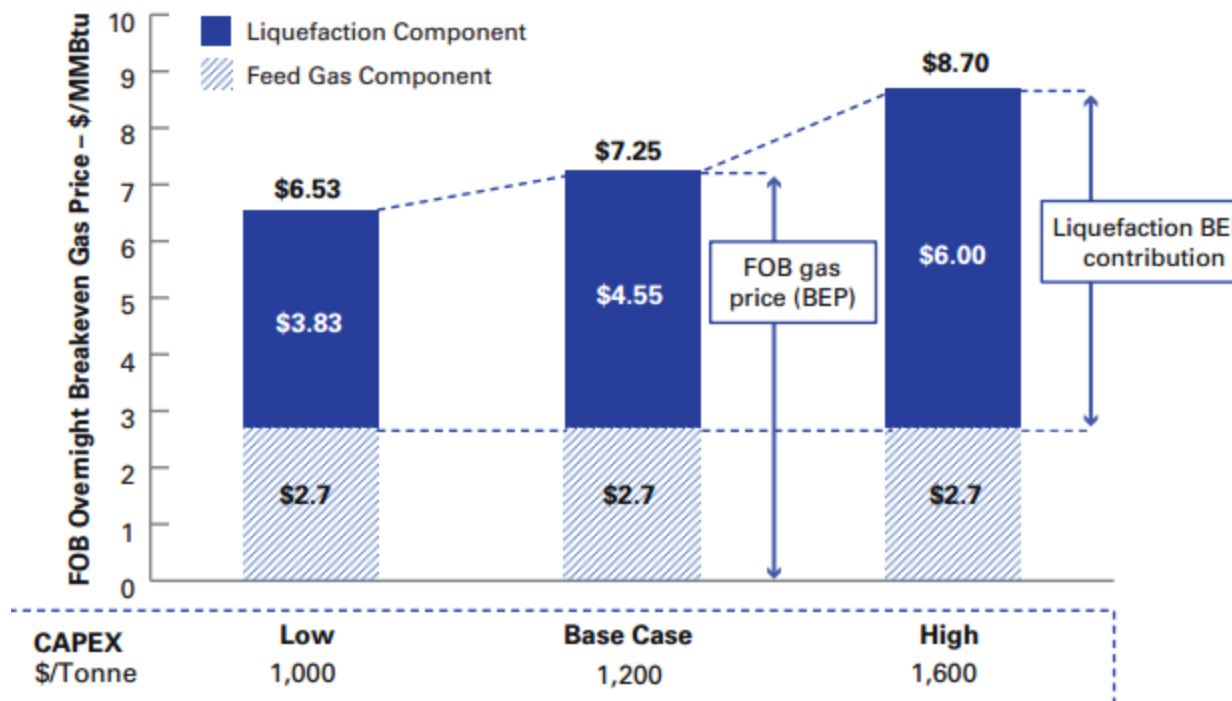
Πηγή: Πίτατζης, Α., 19-03-2017, Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο,

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522339/EXPO-AFET_SP\(2014\)522339_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522339/EXPO-AFET_SP(2014)522339_EN.pdf))

(Σχ. 14. Παγκόσμιες τιμές LNG, Μάρτιος 2017, Πηγή: Πίτατζης, Α., 19-03-2017, Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, <http://www.geckoicapital.com/global-lng-prices>)

Figure 11 – Illustration of Overnight FOB Breakeven Gas Price for Base Case Scenario along with Sensitivities for High and Low Capital Costs

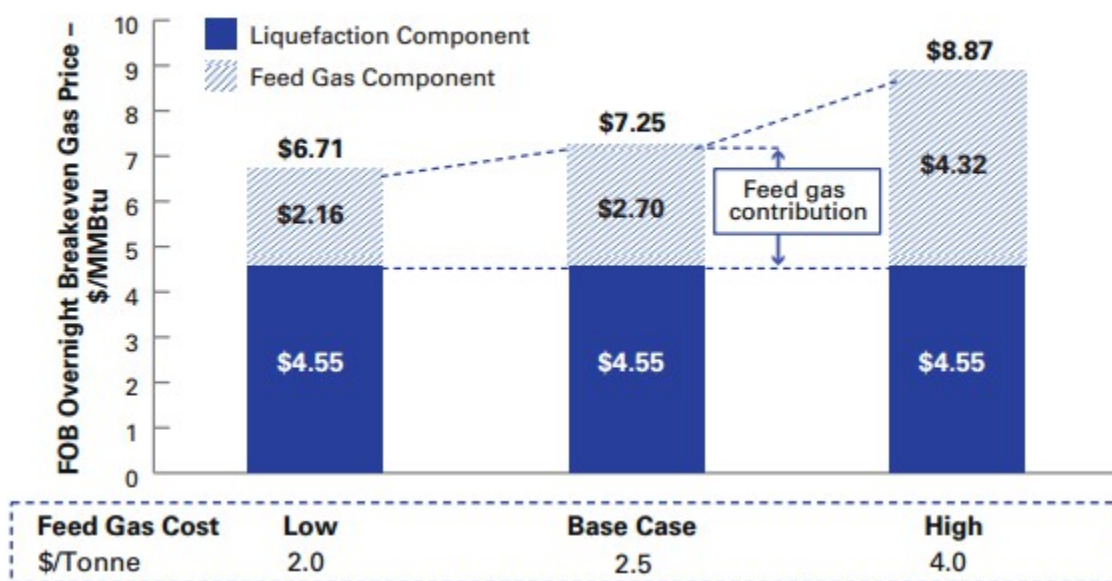

(Σχ. 15. Τιμή πώλησης Κυπριακού φυσικού αερίου στις Διεθνείς αγορές LNG πάνω από την οποία είναι κερδοφόρος ο σταθμός υγροποίησης στο Βασιλικό σε αναλογία με το κόστος κατασκευής⁴⁴²
⁴⁴³, Πηγή: Αμερικανικό Πανεπιστήμιο MIT, Πίτατζης, Α., 19-03-2017, Ενεργειακή και Γεωπολιτική
 Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, <http://energy.mit.edu/wp-content/uploads/2013/10/MITEI-RP-2013-001.pdf>)

442 Κιουλάφας, Ε. Κ., «Break Even Point: είναι το ποσό εκείνο των πωλήσεων (κύκλου εργασιών), με το οποίο μια επιχείρηση καλύπτει ακριβώς τόσο τα σταθερά όσο και τα μεταβλητά της έξοδα, χωρίς να πραγματοποιεί ούτε κέρδος ούτε ζημιά. Η βασική αρχή, πάνω στην οποία στηρίζεται η ανάλυση του «νεκρού σημείου» (Break Even Point), είναι η συμπεριφορά του κόστους. Αυτό συμβαίνει γιατί ένα μέρος του κόστους είναι μεταβλητό και ανάλογο των πωλήσεων, ενώ ένα άλλο είναι σταθερό, τουλάχιστον για ένα μεγάλο εύρος πωλήσεων», Τμ. Οικονομικών Επιστημών, ΕΚΠΑ.

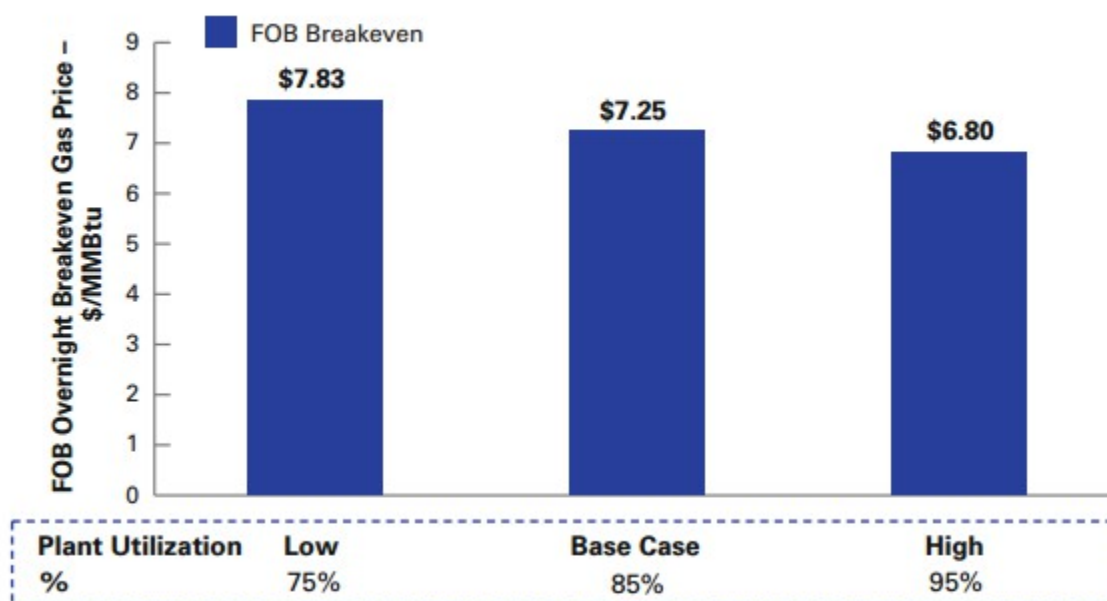
443 FOB: η απαίτηση από τον πωλητή να εκτελωνίσει τα εμπορεύματα προς εξαγωγή. Ο όρος αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για μεταφορά διά θαλάσσης ή διά εσωτερικής υδάτινης οδού.
<http://www.ektelonismos.com/FOB.htm> [downloaded: 10-06-2017]

Figure 12 – Illustration of the Impact that Variation in the Feed Gas Cost Has on the Overnight FOB Breakeven Gas Price of the Liquefaction Project

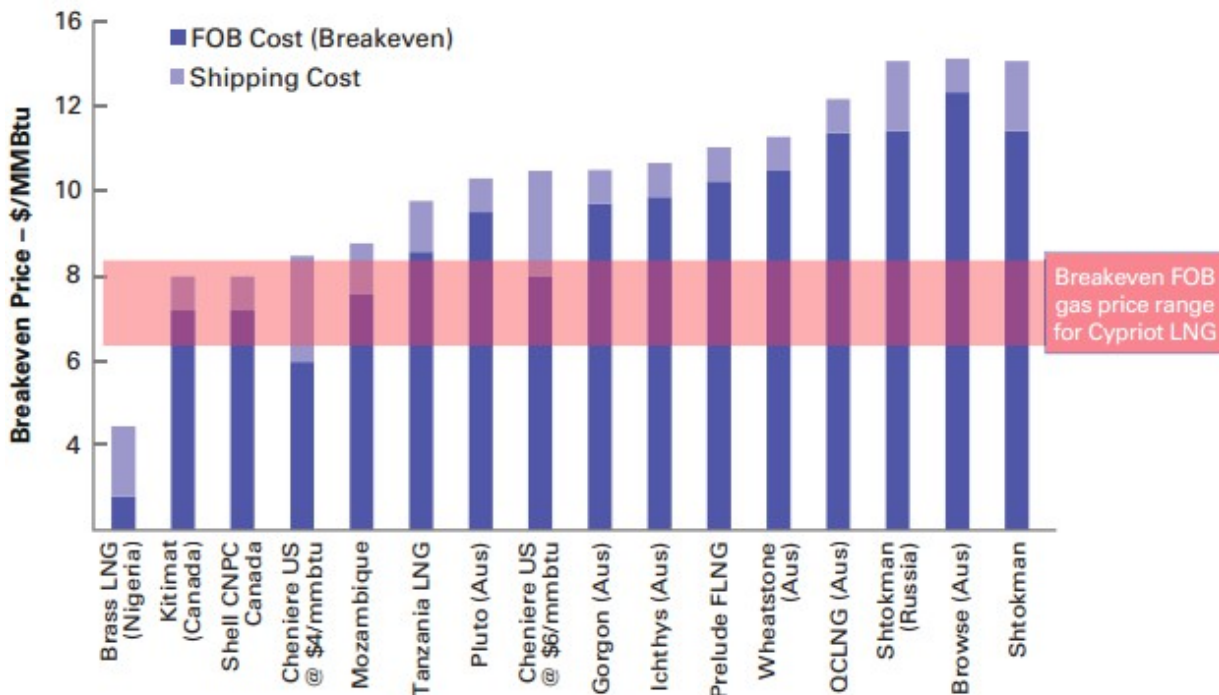
(Σχ. 16. Τιμή πώλησης Κυπριακού φυσικού αερίου στις Διεθνείς αγορές LNG πάνω από την οποία είναι κερδοφόρος ο σταθμός υγροποίησης στο Βασιλικό σε αναλογία με το κόστος παραγωγής του φυσικού αερίου από το κοίτασμα Αφροδίτη , Πηγή: Αμερικανικό Πανεπιστήμιο MIT, Πίτατζης, Α., 19-03-2017, Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, <https://energy.mit.edu/wp-content/uploads/2013/10/MITEI-RP-2013-001.pdf>)

Figure 13 – Illustration of the Impact that Variation in the Plant Utilization Rates Has on the Overnight FOB Breakeven Gas Price of the Liquefaction Project

(Σχ. 17. Τιμή πώλησης Κυπριακού φυσικού αερίου στις Διεθνείς αγορές LNG πάνω από την οποία είναι κερδοφόρος ο σταθμός υγροποίησης στο Βασιλικό σε αναλογία με • το ποσοστό χρησιμοποίησης της χωρητικότητας του σταθμού υγροποίησης, Πηγή: Αμερικανικό Πανεπιστήμιο MIT, Πίτατζης, Α., 19-03-2017, Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, <http://energy.mit.edu/wp-content/uploads/2013/10/MITEI-RP-2013-001.pdf>)

Figure 15 – Estimated Breakeven Gas Prices for Set of Major Contemporary LNG Projects

Source: Deutsche Bank (2012) and author’s calculations.

(Σχ. 18. Τιμή πώλησης Κυπριακού φυσικού αερίου στις διεθνείς αγορές LNG πάνω από την οποία είναι κερδοφόρος ο σταθμός υγροποίησης στο Βασιλικό σε αναλογία με άλλους σταθμούς εξαγωγών LNG ανά τον κόσμο, Πηγή: Αμερικανικό Πανεπιστήμιο MIT, Πίτατζης Α., 19-03-2017, Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, <http://energy.mit.edu/wp-content/uploads/2013/10/MITEI-RP-2013-001.pdf>)

1. Πρωτογενείς πηγές

1. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας Ελλάδας
2. Υπουργείο Οικονομικών Ελλάδας
3. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας Ελλάδας
4. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας Κύπρου
5. Υπουργείο Ενέργειας Κύπρου
6. Ελληνική Στατιστική Αρχή
7. Δημόσια Επιχείρηση Αερίου
8. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Commission)
9. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
10. UNCLOS – Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας περί ανακήρυξης ΑΟΖ
11. Σωτηρόπουλος, Ι., *The Geopolitics of Energy in the South-East Mediterranean. Greece, European Energy Security and the Eastern Mediterranean Pipeline*, University of Leipzig Summer School Workshop 8-12 June 2014, Joint Partnership Projects “Repositioning Greece in a Globalizing World”, Ιούλιος 2016
12. Cornot-Gandolphe, S., Appert, O., Dickel, R., Chabrelie, M.-F., Rojey, A., *The Challenges of Further Cost Reductions for New Supply Options (pipeline,LNG,GTL)*, 22nd World Gas Conference, 1-5 June 2003, Tokyo Japan
13. Masvie, A. N., *VP DNV GL AS, OIL & GAS-Pipelines vs LNG transport Competing or complementing transport solutions in tomorrow’s energy markets?*”, Annual Regional Natural Gas Forum, 23 Septmber 2014
14. Kanda, H., *Economic Study on natural gas transportation with natural gas hydrate (NGH) pellets*, 23rd World Gas Conference, Amsterdam 2006

2. Δευτερογενείς πηγές

1. IHS ECONOMICS, *The Economic Benefits of Natural Gas Pipeline Development on the Manufacturing Sector*, Prepared for the National Association of Manufacturers, May 2016
2. Κιουλάφας, Ε. Κ., *Προσδιορισμός Νεκρού Σημείου - Break Even Analysis*, Τμ. Οικονομικών Επιστημών, ΕΚΠΑ

2.1 Βιβλιογραφία

1. Μάζης, Ι.Θ., *Γεωπολιτική: Η Θεωρία και Πράξη*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2002
2. Μάζης, Ι.Θ., *Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το Νεοθετικιστικό πλαίσιο*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2012

3. Παρίσης, Ι., *Η Καθ' ημάς Θάλασσα. Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2013
4. Φαραντούρης, Ν. Ε., *Ενέργεια. Δίκτυα & Υποδομές*, Ευρωπαϊκή Έδρα Jean Monnet στο Δίκαιο & Πολιτικές της ΕΕ, Κέντρο Διεθνών & Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, συλλογικός τόμος, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2014
5. Τζιάρρας, Ζ., Μουδούρος, Ν., *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 2016
6. Νταβούτογλου, Α., *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, μτφ Ραπτόπουλος, Ν., επιστ. επιμέλεια Σαρρής, Ν., Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010
7. Καρυώτης, Θ., *Η ΑΟΖ της Ελλάδας*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2014
8. Βλάσσης, Σ., Τουρκικοί Εξοπλισμοί 2015-2016, «*Δούρειος Ίππος. Almanac#4, 2015-2016*»
9. Σκορδέλη, Μ., Διεθνείς προκλήσεις ασφάλειας και ο ρόλος των ναυτικών επιχειρήσεων στην περιοχή μας: το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, *AMYNA & ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ*, τ. Φεβρουαρίου 2014

2.2 Άρθρα

1. Ulvestad, M., Overland, I., Natural gas and CO2 price variation impact on the relative cost-efficiency of LNG and pipelines, *The International Journal of Environmental Studies*, 2012 Jun; 69(3): 407–426, Published online 2012 May 1. doi: [10.1080/00207233.2012.677581](https://doi.org/10.1080/00207233.2012.677581)
2. Dawe, R. A., Review of ways to transport natural gas energy from countries which do not need the gas for domestic use, Sydney, 3 January 2002

2.3 Διαδικτυακές πηγές

1. <http://www.nationalgeographic.org/education/mapping/outline-map/9-03-2017> [downloaded: 9-03-2017]
2. <http://mignatiou.com/2016/11/simferi-i-metafora-fisikou-aeriou-meso-tourkia-ta-politika-riska-ke-i-viosimotita-tis-protasis/> Ιγνατίου, Μ., 21-11-2016 [downloaded: 22-11-2016]
3. <http://www.defence-point.gr/news/?p=166746> Φώσκολος, Α., 9-12-2016 [downloaded: 9-12-2016]
4. <http://www.protothema.gr/politics/article/638975/i-ellada-aporriptei-tis-tourkikes-theseis-pou-amfisvitoun-ta-kuriarhika-dikaiomata-stin-aoz/> 21-12-2016 [downloaded: 22-12-2016]
5. <http://www.protothema.gr/economy/article/639036/diapragnateusi-me-petrelaikous-kolossous-gia-geotriseis-stin-aoz/> Καλατζής, Μ., 21-12-2016 [downloaded: 22-12-2016]
6. <http://www.analystsforchange.org/2017/01/israel-maritime-power-noble-vision-but.html>

- Plopsky, G., specialist in air power and Russian military affairs, Eurasia review, 4-01-2017 [downloaded: 7-01-2017]
7. <http://www.kathimerini.gr/889941/article/epikairothta/politikh/oi-energeiakoi-kolossoi-sthn-kypriakh-aoz> Έλλης, Αθ., 2-01-2017 [downloaded: 7-01-2017]
 8. <http://www.defence-point.gr/news/?p=168503> Φώσκολος, Α., 5-01-2017 [downloaded: 6-01-2017]
 9. <http://www.kathimerini.gr/890772/article/epikairothta/kosmos/energeiako-skaki-sth-na-mesogeio> Λιάγγου, Χ., 8-01-2017 [downloaded: 8-01-2017]
 10. <http://www.liberal.gr/arthro/99213/oikonomia/2016/ti-schesi-echei-i-episkepsi-tzortz-papadopoulou-stin-athina-me-ti-sunodo-israil-elladas-kuprou.html> Φιντικιάκης, Γ., 8-12-2016 [downloaded: 9-12-2016]
 11. <http://mignatiou.com/2017/01/sto-pechnidi-tis-energias-i-ellada-me-agora-israilinon-kitasmaton-apo-elliniki-eteria/> ΚΥΠΕ, Λευκωσία, 12-01-2017 [downloaded: 13-01-2017]
 12. <http://www.liberal.gr/arthro/109139/oikonomia/2017/entoni-kinitikotita-sta-energeiaka-tis-anatolikis-mesogeiou-.html> 22-01-2017 [downloaded: 22-01-2017]
 13. <http://mignatiou.com/2017/01/emporika-viosimos-ke-technika-efiktos-o-agogos-eastmed-simfona-me-meleti-tis-edison/> ΚΥΠΕ, Σταυρινός, Κ., Λευκωσία, 24-01-2017 [downloaded: 24-01-2017]
 14. <http://www.defence-point.gr/news/?p=170164> 30-01-2017 [downloaded: 24-01-2017]
 15. <http://mignatiou.com/2017/02/efiktos-ke-ikonomika-viosimos-o-agogos-fisikou-aeriou-east-med-meso-elladas/> Βουτσαδάκης, Κ., ΑΜΠΕ, Αθήνα, 12-02-2017 [downloaded: 15-02-2017]
 16. <http://www.defence-point.gr/news/?p=172943> 11-03-2017 [downloaded: 15-02-2017]
 17. <http://www.liberal.gr/arthro/121936/amyna--diplomatia/2017/koini-askisi-ipa-elladas-israil-stin-anatoliki-mesogeio-me-summetochi-kai-tis-kuprou.html> 12-03-2017 [downloaded: 12-03-2017]
 18. <http://www.liberal.gr/arthro/122643/amyna--diplomatia/2017/agogos-EastMed-anefikto-orama-i-kleidi-gia-tin-energeiaki-asfaleia-tis-europis.html> Διακαντώνης, Μ., 15-03-2017 [downloaded: 15-03-2017]
 19. <http://www.defence-point.gr/news/?p=173683> 21-03-2017 [downloaded: 21-03-2017]
 20. <http://www.defence-point.gr/news/?p=173705> 21-03-2017 [downloaded: 21-03-2017]
 21. <https://mignatiou.com/wp-content/uploads/2017/03/PITATZHS01.pdf> 29-03-2017 [downloaded: 29-03-2017]
 22. [90](http://www.kathimerini.gr/881304/article/epikairothta/politikh/oi-stoloi-ths-mesogeioy-kai-

</div>
<div data-bbox=)

- [o-28os-meshmvrinos](#) Νέδος, Β., 31-10-2016 [downloaded: 31-10-2016]
23. <http://www.defencenews.gr/asfaleia/diethnis-asfaleia/5398-to-israil-diplasiazei-tous-ektokseftes-c-dome-stis-nees-korvetes-sa-ar-6> 28-03-2017 [downloaded: 4-04-2017]
24. <http://www.airforce-technology.com/projects/heron-tp-eitan-male-uav/>5-04-2017 [downloaded: 5-04-2017]
25. <http://strategy-cy.com/ccss/index.php/el/surveys-gr/item/299-oi-stratiotikes-dynameis-sthn-kypro-2016-the-military-forces-in-cyprus-2016> Αριστοτέλους, Α., 30-05-2016 [downloaded: 9-04-2017]
26. <http://mignatiou.com/2016/05/i-stratiotiki-isorropia-stin-kipro-ellinokipriakes-tourkikes-dinamis-sto-nisi/> ΚΥΠΕ, Λευκωσία, 31-05-2016 [downloaded: 9-04-2017]
27. <http://www.defencenews.gr/diafora/ethniki-amina/2641-oi-naftikoi-eksoplismoi-stin-anatoliki-mesogeio-tourkia-israil-aigyptos-ellada> Νικήτας, Γ., 11-11-2015 [downloaded: 9-04-2017]
28. <http://e-amyna.com/east-med> 4-04-2017, [downloaded: 20-04-2017]
29. <http://www.ektelonismos.com/FOB.htm> [downloaded: 10-06-2017]
30. <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=885689>14-06-2017 [downloaded: 14-06-2017]